

Trendrapport 2015

Deventer

Januari 2015

Gemeente Deventer
Team Kennis en Verkenning
Postbus 5000
7400 GC Deventer

www.deventer.nl

email: KenV@Deventer.nl

Januari 2015

Inhoud

Introductie	4
Samenvatting	5
1 Trends en ontwikkelingen op het vlak van ‘Open Overheid’	9
1.1 Verschuiving verantwoordelijkheden in politiek landschap	11
1.2 Hand op de knip: minder inkomsten en hogere uitgaven	13
1.3 Versnippering: meer diversiteit in politiek landschap	15
1.4 Regionale netwerken: meer samenwerken in regio's	16
1.5 Doe het zelf: minder overheid, meer burger	17
1.6 Connectiviteit: meer verbonden en meer transparantie	20
1.7 Digitale ketensamenwerking neemt toe: privacy en veiligheid wordt belangrijker	22
2 Trends en ontwikkelingen op het vlak van ‘Duurzaam en Dynamisch’	24
2.1 Broos herstel na de crisis	26
2.2 Veranderende arbeidsmarkt: meer flexibel werken	28
2.3 Technologische ontwikkelingen steeds bepalender	32
2.4 Globalisering	33
2.5 Toenemende leegstand en trends voor het winkelgebied	35
2.6 Groei civic economy	40
2.7 De culturele voorzieningen zijn meer en meer een belangrijke vestigingsfactor en van economische betekenis	41
2.8 Kunsten gaan nieuwe verbindingen aan	42
2.9 Nederland is voor de energievoorziening nog grotendeels afhankelijk van fossiele brandstoffen.	44
2.10 Toenemende aandacht voor energiebesparing in de samenleving	46

3	Trends en ontwikkelingen op het vlak van ‘Ruimte om te leven’	48
3.1	Bevolkingsontwikkeling: afname groei, ontgroening, vergrijzing en toenemende regionale verschillen	50
3.2	Kleinere huishoudens: meer (oudere) alleenstaande huishoudens	54
3.3	Ouderen blijven langer thuis wonen	56
3.4	Toenemende leegstand	58
3.5	Schaalvergroting landbouw en toenemende leegstand agrarische bebouwing	61
3.6	Mobiliteit: onzekerheden over groei wegverkeer en toename ICT, duidelijke groei e-fiets	63
4	Trends en ontwikkelingen op het vlak van ‘Meedoen in de samenleving’	66
4.1	Financiële tweedeling: toename van het verschil tussen arm en rijk	68
4.2	Tweedeling leefstijlen: toename verschil in leefstijl en gezondheid	70
4.3	Langer thuis: zorg dichtbij en integraal	71
4.4	Smart living: toename technologie thuis	73
4.5	Groen en grijs: minder jongeren en meer ouderen	75
4.6	Toename kleinere huishoudens	78
4.7	Op maat: ieder mens is uniek	80
4.8	Voorkomen: van curatief naar preventief	81
4.9	Cultureel divers: nieuwe burgers uit diverse landen	82
5	Trends en ontwikkelingen op het vlak van ‘Veiligheid’	84
5.1	Daling criminaliteit	85
5.2	Daling vandalisme	87
5.3	Daling aantal jeugdgroepen en -bendes zet door	89
5.4	Probleemgerichte ketenaanpak High Impact Crimes blijft prioriteit	90
5.5	Pluralisering van de veiligheidszorg: groei toezichthouders en handhavers	91
5.6	De veranderende rol van de beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid: integraal en regisserend	92
5.7	Toenemende radicalisering	93
	Literatuurlijst	94

Introductie

Wij zijn verheugd u ook dit jaar weer een trendrapport aan te bieden. In dit trendrapport voor het jaar 2015 worden landelijke trends die wij van belang achten voor de gemeente Deventer samengebracht met lokale ontwikkelingen. Bij de indeling van deze rapportage is aangesloten bij de vijf domeinen van de strategische beleidsagenda van de gemeente. De titel 'Trendrapport 2015' is gekozen om een strategische vooruitblik uit te drukken in plaats van een terugblik op vorig jaar.

Met dit trendrapport willen we college, gemeenteraad, de ambtelijke organisatie en burgers, bedrijven en partners in de stad van informatie voorzien over de huidige trends die van belang zijn voor de lokale overheid. Doel is hen te ondersteunen bij het maken van beleidsmatige keuzes.

Dit jaar hebben we de landelijke trends samengesteld op basis van verschillende trendstudies en onderzoeksrapporten. De voornaamste bronnen vormen 'Trends en ontwikkelingen voor de gemeenten van de toekomst' van Gemeenten van de Toekomst (2014) en 'De top 10 aan trends' van Trendbureau Overijssel (2014). De gesignaleerde landelijke trends hebben we nader geduid. Hierbij is onder meer gebruik gemaakt van de nieuwsberichten uit de 'signaleringen' die we wekelijks delen met de organisatie in de digitale nieuwsbrief. Waar mogelijk hebben we nuancerings bij de trends aangegeven. Aansluitend hebben we de verbinding gelegd met Deventer. Op basis van beschikbare lokale gegevens en nieuwsberichten uit het afgelopen jaar wordt de Deventer situatie gespiegeld aan de landelijke. Het is echter niet mogelijk gebleken om overal de Deventer situatie te duiden vanwege het ontbreken van deze lokale gegevens.

Bij de analyse van trends en ontwikkelingen en de nadere duiding is geput uit een groot aanbod van informatie. Wij vermelden daarbij de bronnen en leggen de nadruk op feiten en onderzoeksresultaten. Maar uiteindelijk is een trendrapport nooit volledig en nooit geheel waardevrij. Om elk misverstand hierover weg te nemen melden we tot slot van deze inleiding dat het trendrapport niet de mening weergeeft van het gemeentebestuur.

Leeswijzer

De gesignaleerde trends zijn opgenomen in vijf hoofdstukken die overeenkomen met de indeling van de strategische beleidsagenda's van de gemeente Deventer. Elk hoofdstuk opent met een bondig overzicht van de trends en de betekenis van deze trends voor Deventer. Vervolgens wordt elke landelijke trend nader uitgewerkt met direct aansluitend de duiding van de Deventer situatie. Een aantal thema's komt terug in meerdere trends en hoofdstukken. In de samenvatting worden per thema deze trends en hoofdstukken met elkaar verbonden. Daarnaast worden in de [samenvatting](#) de trends benoemd waarbij de Deventer situatie afwijkt van de landelijke trend.

Team Kennis en Verkenning
Gemeente Deventer

Samenvatting

Wie dit Trendrapport doorleest zal een drietal thema's veelvuldig terug zien komen bij de verschillende hoofdstukken. Het gaat om de thema's:

- vergrijzing,
- participatiesamenleving en
- digitalisering.

In deze samenvatting worden per thema de met elkaar samenhangende trends en hoofdstukken met elkaar verbonden. De uitgebreidere uitwerking van de betreffende trends vindt u terug in de onderliggende hoofdstukken. Daarin wordt bij elke trend algemene informatie uit externe bronnen vermeld en aangevuld met gegevens over Deventer voor zover deze beschikbaar zijn. Hieruit rijst in het algemeen het beeld op dat Deventer bij de meeste trends de landelijke ontwikkelingen volgt.

Daarnaast worden in deze samenvatting trends benoemd waarbij de Deventer situatie afwijkt van de landelijke ontwikkeling. Dat u de vele trends waarbij Deventer de landelijke ontwikkeling volgt niet aantreft in deze samenvatting, maken deze niet minder belangrijk. Wij verwijzen u daarom graag naar de hoofdtekst en de korte samenvattingen aan het begin van elk hoofdstuk.

Thema Vergrijzing

Een veelvoorkomend thema in dit Trendrapport is vergrijzing. Doordat het aandeel ouderen toeneemt en doordat de ouderen steeds ouder worden, kunnen we zelfs spreken van een dubbele vergrijzing. Uit de cijfers valt af te leiden dat ook de Deventer bevolking in toenemende mate vergrijsd. Echter, het tempo van vergrijzing is in Deventer beduidend lager dan landelijk.

Vergrijzing heeft invloed op meerdere beleidsagenda's. Binnen het hoofdstuk [Duurzaam en dynamisch](#) komt vergrijzing terug in de trend [Veranderende arbeidsmarkt: meer flexibel werken](#). In 2013 waren er voor het eerst meer vijftigers dan dertigers op de werkvloer. De gemiddelde leeftijd van de werkzame bevolking stijgt gestaag, mede veroorzaakt door de verhoging van de AOW-leeftijd. De verhoging van de leeftijd leidt tot een lagere baanmobiliteit.

Bij het hoofdstuk [Ruimte om te leven](#) zien we vergrijzing in drie trends terugkomen. Bij de trend over [Bevolkingsontwikkeling](#) is vergrijzing onderdeel van de algehele demografische ontwikkeling. We constateren dat Deventer vergrijsd maar in mindere mate dan landelijk. Vervolgens zien we bij [Kleinere huishoudens](#) dat de prognose is dat van alle alleenstaanden het aantal alleenwonende ouderen het meest sterk zal gaan groeien. Dit is van invloed op de toekomstige woningvraag. Dat komt ook terug in de trend [Ouderen blijven langer thuis wonen](#).

Tot slot is vergrijzing een onderwerp bij drie trends uit het hoofdstuk [Meedoen in de samenleving](#). en de meer algemene trend. Er is sprake van een maatschappelijke ontwikkeling dat meer mensen (waaronder ook ouderen en mensen met een beperking) zelfstandig willen en moeten (blijven) wonen (trend [Langer thuis: zorg dichtbij en integraal](#)). Hierdoor krijgen gemeenten te maken met een groeiend aantal thuiswonende burgers met één of meer

ondersteuningsvragen op het gebied van wonen, welzijn of zorg. Door gebruik te maken van technisch ondersteunende voorzieningen in huis (domotica), kan voor ouderen en hulpbehoevenden de mogelijkheid worden gecreëerd om langer zelfstandig en veilig te kunnen wonen ([Smart living: toename technologie thuis](#)). De consequentie van vergrijzing is dat het aantal personen dat zorg nodig heeft steeds verder toeneemt ([Groen en grijs: minder jongeren en meer ouderen](#)).

Thema participatiesamenleving

De participatiesamenleving is geen nieuw thema, in de Trendrapportage van 2013 (Gemeente Deventer, 2014a) stond dit onderwerp al op de agenda. Ook in dit Trendrapport is participatie een veelvoorkomend item.

[Doe het zelf: minder overheid, meer burger](#) is een trend binnen het hoofdstuk [Open overheid](#) waarin de participatiesamenleving centraal staat. De relatie tussen de burger en de overheid verandert, waarbij de burgers steeds meer initiatief nemen. Vanuit een versoering van collectieve voorzieningen verwijst de term eigen kracht ook naar het beroep op burgers om meer ondersteuning binnen het eigen netwerk (familie, buurt en mantelzorgers) te zoeken. De gemeente Deventer heeft in het voorjaar van 2014 een onderzoek uitgevoerd naar burgerparticipatie in de openbare ruimte (Hofland, 2014). Uit dit onderzoek blijkt dat die participatiebereidheid gemiddeld in Deventer op 30% ligt. Deze invalshoek van participatie heeft directe raakvlakken met het hoofdstuk [Ruimte om te leven](#).

In het hoofdstuk [Meedoen in de samenleving](#) is de participatiesamenleving geen aparte trend, maar klinkt de trend wel door in andere trends. In de trend [Langer thuis: zorg dichtbij en integraal](#) wordt benoemd dat de haalbaarheid van zelfstandig wonen met een beperking of nog op latere leeftijd ook afhankelijk is van de aan- of afwezigheid van mantelzorgers. Mantelzorgers en professionals kunnen bij de uitvoering van hun zorgtaken mogelijk ondersteund worden door domotica, zoals te lezen is in [Smart living: toename technologie thuis](#).

De trend [Groei civic economy](#) als onderdeel van het hoofdstuk [Duurzaam en Dynamisch](#) kan ook een rol spelen binnen de participatiesamenleving. Social enterprises zijn daarvan een voorbeeld, zoals Parolo die mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt werkervaring en dagbesteding in de Latijnse School, De Fermerie, De Elegast en Floris Vijf aanbiedt. De deeleconomie kan ook zeker een betekenis hebben voor de participatiesamenleving. Een voorbeeld daarvan is thuisgehaald.nl. In januari 2015 werden bijna 300 maaltijden in Deventer via deze site aangeboden.

Thema digitalisering en technologisering

Digitalisering en technologisering (hierna: digitalisering) komt in dit Trendrapport in alle hoofdstukken terug. Zowel voor [Meedoen in de samenleving](#) als voor [Ruimte om te leven](#) heeft domotica een impact, zoals we lezen bij de trends [Smart living: toename technologie thuis](#) en [ouderen langer thuis](#). Door gebruik te maken van technisch ondersteunende voorzieningen in huis, kan voor ouderen en hulpbehoevenden de mogelijkheid worden gecreëerd om langer zelfstandig en veilig te kunnen wonen.

Binnen het hoofdstuk [Duurzaam en dynamisch](#) is de trend [Technologische ontwikkelingen steeds bepalender](#) opgenomen. Informatie- en communicatietechnologie (ICT) zal naar verwachting nog lange tijd een belangrijke bijdrage leveren aan economische groei. Ook de ontwikkeling van big data, ofwel de analyse van steeds grotere hoeveelheden informatie, gaat naar verwachting een groei van economische activiteiten teweegbrengen, aldus het ministerie van Economische Zaken (2014,a). Op het lokale niveau zijn geen cijfers beschikbaar over de mate van technologische innovatie en kennis. We weten wel dat de arbeidsmarkt voor beroepen in de informatica krap is.

'[Connectiviteit: meer verbonden en meer transparantie](#)' is een trend binnen het hoofdstuk [Open overheid](#) die de impact van digitalisering in relatie tussen burger en overheid benoemt. Door toename in internetgebruik en social media wordt steeds meer informatie transparant en worden burgers steeds mondiger. Dit leidt er toe dat de politiek steeds interactiever wordt en er meer controle op besluitvorming plaatsvindt. Burgers weten elkaar makkelijker te vinden in online platforms en nieuwe communities. Het streven naar Open Data heeft enerzijds ten doel de overheid transparanter te maken en anderzijds economische vernieuwing op gang te brengen, door de markt nieuwe applicaties te laten maken van overheidsdata.

Digitalisering brengt privacy- en veiligheidsvraagstukken met zich mee. Door bijvoorbeeld de decentralisaties heeft gemeente beschikking gekregen over gegevens van mensen in kwetsbare posities. De gemeente moet daar zorgvuldig mee omgaan. Uit een onderzoek van TNS NIPO blijkt dat burgers zich zorgen maken over hun privacy en dat ze er weinig vertrouwen in hebben dat de overheid de veilig met hun gegevens omgaat ([digitale ketensamenwerking](#)).

Trends waarbij Deventer afwijkt van het landelijke beeld op basis van beschikbare cijfers

Hieronder worden trends benoemd waarbij de Deventer situatie afwijkt van de landelijke ontwikkeling. Door de onvolledige beschikbaarheid van lokale gegevens, zal deze opsomming niet volledig zijn.

Broos herstel na de crisis – Duurzaam en dynamisch

Voor de regio Deventer (Zuidwest-Overijssel) geldt dat de ontwikkeling van de economie tot en met 2013 achterblijft ten opzichte van de Nederlandse economie en ten opzichte van de overige twee regio's van de provincie Overijssel. Als de ontwikkeling van de afgelopen jaren doorzet waarbij de regio Zuidwest-Overijssel achterblijft ten opzichte van Nederland, dan is alertheid geboden bij regionale of lokale scenario's die uitgaan van economisch herstel.

Toenemende leegstand – Duurzaam en dynamisch / Ruimte om in te leven

Zowel landelijk als in Deventer is er sprake van een toenemende leegstand van kantoren en winkels. Echter, in Deventer is de leegstand relatief hoger dan in Nederland gemiddeld. Staat landelijk bijna 17% van het kantoorvloeroppervlakte leeg, in Deventer gaat het om bijna het dubbele: 32%.

De leegstand van het aantal winkelvestigingen komt in Deventer overeen met het landelijke beeld. Kijken we naar de hoeveelheid leegstaande winkelvloeroppervlakte, dan zien we dat dit in Deventer op 13% ligt, tegenover 8% landelijk. Nemen we de leegstand van het pand waar voorheen Morres in heeft gezeten niet mee, dan komt ook in Deventer het aandeel leegstaande winkelvloeroppervlakte uit op 8%.

Nederland is nog grotendeels afhankelijk van fossiele brandstoffen – Duurzaam en Dynamisch

We hebben niet inzichtelijk welk aandeel herbruikbare energie heeft in het totale energieverbruik in de gemeente. Wel weten we dat het aantal daken met zonnepanelen vertienvoudigd is sinds 2010. Deventer loopt hiermee vooruit op het landelijk gemiddelde met een factor zes.

Kleinere huishoudens: meer (oudere) alleenstaande huishoudens – Ruimte om te leven / Meedoen in de samenleving

Het aandeel éénpersoonshuishoudens (32%) is op dit moment lager dan het landelijk gemiddelde (37%). In de periode 2005-2014 is het aantal alleenwonenden met 10% toegenomen, maar dit is nog altijd lager dan de landelijke toename van het aantal alleenwonenden (14%). Deventer volgt dus de landelijke trend, maar in een lager tempo.

Bevolkingsontwikkelingen – Ruimte om te leven / Meedoen in de samenleving

Zowel landelijk als in Deventer is sprake van vergrijzing. Maar in Deventer neemt de grijze druk minder snel toe dan in Nederland gemiddeld. Is de verwachting dat rond 2020 landelijk het aantal ouderen (65+) groter zal zijn dan het aantal jongeren, in Deventer hebben de jongeren dan waarschijnlijk nog altijd de overhand. Volgens gemeentelijke prognosecijfers is het aandeel 0-19 jarigen in 2020 bijna 23% en het aandeel ouderen ongeveer 18%.

1 Trends en ontwikkelingen op het vlak van 'Open Overheid'

1. [Verschuiving verantwoordelijkheden in politiek landschap](#)

Impact voor Deventer

- Verkleining van het ambtelijk apparaat in Deventer door bezuinigingen en verschuivingen van verantwoordelijkheden. Door de decentralisaties in het sociale domein, krijgt Deventer nieuwe taken, zoals het keukentafelgesprek.

2. [Hand op de knip: minder inkomsten en hogere uitgaven](#)

Impact voor Deventer

- Ook Deventer heeft te maken met bezuinigingen. De (rijks)bezuinigingen dwingen tot terugkerende herbezinning op taken en investeringen die Deventer wel en niet (meer) kan uitvoeren. Daarnaast heeft het Rijk een aantal financiële spelregels aangekondigd die van invloed zijn op onze gemeentelijke begroting en gemeentelijke investeringsstrategie.

3. [Versnippering: meer diversiteit in politiek landschap](#)

Impact voor Deventer

- In Deventer zijn burgers door de jaren heen meer op lokale partijen gaan stemmen. We zien tevens een toename van het aantal partijen in de raad.

4. [Regionale netwerken: meer samenwerken in regio's](#)

Impact voor Deventer

- Ook Deventer maakt deel uit van een toenemend aantal regionale verbanden, waarin met andere lagere overheden (provincies, gemeenten, waterschappen) gestructureerd wordt samengewerkt.

5. [Doe het zelf: minder overheid, meer burger](#)

Impact voor Deventer

- De wijkaanpak 'WijDeventer' en de interactieve werkwijze van de bezuinigingsoperatie 'Kwestie van Kiezen' zijn methodes die passen binnen de trend van minder overheid en meer burger. Uit een Deventer onderzoek naar burgerparticipatie in de openbare ruimte blijkt dat 30% bereidwillig is om zelf de verbetering van het onderhoud van de openbare ruimte aan te pakken.

6. [Connectiviteit: meer verbonden en meer transparantie](#)

Impact voor Deventer

- Het college van B&W van Deventer heeft in het voorjaar van 2014 in het Bestuursakkoord aangegeven actief vorm te willen geven aan Open Data.

7. Digitale ketensamenwerking: belang privacy en veiligheid neemt toe

Impact voor Deventer

- Door de decentralisaties heeft de gemeente beschikking gekregen over privacygevoelige gegevens. De gegevens die inwoners aan hulpverleners verstrekken gaan over inkomen, schulden, huiselijk geweld of medische zaken. Dat zijn zeer gevoelige persoonsgegevens. De gemeente en de hulpverleners moeten daarom extra zorgvuldig met deze gegevens omgaan.

1.1 Verschuiving verantwoordelijkheden in politiek landschap

'De verhoudingen tussen lokale, landelijke en Europese politiek veranderen. Gemeenten krijgen meer taken vanuit het Rijk die zij op lokaal niveau moeten uitvoeren en vormgeven. Tegelijkertijd zien we een verschuiving van zeggenschap van nationaal naar Europees niveau' (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Veranderingen voor gemeenten

Volgens Gemeenten van de toekomst zijn meerdere veranderingen zichtbaar in deze transitie. Er is sprake van nieuwe taken waarvoor andere kennis en vaardigheden nodig zijn zowel op het gebied van jeugdzorg, langdurige zorg, arbeidsparticipatie als onderwijs. Daarnaast ligt de opgave van integrale, domeinoverstijgende vernieuwing. De transitie gaat samen met een forse toename van de omvang van het gemeentefonds, maar er worden ook forse bezuinigingen in verschillende domeinen doorgevoerd. Tevens wordt de gemeente financieel risicodragend. Tot slot ziet Gemeenten van de Toekomst dat gemeenten nieuwe samenwerkingsvormen met burgers (participatiemaatschappij) en instellingen creëren. Gemeenten worden regisseur van het maatschappelijk veld en de burgers.

Zoals in de Trendrapportage van 2013 al is genoemd, vormen in bestuurlijk opzicht de drie decentralisatiebewegingen (3D's) grote uitdagingen voor de gemeente (Gemeente Deventer, 2014a). Er komen nieuwe taken op de gemeenten af waarvoor andere kennis nodig is, maar ook andere vaardigheden vereist zijn. Daarbij gaat de overheveling van taken nog eens gepaard met een forse bezuiniging. Tegelijkertijd is er ruimte nodig voor domeinoverstijgende vernieuwing. Tevens krijgt de participatie- of netwerksamenleving vorm (waarover meer in [de trend Doe het zelf, minder overheid, meer burger](#)), waarbij sprake is van meer activiteiten en initiatieven in handen van burgers en organisaties en minder in handen van de overheid (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Veranderingen gaan gepaard met bezuinigingen

De decentralisatie gaat gepaard met een bezuinigingsdoelstelling van € 6 miljard in 2015 voor het ambtelijk apparaat van het Rijk, de lagere overheden, de waterschappen en tal van uitvoeringsorganisaties. Het merendeel van deze bezuinigingen komt voort uit een beoogde efficiëntere werkwijze van ministeries en samenvoeging van uitvoeringsdiensten (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

De drie decentralisaties hebben vooral een grote impact op de hoofdstuk [Meedoen in de samenleving](#). De trend [Doe het zelf, minder overheid, meer burger](#) in dit hoofdstuk besteedt meer uitvoerig aandacht aan dit thema.

1.1.1 Impact voor Deventer

Afname personeel bij gemeente

De verkleining van het ambtelijk apparaat (zie tabel 1.1.1) is niet alleen toe te schrijven aan bezuinigingen, maar ook aan een verschuiving van verantwoordelijkheden. Zo maakt het brandweerpersoneel sinds 1 januari 2014 geen deel meer uit van de gemeentelijke organisatie, maar is het regionaal georganiseerd in een veiligheidsregio. Daarnaast heeft de samenwerking met de gemeenten Olst-Wijhe en Raalte ook geleid tot minder banen.

In 2014 werkt de helft van het aantal personeelsleden in deeltijd. Deze verschuiving is een gevolg van het vertrek van het brandweerpersoneel (ongeveer 70 personen (exclusief vrijwilligers), waarvan de grote meerderheid een fulltime dienstverband had).

Tabel 1.1.1: Ontwikkeling aantal personeelsleden gemeente Deventer, 2008-2014

Peildatum	Deeltijd (aantal)	Voltijd (aantal)	Totaal (aantal)
31-12-2008	391	489	880
31-12-2009	404	517	921
31-12-2010	430	521	951
31-12-2011	434	506	940
31-12-2012	423	507	930
31-12-2013	415	482	897
31-10-2014	420	414	834

Bron: Gemeente Deventer

Uitwerking decentralisaties sociaal domein

Met de drie transities in het sociale domein zijn er veel nieuwe taken naar Deventer toegekomen. Een groot deel van deze taken zal dit jaar zijn precieze uitwerking krijgen. Dit zal een proces van vallen en opstaan worden. Deventer is genoodzaakt om op een andere wijze haar zorgtaken uit te voeren doordat de transities gepaard gaan met bezuinigingen.

Tezamen met de ontwikkelingen richting de participatiemaatschappij, leidt dit tot meer verantwoordelijkheden voor de burger zelf. Aan de hand van keukentafelgesprekken wordt gezamenlijk bekeken wat de burger zelf kan organiseren en waarvoor hij of zij hulp van derden nodig heeft. Met deze werkwijze is de gemeente Deventer in de zomer van 2013 gestart met een pilot. Inmiddels worden de sociale teams opgebouwd die gemeentebreed deze werkwijze hanteren.

1.2 Hand op de knip: minder inkomsten en hogere uitgaven

'Als gevolg van de lage economische groei dalen de overheidsinkomsten en stijgen de overheidsuitgaven. Door hogere werkloosheid en lagere economische groei dalen onder andere de inkomsten uit belastingen en de premie volksverzekeringen. Daarbij leggen de vergrijzing en de daarmee gepaard gaande stijging van de zorgkosten en het toenemend beroep op de collectieve voorzieningen een extra druk op de uitgaven. Om het begrotingstekort (EMU-schuld) te beperken zal de overheid moeten bezuinigen, daar zijn Rijksoverheid en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk voor' (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Bezuinigingen leiden tot andere invulling rollen, taken en bevoegdheden

Volgens Gemeenten van de Toekomst dwingt de vermindering van overheidsfinanciën tot een andere invulling van rollen, taken en bevoegdheden. Dit zal mogelijk leiden tot een kleiner ambtelijk en professioneel apparaat en gemeentelijke herindelingen (opschaling). Ook wordt regionale samenwerking voorzien, waardoor gezamenlijke inkoop door gemeenten mogelijk is.

Omdat er minder te besteden is, wordt mogelijk effectiever met publiek geld omgegaan (doelmatigheid), wordt de dienstverlening zakelijker en is er minder geld beschikbaar voor collectieve voorzieningen, aldus de Gemeenten van de Toekomst. Er worden hogere particuliere bijdragen voorzien en een toenemende druk op de solidariteit. Ook wordt er een groter beroep gedaan op informele zorg en voorzieningen. Dit komt ook terug in het hoofdstuk Meedoen in de samenleving bij de trend [Langer thuis, zorg dichtbij en integraal](#).

Daling ambtenaren bij gemeenten

Binnenlands Bestuur (2014a) schreef dat het aantal ambtenaren bij gemeenten in 2013 voor het vierde jaar op rij is gedaald en uit onderzoek van de NOS (2014a) blijkt dat 75% van de Nederlandse gemeenten verwacht te moeten bezuinigen in 2015.

1.2.1 Impact voor Deventer

Bezuinigingen

In de huidige financiële en economische situatie staat Deventer voortdurend voor een grote uitdaging. De (rijks)bezuinigingen dwingen tot terugkerende herbezinning op taken en investeringen die de gemeente wel en niet (meer) kan uitvoeren. Daarnaast heeft het Rijk een aantal financiële spelregels aangekondigd die van invloed zijn op onze gemeentelijke begroting en gemeentelijke investeringsstrategie (Gemeente Deventer, 2013a). Diverse rondes van bezuinigingen geven er blijk van dat ook dat de gemeente Deventer moeite heeft om haar meerjarenbegroting sluitend te krijgen.

Regionale samenwerking

Hoewel meer taken en verantwoordelijkheden naar de gemeente toekomen, wordt de uitvoering hiervan deels op regionaal niveau georganiseerd. Een voorbeeld is de BVO Jeugd, waarin de bedrijfsvoering voor jeugdhulp en jeugdzorg regionaal plaatsvindt. Ook op het gebied van langdurige zorg, AWBZ, WMO en de sociale werkvoorziening wordt regionaal de samenwerking gezocht. Uit een analyse van de Volkskrant (2015) blijkt dit een landelijke tendens te zijn. In hetzelfde artikel wordt de vraag gesteld wat dit betekent voor de positie van de raad.

Verkleining ambtelijk apparaat

Bij de vorige trend is reeds gesignaleerd dat de omvang van het Deventer ambtelijk apparaat is afgenomen. Er is sprake van een afname sinds 2010, zowel door bezuinigingen als door een verschuiving van verantwoordelijkheden.

1.3 Versnippering: meer diversiteit in politiek landschap

'Het aantal (lokale) partijen waarop gestemd kan worden en het aantal (lokale) partijen dat zitting heeft in de colleges en gemeenteraad neemt landelijk toe. De versnippering van het politiek landschap is op nationaal, provinciaal en lokaal niveau zichtbaar. Dit brengt een diversiteit aan standpunten en belangen met zich mee' (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Lokale onderwerpen belangrijkste argument om op lokale partij te stemmen

Lokale onderwerpen vormt de belangrijkste reden om bij de gemeenteraadsverkiezingen voor een lokale partij te kiezen. Andere redenen voor mensen om op een lokale partij te stemmen zijn de afwezigheid van de landelijke partij waarop ze het liefst stemmen, of als protest tegen de gevestigde partijen en het kabinet. Voor bijna de helft van de kiezers van lokale partijen is hun stem bedoeld als protest tegen het huidige kabinetsbeleid (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Groei lokale partijen

Sinds 2014 leveren lokale partijen landelijk absoluut de meeste wethouders. Uit onderzoek van Boogers en Voerman (2010) blijkt dat er in Nederland al vijftien jaar een enorme groei is aan lokale partijen en aan het aantal stemmen dat ze krijgen. Dat deze trend doorzet wordt nog eens bevestigd door de NOS (2014b) en de regionale omroepen, die in het voorjaar van 2014 onderzoek deden naar de kieslijsten. Hieruit bleek dat er 18% meer lokale lijsten mee wilden doen aan de verkiezingen dan in 2010.

Versnippering

Gemiddeld hebben er in 2014 7,7 partijen per gemeente meegedaan aan de verkiezingen, in 2010 was dit 7,3. In grote steden is meer keuze, koplopers zijn Amsterdam (27 partijen) en Den Haag (19 partijen). Soms is de versnippering echter buitensporig. In Almelo heeft de kiezer de 35 raadszetels verdeeld onder 14 fracties. Daarvan hebben zes partijen slechts één zetel behaald. In Vlaardingen zijn de 35 zetels naar 11 partijen gegaan. In Den Haag zijn de 45 zetels verdeeld onder 13 partijen (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

1.3.1 Impact voor Deventer

Ook in Deventer wordt steeds meer lokaal gestemd. In 2002 ging 14% van de stemmen naar een lokale partij, in 2014 is dit aandeel toegenomen tot 23%. Voor het eerst is in 2014 een lokale partij (Gemeentebelang) de grootste partij geworden in de gemeenteraad. Ook het aantal partijen dat meedoet aan de gemeenteraadsverkiezingen in Deventer is in de loop der jaren toegenomen. Dit heeft geleid tot een toename van het aantal fracties in de raad van acht in 2002 tot tien in 2014. Deze fracties zijn verdeeld over 37 zetels.

1.4 Regionale netwerken: meer samenwerken in regio's

'De noodzaak voor gemeenten om regionaal samen te gaan werken neemt toe door een toenemende mate van decentralisatie van taken. Dit betreft zowel de samenwerking met andere gemeenten als de lokale integrale samenwerking in gemeenten zelf met bijv. zorginstellingen maar ook de samenwerking met burgers en burgerinitiatieven' (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Door complexere taken meer samenwerking

Gemeenten moeten volgens Gemeenten van de Toekomst steeds ingewikkeldere taken uitvoeren en gezien de beperkte schaal van veel gemeenten kiezen zij daarom voor regionale samenwerking. Op deze manier kunnen kennis en inkoopkracht worden gedeeld ter voorkoming van schaalnadelen en ter waarborging van de continuïteit. De samenwerking vindt onder andere plaats in gemeenschappelijke regelingen. Hierbij kan worden gedacht aan een samenwerkingsverband tussen twee of meer gemeenten, provincies of waterschappen, die samen taken uitvoeren zoals de Wet werk en bijstand en gezondheidsdienst GGD (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Naast gemeenschappelijke regelingen voelt men de noodzaak tot lokale integrale samenwerking binnen gemeenten zelf. Dit betreft de samenwerking met onder andere zorgorganisaties, zorgverzekeraars, cliënten en burgers. Uit onderzoek van Vilans (2014), gericht op de langdurige zorg, blijkt dat men graag integraal wil werken: uitgaan van de klantvraag en op basis hiervan samensmelten van processen en organisatiegrenzen, over zorgdomeinen heen. Volgens Vilans zijn er echter nog weinig voorbeelden te vinden van 'nieuw denken.'

1.4.1 Impact voor Deventer

Ook Deventer maakt deel uit van een toenemend aantal regionale verbanden, waarin met andere lagere overheden (provincies, gemeenten, waterschappen) gestructureerd wordt samengewerkt. In de vorige Trendrapportage (Gemeente Deventer, 2014a) werden de bestaande samenwerkingsverbanden opgesomd (DOWR, RUD en Veiligheidsregio IJsselland, arbeidsmarktregio Stedenvierkant, regio Stedendriehoek, diverse regionale samenwerkingsverbanden rondom de drie transities). Aan deze reeks kan ook de regionale samenwerking met betrekking tot de riolering worden toegevoegd.

Met uitzondering van de Stedendriehoek is geen van de genoemde samenwerkingsverbanden gebaseerd op een Gemeenschappelijke Regeling. Het lijkt erop dat de hedendaagse bovenregionale werkwijze in netwerken vraagt om een andere vorm van samenwerkingsverband. Zo lijkt er sprake van een trend naar lichtere samenwerkingsverbanden dan de Gemeenschappelijke Regeling, indien de samenwerking gericht is op het gezamenlijk verrichten van taken. Ook is in Deventer het aantal samenwerkingsverbanden met externe partijen binnen de gemeente toegenomen en ontwikkelt zich aldus ook een lokale netwerksamenleving.

De oprichting van de regionale BVO Jeugd (zie ook de trend [Hand op de knip](#)) is een voorbeeld van regionale samenwerking naar aanleiding van decentralisatie van taken.

1.5 Doe het zelf: minder overheid, meer burger

'De relatie tussen de burger en de overheid verandert, waarbij de burgers steeds meer initiatief nemen. Hierbij neemt de overheid steeds meer een faciliterende positie in. Vanuit een versoering van collectieve voorzieningen verwijst de term eigen kracht ook naar het beroep op burgers om meer ondersteuning binnen het eigen netwerk (familie, buurt en mantelzorgers) te zoeken' (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

De rol van de overheid verandert en zij wordt geacht steeds meer verantwoording af te leggen aan burgers. Vertrouwen is een belangrijk issue bij een toenemend beroep op de eigen verantwoordelijkheid van burgers. Het is van belang dat de burger vertrouwen heeft in de overheid; tegelijkertijd dient de overheid ook de burgers te vertrouwen door hen ruimte te bieden voor eigen initiatief. De toenemende burgerbetrokkenheid leidt ertoe dat we niet alleen spreken over burgerparticipatie, maar ook over overheidsparticipatie. Het vertrekpunt is niet langer hoe de burger kan participeren in lokaal beleid, maar hoe gemeenten kunnen bijdragen aan initiatieven die vanuit de samenleving komen (WRR, 2012).

Burgerbegroting

In deze trend past ook het uit het buitenland afkomstig fenomeen 'burgerbegroting'. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) definieert dit als 'een besluitvormend proces waarin burgers meedenken en onderhandelen over het verdelen van publieke geldbronnen. Bijvoorbeeld van de gemeente of maatschappelijke partijen. Daardoor komen burgers dichterbij de besluitvorming van de gemeentebegroting. En bij de gemeente' (Ministerie BZK, 2011). In Nederland zijn recente voorbeelden te vinden van burgerbegrotingen, maar het is nog de vraag in hoeverre dit zal gaan aanslaan, aangezien in Nederland onder andere relatief weinig belasting wordt geheven op lokaal niveau (Sociale vraagstukken, 2013).

Meer aandacht voor burgerparticipatie

Binnen de gemeenten is er steeds meer aandacht voor burgerparticipatie (VNG, 2012). Uit onderzoek van Prodemos (2010) blijkt dat gemeenten burgerparticipatie vastleggen in hun beleid, er geld voor beschikbaar stellen en/of een ambtenaar belasten met deze taak. De burgemeester - of steeds vaker - een van de wethouders - is in veel gemeenten boegbeeld van burgerparticipatie (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Solidariteit onder druk

Individualisering, toenemende diversiteit, professionalisering en europeanisering zijn echter ontwikkelingen die er voor zorgen dat de solidariteit, die nodig is in een participatiesamenleving, in Nederland onder druk staat (Gemeenten van de Toekomst, 2014). Daarbij wordt de Nederlandse burger steeds onzekerder over het solidariteitsprincipe door de aanhoudende stijging van de zorgkosten, de verhoging van zorgpremies en het eigen risico en de slechte economische situatie. Mensen willen minder opdraaien voor de leefstijl van anderen, maar de bereidheid tot hulpvaardigheid in eigen kring neemt wel toe (Gemeenten van de Toekomst, 2014). Uit onderzoek van Motivaction (2014) is gebleken dat het enthousiasme voor de participatiesamenleving aan het afnemen is. Slechts 35% van de inwoners van Nederland blijkt het nog eens te zijn met het kabinetsbeleid dat burgers meer eigen verantwoordelijkheid moeten nemen en minder een beroep moeten doen op de overheid. Dat is minder dan in 2011, toen nog 43% zich kon vinden in het idee om zelfredzamer te zijn.

Verband met andere trends

Deze trend is van invloed op de trend [Langer thuis: zorg dichtbij en integraal](#) (hoofdstuk [Meedoen in de samenleving](#)). De haalbaarheid van zelfstandig wonen met een beperking of van ouderen is ook afhankelijk van de aan- of afwezigheid van mantelzorgers. De trend [Groei civic economy \(Duurzaam en Dynamisch\)](#) speelt ook een rol binnen de participatiesamenleving.

1.5.1 Impact voor Deventer

Wijkaanpak

In een participatiesamenleving is ook directe betrokkenheid en zeggenschap van burgers over het gemeentebudget aan de orde. Met het ontstaan van de 'Deventer Wijkaanpak' was de gemeente circa 20 jaar geleden koploper met een participatiemodel, waarin wijkbewoners beschikken over een budget, die zij naar eigen inzicht voor de wijk kunnen besteden. Inmiddels is de 'Deventer Wijkaanpak' opgevolgd door de aanpak 'WijDeventer' met als aanvulling dat bewoners nu ook worden uitgenodigd om ideeën voor *onderlinge hulp* vorm te geven en uit te voeren.

Burgers betrokken bij bezuinigingen

Met de golf van lokale bezuinigingsoperaties, die omstreeks 2010 in Nederland op gang kwamen, is ook geëxperimenteerd met het inschakelen van burgers bij het ontwerpen van bezuinigingsopties binnen de gemeentebegroting. Ook Deventer heeft op deze wijze de bezuinigingen ('Kwestie van Kiezen') ingestoken en haalde daarmee de nationale media.

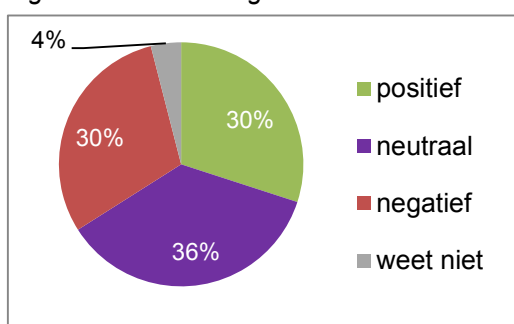
Participatiebereidheid in Deventer

De gemeente Deventer heeft in het voorjaar van 2014 een onderzoek uitgevoerd naar burgerparticipatie in de openbare ruimte (Hofland, 2014). In dit onderzoek is onder andere de bereidheid om te participeren van 15 Deventer buurten in kaart gebracht. Uit dit onderzoek blijkt dat de participatiebereidheid gemiddeld in Deventer op 30% ligt. Deze bereidheid is gemeten door aan de bewoners te vragen hoe zij er tegenover staan om op eigen initiatief iets te doen ter verbetering van het onderhoud van de openbare ruimte. De participatiebereidheid is hiermee dus concreet gemaakt: willen de burgers ook zelf echt zwerfafval gaan opruimen?

Hierin onderscheidt het Deventer onderzoek zich van het eerdergenoemde onderzoek van Motivation. Daar ging het om de instemming van burgers met het *beginsel* van meer burgerparticipatie en minder overheidsdiensten.

Verder blijkt uit het Deventer onderzoek dat 30% van de burgers van Deventer een positieve houding heeft tegenover eigen inzet in de openbare ruimte (zie figuur 1.5.1). Van de burgers die er negatief tegenover staan heeft 46% aangegeven dat ze dit een taak van de gemeente vinden. 31% geeft aan dat ze er geen tijd voor hebben en 16% omdat ze er lichamelijk niet toe in staat zijn. Van deze laatste twee groepen niet-kunners weten we dus niet hoe ze in beginsel over participatie denken.

Figuur 1.5.1: Houding van Deventenaren tegenover eigen inzet in openbare ruimte

1.6 Connectiviteit: meer verbonden en meer transparantie

'Door een toename in internetgebruik en social media wordt steeds meer informatie transparant en worden burgers steeds mondiger. Dit leidt er toe dat politiek steeds interactiever wordt en er meer controle op besluitvorming plaatsvindt. Factchecking is inmiddels gewoon geworden tijdens verkiezingsdebatten. En mediahypes kunnen de politieke agenda beïnvloeden. Ook burgers weten elkaar makkelijker te vinden in online platforms en nieuwe communities. Deze online communities lijken ook de offline contacten in buurten te versterken' (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Digitaal burgerpanel

Dankzij de toegenomen connectiviteit, die Gemeenten van de Toekomst signaleert, heeft één op de drie gemeenten tegenwoordig een digitaal burgerpanel. Dat aantal zal volgens een inventarisatie van I&O Research op gemeentelijke websites naar verwachting de komende jaren toenemen (Binnenlands Bestuur, 2014b).

Open Data

Een belangrijke ontwikkeling is in dit verband het openstellen van de overheid middels Open Data (Gemeenten van de Toekomst, 2014). Open Data wordt gezien als een voorwaarde voor de participatiesamenleving. Immers, alleen indien burgers beschikken over de zelfde informatie als de overheid kunnen zij op gelijk niveau participeren en (mede-)verantwoordelijkheid voor overheidstaken op zich nemen. Door lid te worden van Open Government Partnership, een mondiaal samenwerkingsverband van tientallen landen, heeft ons land zich aan dit principe verbonden.

Onder Open Data wordt verstaan het zoveel mogelijk actief beschikbaar en herbruikbaar maken van openbare overheidsinformatie met een minimum aan juridische, financiële en technische belemmeringen. Het streven naar Open Data heeft enerzijds ten doel de overheid transparanter te maken en anderzijds economische vernieuwing op gang te brengen, door de markt nieuwe applicaties te laten maken van overheidsdata.

Medio 2014 stelde het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) al haar gegevens als Open Data beschikbaar (Binnenlands Bestuur 2014c). Andere belangrijke vindplaatsen van Open Data zijn: NedDat Hub en het Nationaal Georegister. Toch gaan de ontwikkelingen langzaam en niet zonder hobbels. Zo wees in 2014 het Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten (KING) op het ontbreken van technische standaarden, als gevolg van de huidige "ongecoördineerde" beschikbaarstelling van Open Data. Medio 2014 bleek uit onderzoek van Open State Foundation dat de kwaliteit van de als Open Data aangeboden informatie veel te wensen overliet.

In de begroting 2015 heeft de minister van BZK aangegeven, dat het aantal geopende datasets van de (Rijks-)overheid vergroot moet worden en noemt inkoopinformatie en onderzoeksrapporten als voorbeelden.

1.6.1 Impact voor Deventer

Digitaal burgerpanel

Ook Deventer heeft in 2013 een digitaal Burgerpanel opgericht, als aanvullend onderzoekskanaal, naast de reeds bestaande schriftelijke en telefonische enquêtes. In 2014 heeft dit panel diverse peilingen opgeleverd en telt het nu meer dan 1.000 leden.

Gemeente Deventer en Open Data

Het college van B&W van Deventer heeft in het voorjaar van 2014 in het Bestuursakkoord aangegeven actief vorm te willen geven aan Open Data. Dat betekent dat data die door of namens onze gemeente worden verzameld actief openbaar worden gemaakt op een wijze die optimaal hergebruik door derden mogelijk maakt.

Daarnaast zal Deventer de iv3-gegevens (Informatie voor derden uit de gemeentelijke begroting, kwartaalcijfers en jaarrekeningen) openbaar maken op het reeds ingerichte open portaal www.deventer.nl/opendata.

De gemeente Deventer zal zich naar verwachting in 2015 aansluiten bij de doelstelling van Open Data. Om erachter te komen welke datasets van de gemeente voorzien in een vraag van burgers, bedrijven en instellingen, wordt samenwerking gezocht met externe partijen. Met Saxion is de samenwerking op dit punt al van start gegaan in een zogenaamd LO2-Lab, een lokaal open overheid lab. Dit is een platform waarin burgers met stedelijke professionals (ambtenaren, medewerkers van maatschappelijke instellingen en ondernemers) oplossingen ontwikkelen voor stedelijke vraagstukken.

1.7 Digitale ketensamenwerking neemt toe: privacy en veiligheid wordt belangrijker

Uit onderzoek van TNS NIPO in opdracht van CapGemini blijkt dat het percentage Nederlanders is verdubbeld tot 55% die een zeer grote impact op de maatschappij verwacht, wanneer een overheidsorganisatie wordt getroffen door uitval van ICT-systemen. CapGemini pleit daarom in 'Trends in veiligheid 2014' voor 'samenwerking en afstemming tussen organisaties die onderling verbonden zijn in ketens en netwerken.' Digitalisering leidt er toe dat er moet worden samengewerkt, maar biedt ook kansen om de samenwerking goed vorm te geven. Uit de enquête blijkt echter dat de ondervraagde burgers zich in toenemende mate zorgen maken over de privacy en de veiligheid bij deze samenwerking (CapGemini, 2014).

De overheid is lang niet de enige partij als het gaat om digitale veiligheid. Slechts 20% van de organisaties met een vitale functie, zoals telecombedrijven of energiebedrijven, is in handen van de overheid. Deze vitale sector moet goed bestand zijn tegen ICT-verstoringen, aangezien de sector van cruciaal belang is voor het goed functioneren van de maatschappij, stelt CapGemini (2014). Uit onderzoek dat CapGemini heeft laten uitvoeren door TNS NIPO blijkt dat driekwart van de ondervraagde burgers van mening is dat de overheid de vitale sector moet steunen bij ICT-verstoringen. Een stijging ten opzichte van 2013, aangezien toen nog 62% die mening was toegegaan.

Ondervraagde burger maakt zich zorgen om privacy bij digitale ketensamenwerking overheid

Uit het onderzoek blijkt ook dat de meerderheid voor de uitwisseling van persoonsgegevens tussen inlichtingendiensten is ten behoeve van de nationale veiligheid. Wanneer de eigen privacy in het gedrang komt, zegt 28% echter nee. Tegelijkertijd heeft de burger er weinig vertrouwen in dat de overheid de privacy voldoende beschermt. Twintig procent heeft er (zeer) weinig vertrouwen in dat de overheid veilig met persoonlijke gegevens omgaat. Ook maakt 51% van de burgers zich in toenemende mate zorgen om privacyschendende maatregelen. Het vertrouwen in samenwerking bij onveilige situaties tussen overheid en gemeentelijke partijen is laag (6%).

Ondervraagde burger in toenemende mate bewust van cybercriminaliteit

De ondervraagde burgers zijn zich in toenemende mate bewust van internetcriminaliteit (50% in 2013 naar 67% in 2014). Een ruime meerderheid (88%) vindt dan ook dat de overheid actiever moet optreden tegen cybercriminaliteit. De ondervraagde burgers hebben niet veel vertrouwen in de kunde van de overheid op dit terrein. Ruim 90% is het er mee eens dat verhoging van het kennisniveau van de overheid en in het bijzonder van de politie over cyberbeveiliging absoluut noodzakelijk is (CapGemini, 2014).

1.7.1 Impact voor Deventer

Gemeente beschikt over gevoelige persoonsgegevens

Door de decentralisaties heeft de gemeente in toenemende mate beschikking gekregen over digitale privacygevoelige gegevens. De VNG geeft aan: “de decentralisaties raken mensen in kwetsbare posities. Zij zijn veelal afhankelijk van de zorg, die de gemeente hun biedt. De gegevens die inwoners aan hulpverleners verstrekken gaan over inkomen, schulden, huiselijk geweld of medische zaken. Dat zijn zeer gevoelige persoonsgegevens. De gemeente en de hulpverleners moeten daarom extra zorgvuldig met deze gegevens omgaan. De burger moet daarop kunnen vertrouwen” (VNG, 2014). De VNG adviseert de volgende uitgangspunten voor het omgaan met gegevens:

- *Terughoudend met persoonsgegevens*

Het uitgangspunt van de decentralisaties is dat de eigen verantwoordelijkheid van burgers voorop staat. Daarbij hoort dat de burger zelf regie kan voeren over zijn eigen gegevens. De gemeente moet terughoudend zijn met het verzamelen en uitwisselen van persoonsgegevens.

- *Gegevensuitwisseling is soms nodig*

Soms is het noodzakelijk dat hulpverleners persoonsgegevens met elkaar uitwisselen. Dat is bijvoorbeeld nodig om verschillende vormen van zorg optimaal op elkaar af te stemmen. Ook kan het zijn dat de veiligheid van betrokkenen of van de omgeving in het geding is. Gegevensuitwisseling kan ook nodig zijn om misbruik of onrechtmatig gebruik van voorzieningen te voorkomen.

- *Binnen de kaders van de wet*

De Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) geeft aan wanneer gegevensuitwisseling mogelijk is.

- *Privacyconvenant*

De wet eist dat partijen van tevoren afspreken of er gegevens uitgewisseld kunnen worden en wat het doel of de noodzaak van de gegevensuitwisseling is. Als het gaat om een samenwerking tussen partijen – zoals in een sociaal wijkteam – dan kan de gemeente de werkwijze vastleggen in een privacyconvenant (VNG, 2014).

Cybercriminaliteit

Op het niveau van het politiedistrict IJsselland weten we dat in 2013 11% van de bevolking heeft aangegeven slachtoffer te zijn geweest van één of meer delicten op het gebied van identiteitsfraude, koop- en verkoopfraude, hacken of cyberpesten. Landelijk lag dit percentage op 13% (Bron: CBS Statline).

2 Trends en ontwikkelingen op het vlak van 'Duurzaam en Dynamisch'

1. Broos herstel na de crisis

Impact voor Deventer

- Als de ontwikkeling van de afgelopen jaren doorzet waarbij de regio Zuidwest-Overijssel achterblijft ten opzichte van Nederland, dan is alertheid geboden bij regionale of lokale scenario's die uitgaan van economisch herstel.

2. Veranderende arbeidsmarkt: meer flexibel werken

Impact voor Deventer

- De beschikbare Deventer cijfers die lopen tot en met 2013 ondersteunen de toenemende flexibilisering van de arbeidsmarkt gedeeltelijk.

3. Technologische ontwikkelingen steeds bepalender

Impact voor Deventer

- Deventer wijkt nauwelijks af van het landelijke beeld van het aandeel vestigingen en werkzame personen in de informatie- en communicatiesector. Uit de spanningsindicator van het UWV komt naar voren dat de Deventer arbeidsmarkt voor informatica beroepen krap is. Het is de enige sector waar sprake is van krapte.

4. Globalisering

Impact voor Deventer

- Overijssel staat op de vierde positie van de provinciale lijsten met het grootste aandeel exporteurs (29%) en relatief de meeste werkgelegenheid uit export (63%).

5. Toenemende leegstand

Impact voor Deventer

- De leegstand op de Deventer kantorenmarkt is groter dan het landelijk gemiddelde. De winkelleegstand gemeten in panden ligt Deventer iets boven het landelijk gemiddelde. De winkelleegstand gemeten in vloeroppervlakte wijkt echter in negatieve zin aanzienlijk af.

6. Groei civic economy

Impact voor Deventer

- Parolo is een voorbeeld van een sociale onderneming in Deventer. In januari 2015 werden in Deventer 554 accommodaties aangeboden via airbnb en 277 maaltijden aangeboden via thuisgehaald.nl. Daarnaast werden 17 particuliere auto's in Deventer te leen aangeboden via mywheels en 9 deelauto's via greenwheels.

7. **De culturele voorzieningen zijn meer en meer een belangrijke vestigingsfactor en van economische betekenis**

Impact voor Deventer

- Met een zekere mate aan culturele voorzieningen en een historische binnenstad is Deventer een stad die in potentie nieuwe bewoners naar zich toe kan trekken.

8. **Kunsten gaan nieuwe verbindingen aan**

Impact voor Deventer

- Sinds 2011 zien we ook in Deventer een afname van het bezoek en gebruik van de traditionele kunsten. De drie grote festivals in Deventer blijven onverminderd populair. Ook de festivalprogrammering van het Burgerweeshuis lijkt de laatste jaren meer bezoekers te trekken. De Deventer Schouwburg springt met het programma 'Podium van de stad' in op de trend van nieuwe verbindingen. In 2013 waren de 115 voorstellingen in het kader van 'Podium van de stad' goed voor 30.000 bezoekers, oftewel 24% van alle bezoeken aan de Deventer Schouwburg.

9. **Nederland is voor de energievoorziening nog grotendeels afhankelijk van fossiele brandstoffen**

Impact voor Deventer

- We hebben niet inzichtelijk welk aandeel herbruikbare energie heeft in het totale energieverbruik in de gemeente. Wel weten we dat het aantal daken met zonnepanelen vertienvoudigd is sinds 2010. Deventer loopt hiermee vooruit op het landelijk gemiddelde met een factor zes.

10. **Toenemende aandacht voor energiebesparing in de samenleving**

Impact voor Deventer

- De aandacht voor energiebesparing is niet nieuw in Deventer. Biomassa, zonne-energie, windenergie, verduurzaming van bestaande woningbouw, energieneutraalbouwen. Al deze begrippen komen terug in het Deventer beleid voor duurzaamheid.

2.1 Broos herstel na de crisis

Het economisch herstel blijft broos. Vanaf de zomer van 2013 tot het voorjaar van 2014 verbeterde de conjunctuur gestaag, maar sindsdien is het tempo eruit. (CBS, 2014c)

Voorzichtige economische groei

In 2014 groeide de Nederlandse economie in het tweede en derde kwartaal. Het derde kwartaal groeide met 0,1% ten opzichte van het tweede kwartaal. Ten opzichte van een jaar geleden bedraagt de economische groei 1,0%. 'De groei van de Nederlandse economie is vooral te danken aan de export en, in iets mindere mate, aan de investeringen. In 2014 zijn er nu twee kwartalen achter elkaar van lichte groei gemeten, volgend op een eerste kwartaal met krimp. Het herstel van de Nederlandse economie is nog fragiel. Het conjunctuurbeeld laat daarbij al een half jaar geen verbetering zien' (CBS, 2014c). In de Trendrapportage van vorig jaar kwam de economische groei ook aan de orde. Toen was er vooral nog sprake van krimp (Gemeente Deventer, 2014a).

Groei werkgelegenheid in 2015

Volgens het UWV zal de werkgelegenheid in 2015 weer licht groeien. Dat blijkt uit hun arbeidsmarktprognose van juni 2014. De groei heeft zich in 2014 voornamelijk voorgedaan in de uitzendbranche, horeca en vervoer en groothandel, in 2015 wordt verwacht dat de groei in alle sectoren doorzet.

Lerende economie

De Wetenschappelijke raad voor het Regeringsbeleid (WRR) pleit in het rapport 'De Lerende Economie' voor maatregelen als beter onderwijs en een betere regionale kenniscirculatie. Hierdoor wordt de Nederlandse economie voldoende veerkrachtig om op conjuncturele veranderingen te kunnen reageren. De maatregelen gaan verder dan het bevorderen van een kenniseconomie. Bij het streven naar een kenniseconomie staat de productie van nieuwe kennis boven aan de agenda, bij kenniscirculatie draait het om het beter gebruiken van bestaande kennis (WRR, 2014).

Kansen voor Overijssel

Ontwikkelingen die de toekomstige economie van Overijssel mogelijkheden bieden, zijn:

- de creatieve sector waar het aantal arbeidsplaatsen groeide;
- groei van het aantal ZZP-ers;
- fenomenen als de 'deeleconomie', de circulaire economie of de bedrijvigheid rond open data en 'big data' en
- exporterende bedrijven, bijvoorbeeld in de maakindustrie en de logistiek, die zullen profiteren van economisch herstel (Trendbureau Overijssel, 2014a).

2.1.1 Impact voor Deventer

Als de ontwikkeling van de afgelopen jaren doorzet waarbij de regio achterblijft ten opzichte van Nederland, dan is alertheid geboden bij regionale of lokale scenario's die uitgaan van economisch herstel.

De economische ontwikkeling kan worden afgemeten aan de volumegroei van het bruto binnenlands product (bbp) (tegen marktprijzen). Voor de regio Deventer (Zuidwest-Overijssel:) geldt dat de ontwikkeling van de economie tot en met 2013 achterblijft ten opzichte van de Nederlandse economie en ten opzichte van de overige twee regio's van de provincie Overijssel. In 2013 is de krimp van Zuidwest-Overijssel gelijk aan die van de provincie Overijssel. Uit de vergelijking tussen de regio's in Overijssel blijkt dat alleen regio Twente slechter scoort. Vooral in 2012 was er in Zuidwest-Overijssel een sterke krimp. In 2013 is nog steeds sprake van krimp, maar is er wel een behoorlijke verbetering te zien ten opzichte van het jaar ervoor.

Zuidwest-Overijssel blijft achter ten opzichte van Gelderland, zowel in 2012 als in 2013.

Tabel 2.1.1: Volumemutatie bbp 2011-2013, regio Deventer*, overige regio's Overijssel en NL

	2011	2012	2013	2014 1 ^e kw.	2014 2 ^e kw.	2014 3 ^e kw.
Nederland	1,7%	-1,6%	-0,7%	-0,4%	0,6%	0,1%
Overijssel	3,3%	-2,2%	-1,4%			
Zuidwest-Overijssel	1,2%	-3,5%	-1,4%			
Noord-Overijssel	4,0%	-1,7%	-0,9%			
Twente	3,3%	-2,2%	-1,8%			
Gelderland	3,6%	-1,7%	-0,9%			
Achterhoek	3,4%	-2,3%	-1,2%			
Arnhem/Nijmegen	3,0%	-1,4%	-0,9%			
Zuidwest-Gelderland	0,2%	-2,1%	-1,0%			

Bron: CBS Statline, bewerking team Kennis en Verkenning

* COROP-gebied Zuidwest-Overijssel: Deventer, Olst-Wijhe en Raalte

2.2 Veranderende arbeidsmarkt: meer flexibel werken

De Nederlandse arbeidsmarkt verandert. Er is meer flexibiliteit en de laatste jaren is de werkloosheid toegenomen. Er zijn meer arbeidsmigranten uit midden en oost Europa, en door technologische ontwikkelingen verdwijnen banen en komen er op andere plekken nieuwe bij. Daarvoor zijn vaak andere vaardigheden nodig. Voor de zorgsector wordt juist verwacht dat er in de toekomst meer werk is, en tegelijk is daar onvoldoende personeel om dat werk te doen (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Flexibel werken

De arbeidsmarkt wordt flexibeler door een toename van zzp'ers, uitzendkrachten en andere flexibele en parttime werkers. Sinds het begin van de economische crisis neemt het aantal mensen met een vast arbeidscontract af. Dit is een voortzetting van de trend die we in 2013 hebben beschreven als de toenemende tweedeling op de arbeidsmarkt tussen vast en flex. Door flexibiliteit is het inkomen van burgers ook flexibeler (volatiel). Er ontstaat daardoor meer behoefte aan onregelmatige ondersteuning, want soms verdient men genoeg en soms ook niet.

Flexibiliteit op de arbeidsmarkt heeft ook impact op de vraag naar tijdelijke huisvesting, mede door de toenemende instroom van vooral jongeren tussen 21 en 30 jaar uit Midden- en Oost Europa. Zij hebben vaak tijdelijke, flexibele contracten. Deze trend is al sinds 2005 zichtbaar, mede door uitbreiding van de Europese Unie. In het hoofdstuk [Meedoen in de samenleving](#) onder de trend [cultureel divers: nieuwe burgers uit diverse landen](#) wordt de impact van migratie op Deventer behandeld.

Vergrijzing op de werkvloer

In 2013 waren er voor het eerst meer vijftigers dan dertigers op de werkvloer. De gemiddelde leeftijd van de werkzame bevolking stijgt gestaag, mede veroorzaakt door de verhoging van de AOW-leeftijd. De verhoging van de leeftijd leidt tot lagere baanmobiliteit. Dit komt de hoeveelheid vacante banen, de jongere instroom, de inbreng van nieuwe kennis en inzichten en het innovatievermogen niet ten goede.

Deze stijging van de gemiddelde leeftijd zal in 2015 zorgen voor een tekort van 8.000 werkers in de zorgsector. Na 2016 zal deze stijging nog sneller gaan, vanwege de vergrijzing. Meer mensen hebben zorg nodig, en omdat het personeel ook vergrijsd komen er meer vacatures, aldus de Gemeenten van de Toekomst (2014). Economen van de ING voorspellen echter dat de werkgelegenheid in de zorg niet zal groeien, onder meer door een verhoogd eigen risico voor verzekerden (Skipr, 2014).

De beroepsbevolking zal vanaf 2020 in aantal afnemen; een trend die ook in de vorige Trendrapportage aan de orde is gekomen (Gemeente Deventer, 2014a). Een hogere arbeidsproductiviteit en het werken van meer uren is nodig om het verlies aan arbeidsjaren te kunnen compenseren. Deze ontwikkeling wordt verder beschreven bij de trend over de [bevolkingsontwikkeling](#) in het hoofdstuk [Ruimte om te leven](#).

Technologische ontwikkelingen en mismatch vraag en aanbod

Technologische ontwikkelingen zorgen ervoor dat banen vervangen worden of veranderen, waardoor andere competenties en vaardigheden benodigd zijn. Er kan ook sprake zijn van mismatch tussen vraag en aanbod van banen. Zo is volgens Randstad volop werkgelegenheid in ICT en Techniek, maar staan die groepen niet in de top vijf van werkzoekenden.

2.2.1 Impact voor Deventer

Flexibiliteit arbeidsmarkt

De beschikbare Deventer cijfers die lopen *tot en met 2013* ondersteunen de toenemende flexibilisering van de arbeidsmarkt gedeeltelijk.

- Het aandeel uitzendkrachten is tussen 2011 en 2013 gelijk gebleven op 3%.
- Het aandeel banen van minder dan 12 uur is daarentegen wel toegenomen, zij het dat het een lichte toename betreft: van 12,1% in 2011 naar 13,4% in 2013 (bron: BIRO, via Team Kennis en Verkenning).
- In Deventer is het aandeel zelfstandigen in de werkzame beroepsbevolking de afgelopen jaren nauwelijks veranderd. Vanaf het driejarig gemiddelde 2006/2008 bedraagt het aandeel zelfstandigen (afgerond) 12%.
- Dit beeld wordt ook bevestigd door het nagenoeg onveranderde aandeel van 10% één- en tweepitters in het totaal aantal werkzame personen tussen 2011 en 2013 (bron: BIRO, via Team Kennis en Verkenning).
- De flexibiliteit zou ook toenemen door de komst van jongeren uit Midden en Oost Europa. De laatste jaren zijn er met name meer Polen in Deventer komen wonen (zie hoofdstuk [Meedoen in de samenleving](#), trend [cultureel divers: nieuwe burgers uit diverse landen](#)).

Ook lokaal krapte op arbeidsmarkt bij ICT

De arbeidsmarktregio waar Deventer toebehoort is voor werkgevers zeer ruim te noemen. Er zijn relatief veel kortdurend werklozen ten opzichte van de openstaande vacatures. Uitzonderingen vormen de informatica en de (para)medische beroepen. Deze tekorten sluiten aan bij de landelijke trends over een mogelijk tekort in de zorgsector en de goede vooruitzichten voor de werkgelegenheid in de ICT-sector.

Dit blijkt uit de spanningsindicator van het UWV (via Team Kennis en Verkenning) die de spanning weergeeft tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. De indicator wordt berekend door het aantal openstaande vacatures te delen door het aantal bij UWV ingeschreven niet-werkende werkzoekenden die korter dan een half jaar werkloos zijn. De resultaten staan in tabel 2.2.1.

Tabel 2.2.1: Spanningsindicator arbeidsmarktregio Stedendriehoek en Noordwest Veluwe, 2013 en 2014

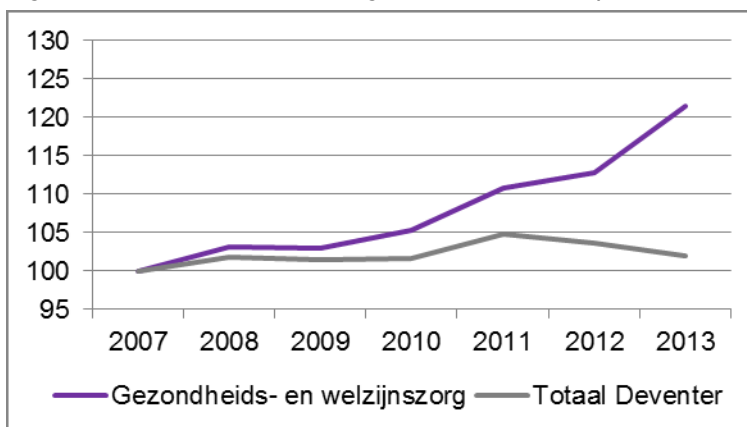
	Openstaande vacatures			Kort werkzoekend			Typering arbeidsmarkt		
	1 ^e kw	1 ^e kw	3 ^e kw	1 ^e kw	1 ^e kw	3 ^e kw	1 ^e kw	1 ^e kw	3 ^e kw
	2013	2014	2014	2013	2014	2014	2013	2014	2014
Totaal	2.818	2.859	3.059	8.581	8.592	6.725	zeer ruim	zeer ruim	zeer ruim
Agrarische beroepen	23	22	67	199	170	126	zeer ruim	zeer ruim	ruim
Economisch-administratieve beroepen	809	847	784	2179	2.208	1.911	zeer ruim	zeer ruim	zeer ruim
Informatica beroepen	217	217	252	180	210	135	gemiddeld	gemiddeld	krap
Medische en paramedische beroepen	204	176	193	198	240	176	gemiddeld	ruim	gemiddeld
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	26	37	48	86	79	65	zeer ruim	zeer ruim	ruim
Pedagogische beroepen	60	77	102	176	198	309	zeer ruim	zeer ruim	zeer ruim
Sociaal-culturele beroepen	139	116	127	494	500	410	zeer ruim	zeer ruim	zeer ruim
Technische en industrieberoepen	430	459	455	2.612	2.394	1.625	zeer ruim	zeer ruim	zeer ruim
Transportberoepen	94	94	109	697	632	544	zeer ruim	zeer ruim	zeer ruim
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	760	757	861	1.746	1.961	1.424	zeer ruim	zeer ruim	ruim

Bron: UWV, bewerking team Kennis en Verkenning

Werkzame personen in de zorg gestegen

Of er in Deventer een tekort komt in de zorgsector is nu nog de vraag. Wel blijkt dat, naast de hierboven beschreven 'gemiddelde' arbeidsmarkt, het aantal werkzame personen in de zorg is toegenomen en daarmee in positieve afwijkt van de ontwikkeling van het totaal aantal werkzame personen in Deventer (zie onderstaande figuur).

Figuur 2.2.1: Index ontwikkeling aantal werkzame personen in Deventer 2007-2013 (2007=100)

Bron: BIRO bewerking team Kennis en Verkenning

Ook Deventer werkzame beroepsbevolking vergrijst

Deventer volgt de landelijke trend van een toenemende gemiddelde leeftijd van de werkzame beroepsbevolking. We zien dat het aandeel 45 jaar of jonger is afgenomen en het aandeel 45 jaar of ouder is toegenomen van 31% in 2006/2008 naar 39% in 2001/2013 (zie tabel 2.2.2).

Aandelen laag opgeleide en allochtone beroepsbevolking neemt af

Landelijk blijkt dat lager opgeleiden en allochtonen vaker werkloos zijn dan hogeropgeleiden en autochtonen (Gemeenten van de Toekomst, 2014). Sinds 2009/2011 zien we dat in Deventer het aandeel hoogopgeleiden licht is toegenomen ten koste van de laagopgeleiden in de werkzame beroepsbevolking. Daarnaast zien we een lichte toename van de autochtone werkzame beroepsbevolking en een lichte afname van de allochtone werkzame beroepsbevolking.

Tabel 2.2.2: Verdeling werkzame beroepsbevolking Deventer, relatief

Leeftijdverdeling werkzame beroepsbevolking						
	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011	2010-2012	2011-2013
15 tot 25 jaar	10%	10%	10%	10%	10%	9%
25 tot 35 jaar	28%	28%	27%	27%	26%	26%
35 tot 45 jaar	31%	29%	29%	28%	28%	26%
45 tot 55 jaar	21%	21%	22%	24%	25%	26%
55 tot 65 jaar	10%	11%	12%	11%	11%	13%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Onderwijsniveau werkzame beroepsbevolking						
	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011	2010-2012	2011-2013
Laag	20%	20%	21%	21%	19%	16%
Middelbaar	43%	42%	41%	42%	43%	42%
Hoog	37%	38%	38%	37%	39%	42%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Herkomst werkzame beroepsbevolking						
	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011	2010-2012	2011-2013
Autochtonen	78%	80%	80%	81%	82%	82%
Allochtonen	22%	20%	20%	19%	18%	18%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: CBS Statline

Afname beroepsbevolking

Vanaf 2020 zal de beroepsbevolking afnemen. Naast economische oorzaken wordt deze ontwikkeling beïnvloed door de ontwikkelingen in de bevolking. In het [hoofdstuk Ruimte om te leven](#) (trend [bevolkingsontwikkeling](#)) wordt besproken dat de demografische en grijze druk in Deventer toeneemt. Uit tabel 2.2.3 kan worden geconstateerd dat in Deventer de omvang van de beroepsbevolking vanaf het driejarig gemiddelde 2009/2011 licht aan het afnemen is.

Tabel 2.2.3: Omvang potentiële beroepsbevolking Deventer 2005-2007 t/m 2011-2013

2005/2007	2006/2008	2007/2009	2008/2010	2009/2011	2010/2012	2011/2013
45.400	46.200	47.900	48.800	48.900	48.500	48.400

Bron: CBS Statline, bewerking team Kennis en Verkenning

2.3 Technologische ontwikkelingen steeds bepalender

'Informatie- en communicatietechnologie (ICT) zal naar verwachting nog lange tijd een belangrijke bijdrage leveren aan economische groei. Het is een technologie die in talloze toepassingen wordt verspreid en daarmee een cyclus van investeringen op gang brengt. Door het slim combineren van ICT, logistiek en dienstverlening worden productieprocessen in de industrie en de land- en tuinbouw steeds innovatiever. Machines onderling, producten en productiemiddelen raken meer en meer verbonden door middel van sensoren en door toepassing van het zogenaamde internet of things. Ook de ontwikkeling van big data, ofwel de analyse van steeds grotere hoeveelheden informatie, gaat naar verwachting een groei van economische activiteiten teweegbrengen. De data die hiermee verzameld worden, bieden veel mogelijkheden voor interessante verdienmodellen' (Ministerie van Economische Zaken, 2014a).

In de begroting van het ministerie van Economische Zaken wordt benadrukt dat economische groei de komende jaren vooral zal moeten komen uit de arbeidsproductiviteit, aangezien de beroepsbevolking afneemt (zie ook de vorige trend). Technologische vooruitgang, innovaties en kennis worden daarbij steeds belangrijker. 'Technologische ontwikkelingen volgen elkaar steeds sneller op. Door toenemende concurrentie en fragmentatie zijn doorbraak technologieën steeds korter bepalend.' De *time to market* is afgenomen. Dit is de tijd tussen een uitvinding en de commerciële uitrol van de nieuwe techniek op de markt.

2.3.1 Impact voor Deventer

Op het lokale niveau zijn geen cijfers beschikbaar over de mate van technologische innovatie en kennis. We weten wel wat de omvang van de informatie- en communicatiesector is.

- In Deventer zijn in 2013 344 vestigingen in de informatie- en communicatiesector te vinden. Deze sector beslaat 6% van het totaal aantal vestigingen in Deventer. Landelijk ligt het aandeel op 5%. In 2008 was het aandeel in Deventer nog 5% (bron: BIRO/LISA, via Team Kennis en Verkenning).
- In 2013 zijn 1.587 personen werkzaam in deze sector. Dat is 3% van het totale aantal werkzame personen in Deventer. Deventer wijkt daarmee niet af van het landelijke beeld, dat eveneens 3% is. In 2008 lag dit percentage in Deventer nog op 4% (bron: BIRO/LISA, via Team Kennis en Verkenning).

Daarnaast weten we dat de arbeidsmarkt voor informaticaberoepen krap is. Het is de enige sector waar sprake is van krapte (bron: spanningsindicator van het UWV, via Team Kennis en Verkenning).

Wat de impact van technologische vooruitgang op de gemeentelijke organisatie is, wordt behandeld in de trend [Connectiviteit](#) in het hoofdstuk [Open Overheid](#). Ook heeft deze ontwikkeling impact op de zorg en het wonen in de vorm van bijvoorbeeld domotica. Zie hiervoor de trends [Smart living: toename technologie thuis](#) en [ouderen langer thuis](#).

2.4 Globalisering

'Globalisering is een proces dat zowel economische, technologische, institutionele en sociale ontwikkelingen omvat. Het proces dat steeds meer landen deel uit maken van de wereldhandel. Steeds meer landen gaan dingen produceren die ze later weer verhandelen en in een ander land op de markt brengen' (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Globalisering blijkt uit de toename van de internationale handel (zowel binnen als buiten Europa) in goederen en diensten. Import en export hebben een steeds grotere invloed op Nederland (Gemeenten van de Toekomst, 2014). Volgens het CBS is een derde van de werkgelegenheid in Nederland gerelateerd aan de export. Het aantal voltijdbanen dat bestaat dankzij de export van goederen en diensten is in 25 jaar met 40% gegroeid. Dat is bijna tweemaal zoveel als de werkgelegenheidsgroei dankzij binnenlandse consumptie. Er waren in 2012 bijna een miljoen Nederlandse banen bij bedrijven in buitenlandse eigendom (CBS, 2014b). Daarnaast is de groei van de buitenlandse directe investeringen (BDI) aanzienlijk groter dan de internationale handel. Het aantal multinationale bedrijven is toegenomen. Tot slot is de arbeidsimmigratie gestegen tussen 2005 en 2013 (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Buurlanden en agro-food van groot belang

De bijdrage van de export bedraagt ongeveer 30% van het bbp. De meeste handel wordt nog altijd gedreven met de buurlanden. Zo gaat 24% van de Nederlandse export van goederen naar Duitsland. Toch is er een verschuiving van zwaartepunten in de wereldeconomie gaande. Er moet rekening worden gehouden met de opkomende BRIC-landen (Brazilië, Rusland, India en China) en diverse landen in Zuidoost-Azië. Verder is Nederland een wereldspeler op het gebied van agro-food. De agrarische export bedroeg in 2014 80,7 miljard euro. Ten opzichte van 2013 is dit nagenoeg gelijk gebleven. De 27 EU-landen hebben samen een aandeel van 77% in de Nederlandse agrarische export. Duitsland is nog altijd veruit onze belangrijkste handelspartner. Bijna 26% van onze agrarische export gaat er naar toe, met een waarde van €20,7 miljard (Ministerie van Economische Zaken, 2014a en 2015).

Reshoring

De impact van globalisering is dat de Nederlandse economie sterk afhankelijk is van de wereldwijde economie. Door de toegenomen flexibiliteit om management- en productiecapaciteit te verplaatsen, is de economie kwetsbaar ten opzichte van lage lonen landen (Gemeenten van de Toekomst, 2014). Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid speelt hierop in door *reshoring*, het terughalen van bedrijfsactiviteiten uit het buitenland, te stimuleren.

Door offshoring is Nederland zich in de loop der jaren gaan toeleggen op de productie van kwalitatief hoogwaardige, kennisintensieve producten en diensten. Bovendien vindt de handel meer en meer plaats in intermediaire goederen in plaats van finale goederen door de ontwikkeling van het opknippen van het productieproces.

Bij reshoring is het de verwachting dat het gaat om hoogtechnologische productie. Daarom zal relatief veel vraag zijn naar hooggeschoold personeel. Toch zijn er volgens het ministerie juist ook kansen voor kwetsbare groepen. Zo maakt de loonkostensubsidie uit de Participatiewet het voor bedrijven aantrekkelijk om laaggeschoolde arbeid naar Nederland terug te halen en mensen met een arbeidsbeperking in te zetten. Gemeenten kunnen via Werkbedrijven gaan samenwerken met het UWV om bedrijven die reshoring overwegen te faciliteren bij het plaatsen van mensen met een arbeidsbeperking (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2014a).

Het ministerie geeft aan dat het lastig is om de omvang van offshoring en reshoring in kaart te brengen. Uit enquête-onderzoeken komt naar voren dat 10 à 14% van de bedrijven internationaal uitbesteedt en dat circa 1 à 2% aan reshoring doet. Uit een onderzoek van consultant PwC naar 384 grote Europese bedrijven zegt tweederde van de Nederlandse bedrijven bepaalde werkzaamheden terug te halen. De helft van de bedrijven denkt na over het terughalen van meer werk. Vooral in de maakindustrie komt werk terug. 31,5% van de ondervraagde Europese bedrijven zegt in de afgelopen 12 maanden banen in de maakindustrie te hebben teruggehaald naar het eigen land. Dat komt vooral doordat loonverschillen kleiner zijn geworden (Nos, 2014c).

2.4.1 Impact voor Deventer

Cijfers over de mate van export op lokaal niveau voor Deventer zijn niet direct voorhanden. Het CBS heeft in de *Internationalisation monitor 2013* de export per provincie onderzocht. De cijfers zijn dus wel wat verouderd. Enkele conclusies:

- In Overijssel is het aandeel van export in het regionaal product 22%. Van elke euro die in Overijssel wordt verdiend, vindt 22% zijn oorsprong in export. In Groningen ligt dit door de gashandel het hoogst op 36%.
- Limburg is het meest exportgericht. Dit wil zeggen dat deze provincie het grootste aandeel exporteurs (40%) heeft en relatief de meeste werkgelegenheid uit de export haalt (71%). Overijssel staat op de vierde positie met respectievelijk 29% en 63%.
- Overijssel staat op de tweede plaats als het gaat om het percentage grote exporteurs (>250 werknemers).
- Overijssel is van alle provincies het meest gericht op chemie/ farmacie. Het aandeel chemische producten in de totale exportwaarde is 37% (CBS, 2013).

2.5 Toenemende leegstand en trends voor het winkelgebied

Er is een trend zichtbaar van leegstand van kantoren, winkels en maatschappelijk vastgoed. Dit wordt verklaard door de economische crisis (consumentenvertrouwen daalt, bestedingen worden minder, er gaan meer bedrijven failliet en er worden minder nieuwe ondernemingen gestart), maar er zijn ook structurele oorzaken zoals bevolkingskrimp, vergrijzing, opkomst internet en teveel bouw door gemeenten en projectontwikkelaars. De vitaliteit van de binnenstad zal in de toekomst minder gebaseerd zijn op de detailhandel (Trendbureau Overijssel, 2014a).

Kantorenleegstand

In Nederland staat in 2014 bijna 17% van het kantoorvloeroppervlakte leeg. Al jaren neemt de leegstand toe. Meer dan de helft van de kantoren staat in 2014 structureel (meer dan drie jaar) leeg. Structurele leegstand is de laatste jaren sterk in omvang toegenomen. Vooral in de Randstad komt veel leegstand voor. 'Buiten de Randstad vallen gemeente Emmen, Noord-Overijssel, Zuidwest-Overijssel en de regio rond Eindhoven op met grotere hoeveelheden leegstand.' De landelijke kantorenvoorraad neemt sinds 2013 licht af, doordat er meer meters worden onttrokken dan toegevoegd (CBS, PBL, Wageningen UR, 2014).

Winkelgebieden

Platform31, Detailhandel Nederland en Stedennetwerk G32 hebben in een gezamenlijke publicatie (Platform31, 2014a) acht trends benoemd waarvan zij verwachten dat ze nu of in de nabije toekomst een grote impact op de winkelgebieden zullen hebben.

1. *Economische stagnatie*

De economische ontwikkeling heeft uiteraard impact op de detailhandel. Sinds 2008 is de totale detailhandelomzet in Nederland gedaald met 9% tot € 81 miljard in 2013. Vooral de voortdurende omzetsdaling in de fysieke non-food-sector heeft geleid tot een sterke toename van winkelfaillissementen (van 36 in 2000 naar 940 in 2013). Naast een economische oorzaak wordt ook gewezen op de steeds kortere lifecycle (hogere volatiliteit) in de detailhandelbranche (Platform31, 2014a).

2. *Omzetverschuivingen in offline en online winkels*

Binnen de offline winkels valt op dat vooral de nonfood-sector sinds 2008 een grote omzetsdaling kent. De foodsector kende daarentegen een omzetsijging van 4%. Een andere ontwikkeling is de filialisering. Dit houdt de verschuiving van zelfstandige winkeliers naar filiaalbedrijven en franchiseketens in. De filialisering is het hoogst op A1- en A2-locaties en in de grootschalige en perifere detailhandelslocaties en speciale winkelgebieden. Hoewel nog al eens wordt geklaagd over de eentonigheid, geven consumenten in hun koopgedrag en enquêtes aan de herkenbaarheid en toegankelijkheid prettig te vinden. Platform31 et. al verwachten dat de trend van filialisering doorzet (Platform31, 2014a).

De laatste jaren is de omzet van online detailhandel met meer dan 10% per jaar gegroeid. Op zich is het aandeel online detailhandel in de totale detailhandelomzet met 6% nog niet groot, maar de verwachting is dat dit zal groeien naar 12% in 2020. Daarbij wordt wel de opmerking geplaatst dat de groei van de online omzetten iets lijkt af te vlakken de laatste jaren en dat de scheiding tussen offline en online minder meetbaar en relevant wordt, aangezien de offline en online oriëntatie en aankopen steeds meer met elkaar verweven zullen raken. Een mogelijke verklaring voor het in internationaal perspectief bezien, relatief lage aandeel online detailhandel aankopen, is de fijnmazige winkeldekking in Nederland (Platform31, 2014a).

3. *Toenemende winkelleegstand*

De jaarlijkse trendanalyse van onderzoeksbureau Locatus laat zien dat de leegstand in Nederland van het aantal winkelpanden in 2013 stijgt van 6,4% in januari naar 6,9% in december. Dit zijn ruim 15.000 panden. De leegstand stijgt nu al zeven jaar achter elkaar. 7,3% van de winkelmeters staat leeg. In 2013 is bovendien een eind gekomen aan de groei van het aantal winkelmeters. Door schaalvergroting groeide dit nog steeds tot en met 2012. De meeste winkelleegstand is kortdurend. 22% staat meer dan drie jaar leeg. De regionale verschillen zijn groot. Zuid Limburg, Delfzijl e.o. en Oost-Groningen hebben de meeste winkelleegstand. Branches die voor veel leegstand zorgden waren de videotheken, winkels die software verkopen en reisbureaus. Damesmode was de branche die voor de meeste leegstaande panden zorgde, maar gelijktijdig ook de branche die weer de meeste panden vulde (Locatus, 2014).

4. *Digitalisering van de samenleving*

Technologische ontwikkelingen, zoals de opkomst van mobiel internet, big data, het gebruik van sensoren in woningen, winkels en vervoersmiddelen en nieuwe productiemethoden, zoals 3D-printing, zullen impact hebben op winkelgebieden. Voor de winkelier zijn datastromen relevant omdat deze het (winkel)gedrag kunnen voorspellen of beïnvloeden. Door de digitalisering ontwikkelt de retailsector zich van een single-channel-markt naar een omni-channel-markt. "Omni-channel of multi-service retail houdt in dat fysieke, mobiele en andere online informatie-, marketing- en verkoopkanalen met elkaar worden geïntegreerd. Klanten worden op diverse manieren benaderd of kunnen zelf aan informatie komen of aankopen doen, bijvoorbeeld via een fysieke winkel, webshop, app, vergelijkingssites, sponsoring van evenementen/ goede doelen/ sportclubs, televisie (reclames, productplacement) en telefoon." Hierdoor raken de verschillende onderdelen van de productieketen meer met elkaar verweven (verticale integratie) en de winkels en verschillende verkoopkanalen meer met elkaar verweven (horizontale integratie) (onderzoek Rabobank in Platform31, 2014a).

5. *Demografische transitie*

Historisch gezien, geven ouderen minder uit in winkels dan jongeren. Platform31 et. al. stellen zich de vraag of dit voor de komende, relatief rijke generatie, ook opgaat. Daarnaast verwachten ze dat de 'digitalisering van de ouderen' verder toeneemt en steeds belangrijkere doelgroep wordt voor digitale verkoopkanalen. Onder de winkeliers is sprake van vergrijzing. Dit leidt tot bedrijfsovernames, maar ook tot sluiting zonder opvolging.

6. *Comeback van de (binnen)stad*

Door de trend van transformatie van bestaand vastgoed in plaats van nieuwbouw (zie ook het hoofdstuk [Ruimte om te leven](#), ouderen blijven langer thuis wonen), staat her(ontwikkeling) op de agenda van bestaande stedelijke gebieden. In binnensteden zijn voorzieningen op loopafstand en dit past bij een drukker leven van burgers en beperkte mobiliteit van ouderen. Bedrijven vestigen zich in toenemende mate in binnensteden. Een mix van functies wordt als succesfactor gezien voor goed functionerende gebieden. Ook vanuit het Rijk wordt het doorontwikkelen van de bestaande stad gestimuleerd. 'De focus op verdichting van bestaand stedelijk gebied is een goede zaak voor (fysieke) detaillisten en grotere stedelijke winkelgebieden (type 'binnenstad'). De kleinere en perifere winkelgebieden zullen het moeilijk krijgen om de concurrentie met deze grote winkelgebieden aan te gaan. Andersom blijken consumenten zich namelijk ook steeds meer aangetrokken te voelen tot grotere binnenstedelijke gebieden met een groot aantal winkels en minder tot kleinere winkelgebieden, vooral voor de niet-dagelijkse boodschappen.' De vraag blijft wat de invloed is van online winkelen en filialisering op deze trend (Platform31, 2014a).

7. *Veranderende tijdsbesteding van consumenten*

Tijdsbesteding is van invloed op de winkelgebieden. Uit onderzoek van het SCP blijkt dat de mensen met uitzondering van fulltime werkenden iets minder druk zijn. De tijd die aan boodschappen doen wordt besteed is niet veranderd. Wel wordt meer tijd besteed aan online winkelen. Dit gaat niet ten koste van de tijd die we in de fysieke winkels doorbrengen (SCP in Platform31, 2014a). Winkels en consumenten maken veel gebruik van de ruimere winkelmogelijkheden. Steeds meer Nederlanders winkelen op zondag en 's avonds. Vooral de grotere steden ontwikkelen zich geleidelijk naar een 24-uursecconomie. Dit heeft impact op de overlast en veiligheid.

8. *Bewegingen in de horeca*

De horeca is van belang voor de aantrekkelijkheid en kwaliteit van een winkelgebied. Het aantal bedrijven is gegroeid van 42.000 in 2003 naar 45.000 in 2013. De indruk is dat de opkomst van het *funshopping* van belangrijke betekenis is geweest voor ontwikkelingen in de horecasector. De daghoreca is gegroeid. De sector is erg dynamisch; jaarlijks starten en stoppen er relatief veel bedrijven. Platform31 et. al. geven verder aan dat er sprake is van branchevervaging tussen horeca en detailhandel; schaalvergroting; filialisering, maar ook een tegentrend van kleinschalige bedrijfjes met nadruk op gezond, lokaal en duurzaam.

2.5.1 Impact voor Deventer

Leegstand Kantoren

De leegstand op de Deventer kantorenmarkt is groter dan het landelijk gemiddelde. De leegstand in kantoorpanden in Deventer is de afgelopen jaren gestegen. In 2006 stond 20% van het totale kantoorvloeroppervlak leeg. Dit percentage is gestegen naar 32% in 2014 (106.600 m²). In vergelijking met 2013 is de leegstand toegenomen met 17%.

De leegstand manifesteert zich met name in Het Hanzepark. Kantoorgebruikers geven namelijk de voorkeur aan locaties die zowel per auto als openbaar vervoer goed bereikbaar zijn en aan kantoren in een levendige, multifunctionele omgeving. Dat past ook bij Het Nieuwe Werken, waarin plaats- en tijdonafhankelijk werken centraal staat. Dat past ook in een tijd waarin ontmoeten en samenwerken buiten de grenzen van de eigen onderneming steeds belangrijker wordt. Het Hanzepark ligt gezien vanuit deze trends ongunstig, namelijk midden op het bedrijventerrein. Apeldoorn en Zwolle hebben ook een ruim aanbod aan kantoren en veel meer een regionale aantrekkingskracht dan Deventer. De concurrentie vanuit deze steden is groot en een factor om rekening mee te houden (Gemeente Deventer, 2013b).

Leegstand detailhandel

In 2014 staat 8% van alle winkels in Deventer leeg. In Deventer is de winkelleegstand iets hoger dan het landelijke gemiddelde. In de Binnenstad is de winkelleegstand hoger (10%). Net als landelijk, zien we dat de leegstand bij winkels is toegenomen de afgelopen jaren. Naast het aantal vestigingen is het ook van belang om de ontwikkelingen in de winkelvloeroppervlakte te betrekken bij leegstand. Zo zien we dat de leegstand hoger uitvalt als we deze meten in vloeroppervlakte. In Deventer totaal gaat het om 13% en in de Binnenstad om 12%. Vergeleken met het landelijke gemiddelde valt op dat Deventer in negatieve zin aanzienlijk afwijkt. De plotselinge toename tussen 2008 en 2009 wordt deels veroorzaakt door het vertrek van een grootschalige interieurzaak op het runshopping center 'De Snipperling'. Dit pand staat tot op heden leeg. Als deze leegstand wordt meegerekend, dan zou de leegstand in winkelvloeroppervlakte in 2014 uitkomen op 8%. Daarnaast valt op dat in de Binnenstad de leegstand in vloeroppervlakte sinds 2010 fors is opgelopen van 6 naar 12%.

Volgens een bericht in de Stentor gaat het MKB Deventer de leegstand in de binnenstad zelf per maand in kaart brengen. Met een actueel beeld per straat wil de ondernemerskoepel met gerichte actie leegstand tegengaan (De Stentor, 2015).

Tabel 2.5.1: Leegstand in Deventer, de Binnenstad en Nederland, 2008-2014.

Deventer totaal							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal winkels (exclusief leegstand)	688	689	661	649	640	641	638
% leegstaande winkels	6%	4%	5%	6%	8%	8%	8%
% leegstaande winkelvloeroppervlakte (abs. in m2)	7%	11%	10%	12%	14%	13%	13%
	(12.856)	(20.014)	(18.739)	(21.199)	(25.107)	(23.528)	(23.806)

Bron: Locatus, bewerking team Kennis en Verkenning

Binnenstad Deventer							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal winkels (exclusief leegstand)	341	341	331	322	317	317	314
% leegstaande winkels	7%	4%	5%	7%	10%	10%	10%
% leegstaande winkelvloeroppervlakte (abs. in m2)	10%	8%	6%	7%	11%	11%	12%
	(6.584)	(5.015)	(4.057)	(4.667)	(7.339)	(7.222)	(7.862)

Bron: Locatus, bewerking team Kennis en Verkenning

Nederland							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal winkels (exclusief leegstand)	110.933	109.595	107.912	105.275	102.571	101.326	99.389
% leegstaande winkels	5%	5%	6%	6%	6%	7%	7%
% leegstaande winkelvloeroppervlakte	5%	5%	5%	6%	7%	7%	8%

Bron: Locatus, bewerking team Kennis en Verkenning

Huurprijzen

Kijken we naar de bandbreedtes van de huurprijzen, dan zien we in Deventer dat in enkele straten in de binnenstad de bandbreedtes van de huurprijzen naar beneden zijn bijgesteld. In de Kleine en Grote Overstraat zijn daarentegen de maximale huurprijzen juist toegenomen.

Faillissementen

Er zijn in 2014 in Deventer door de Kamer van Koophandel 12 faillissementen en surseances geregistreerd. Dat is evenveel als in 2013. Daarentegen is het aantal startende ondernemingen in 2014 met 20% afgenomen ten opzichte van 2013. In 2013 waren er nog 173 starters in de gemeente Deventer, in 2014 137. Deze twee indicatoren beïnvloeden de leegstand (Gemeente Deventer, 2015).

Horeca

Ook in Deventer zien we een lichte groei van het aantal horecabedrijven (229 in 2008 en 236 in 2014). Het aantal vestigingen in de drankensector is echter afgenomen. De totale verkoopvloeroppervlakte in de horeca is in Deventer overigens wel afgenomen tussen 2008 en 2014 (bron: Locatus via Team Kennis en Verkenning).

2.6 Groei civic economy

De civic economy, ook wel de deeleconomie genoemd, neemt aan betekenis toe. Maar wat houdt civic economy in? Platform 31 haalt de definitie van het Engelse Compendium for the civic economy aan: 'Comprising people, ventures and behaviours that fuse innovative ways of doing from the traditionally distinct spheres of civil society, the market and the state. Founded upon social values and goals, and using deeply collaborative approaches to development, production, knowledge sharing and financing, the civic economy generates goods, services and common infrastructures in ways that neither the state nor the market economy alone have been able to accomplish' (00:/, 2011).

Social enterprises

Een indicator van de omvang van deze sector is het aantal social enterprises; ondernemingen die maatschappelijke problemen volgens een bedrijfsmodel oplossen. Deze ondernemingen stellen hun maatschappelijke missie boven financiële doelen. Social enterprises vormen een nieuwe, vierde speler naast overheid, commerciële bedrijven en charitatieve instellingen (Social Enterprise NL, 2014a). Volgens Social Enterprise NL telt Nederland naar schatting tussen de 3000 à 4000 social enterprises. Uit een enquête gehouden onder leden van dit platform, blijkt dat de werkgelegenheid tussen 2010 en 2012 was toegenomen met 25% en tussen 2012 en 2014 met 14% (Social Enterprise NL, 2014b).

2.6.1 Impact voor Deventer

In totaal zijn 232 social enterprises aangesloten bij Social Enterprise NL. Eén daarvan, Parolo, bevindt zich in Deventer. Parolo biedt mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt werkervaring en dagbesteding in de Latijnse School, De Fermerie, De Elegast en Floris Vijf. Meer cijfers over de hoeveelheid sociale ondernemingen in Deventer zijn niet bekend.

Via internet zijn initiatieven te vinden die passen binnen de deeleconomie. Denk bijvoorbeeld aan het verhuren van je huis, het lenen van elkaars spullen en het delen van maaltijden. Op 19 januari 2015 werden in Deventer 554 accommodaties aangeboden via airbnb en 277 maaltijden aangeboden via thuisgehaald.nl (op 19 januari 2015). Daarnaast werden op 20 januari 2015 17 particuliere auto's in Deventer te leen aangeboden via mywheels en 9 deelauto's via greenwheels.

2.7 De culturele voorzieningen zijn meer en meer een belangrijke vestigingsfactor en van economische betekenis

‘Een belangrijke trend is dat mensen in toenemende mate gaan wonen waar de kwaliteit van de woonomgeving hoog is. Mensen kiezen een woonstad die ze aantrekkelijk vinden. Veelal zijn dat veilige steden, met veel historie en stedelijke voorzieningen. Daarbij geldt dat steden met een groot en gevarieerd aanbod aan cultuur vooral een grote aantrekkingskracht hebben op hogeropgeleiden en mensen uit de hogere inkomensgroepen. Opvallend is dat juist die steden het economisch beter doen. Met andere woorden: waar hoogopgeleide werknemers graag willen wonen, groeien bedrijven en vestigen zich nieuwe bedrijven’ (Commissie Derksen, 2014).

Onduidelijk is echter hoe sterk de driehoeksrelatie cultuuraanbod – hogeropgeleiden/hogere inkomens – economische groei is en wat vervolgens de richting is van dit verband.

‘Een florerend cultuurbeleid is van belang voor een welvarende stad. Mensen trekken naar steden vanwege hun (culturele) voorzieningen, bedrijven trekken naar steden vanwege de florerende arbeidsmarkt. Internationale bedrijven willen goede culturele voorzieningen voor hun mensen. Cultuur levert de stad ook veel direct economisch profijt op. Vanuit die gedachte is cultuurbeleid veel meer dan de traditionele kunstinstanties die door de overheid worden gesubsidieerd en door de traditionele bedrijven worden gesponsord. Het gaat (ook) om culturele voorlopers. En om de creatieve elite die vaak dezelfde ontmoetingsplaatsen hebben als de culturele voorlopers. En dat niet alleen: bij cultuur gaat het uiteindelijk om het versterken van identiteit en eigenheid. Cultuur geeft een *sense of belonging*. Waardoor mensen zich aangetrokken voelen tot een stad, tot een land. Cultureel erfgoed versterkt het gevoel van de stad’ (Commissie Derksen, 2014).

Cultuurvormen waar gemeenten op moeten inzetten

De overwegingen die de Commissie Derksen meegeeft aan gemeenten om meer in te zetten op cultuur lijken weg te varen van de traditionele cultuurvormen. Gemeenten zouden vooral in moeten zetten op de cultuurhistorie van de stad, programmering in plaats van stenen, herbestemming van cultureel erfgoed en het creëren van ontmoetingsplaatsen voor creatieve elite en culturele voorlopers.

2.7.1 Impact voor Deventer

Met een zekere mate aan culturele voorzieningen en een historische binnenstad is Deventer een stad die in potentie nieuwe bewoners naar zich toe kan trekken. In het nog te verschijnen onderzoek naar verhuismotieven blijkt dat 38% voor Deventer heeft gekozen omdat ze Deventer een aantrekkelijke stad vinden. Het is het meest genoemde motief. Deze uitkomst past binnen de landelijke trend. We weten echter niet wat de respondenten exact verstaan onder ‘aantrekkelijke stad’ en in hoeverre het aanbod van de culturele voorzieningen een rol daarin speelt.

2.8 Kunsten gaan nieuwe verbindingen aan

'Kunstenaars zijn op nieuwe manieren betrokken bij de vormgeving en inrichting van de publieke ruimte, in de zorg en het onderwijs. Zij combineren in hun beroepspraktijk artistieke activiteiten met afgeleide werkzaamheden en opdrachten. Dat is deels economisch gedreven – er moet immers brood op de plank komen – maar in het algemeen straalt het maatschappelijk engagement steeds vaker af van het werk van een nieuwe generatie kunstenaars' (Raad voor Cultuur, 2014).

'De afgelopen jaren hebben kunst en cultuur in de publieke opinie aan waardering ingeboet. In de cultuurwereld staat autoriteit onder druk; de expert wordt al snel voor 'elitair' versleten. De toon van het politieke debat is een tijd lang negatief geweest en de loyaliteit van het publiek aan vaste keuzes in vrijetijdsbesteding is afgenomen. Ook de sector zelf is debet aan dit geslonken draagvlak. Met een wat introverte houding en weinig oog voor de veranderende maatschappij wist de sector weinig 'aandeelhouderschap' bij de Nederlandse bevolking te creëren. Het is een tijd van nieuwe verbindingen. Kunstenaars en culturele instellingen zoeken andere partners op en doen dat ook op andere manieren dan voorheen. De huidige generatie kunstenaars en hun publiek laten zich niet meer leiden door 'instituten' of 'experts', maar zoeken hun eigen weg – vooral geleid door vrienden en *communities*, al dan niet via sociale media. Het publiek ervaart kunst en cultuur niet alleen meer in musea, schouwburgen of concertzalen, maar ook op festivals, op straat of gewoon thuis achter de tablet of computer.' (Raad voor Cultuur, 2014).

2.8.1 Impact voor Deventer

Afname traditionele kunsten...

Sinds 2011 zien we ook in Deventer een afname van het bezoek en gebruik van de traditionele kunsten. Zo is in onderstaande tabel te zien dat alle genoemde instellingen (met uitzondering van Deventer Schouwburg) te maken hebben gehad met een afname van het aantal bezoekers of leden.

Tabel 2.8.1: Ontwikkeling aantal bezoekers culturele instellingen

Deventer

	2011	2012	2013	Ontwikkeling 2011-2013
Gesubsidieerde amateurkunstverenigingen (leden)	2.472	2.361	2.314	-6%
Leeuwenkuil, Centrum voor de kunsten (leden)	2.931	2.573	2.419	-17%
Filmhuis De Keizer (leden)	5.019	4.897	4.751	-5%
Filmhuis De Keizer (bezoekers)	47.798	49.744	45.734	-4%
Kunstuitleen Deventer (abonnees)	514	453	383	-25%
Burgerweeshuis (bezoekers)	59.371	58.621	57.973	-2%
Theater Bouwkunde (bezoekers)	12.538	11.771	10.875	-13%
Deventer Schouwburg (bezoekers)	-*	121.682	123.537	-*

Bron: Gemeente Deventer, 2014b

* Sinds 2012 andere wijze van telling bezoekersaantallen

...maar festivals populair

De drie grote festivals in Deventer blijven onverminderd populair. Deventer op Stelten trekt de laatste jaren zelfs meer bezoekers (van 120.000 in 2006 naar 140.000 in 2014). Ook de festivalprogrammering van het Burgerweeshuis lijkt de laatste jaren meer bezoekers te trekken (Gemeente Deventer, 2014b).

Nieuwe verbindingen bij Deventer Schouwburg: 'Podium van de Stad'

Niet zozeer als kunstenaar, maar wel als podium springt de Deventer Schouwburg met het programma 'Podium van de stad' reeds in op de trend van nieuwe verbindingen. Het aanbod van de Deventer Schouwburg beperkt zich niet tot de traditionele kunstvormen zoals toneel en cabaret, maar biedt ook een podium voor onderwerpen die in Deventer spelen. Zo'n 140 Deventenaren nemen in tal van werkgroepen de verantwoordelijkheid om zelf programma's samen te stellen en te presenteren. Hierbij wordt de samenwerking gezocht met collega instellingen, stichtingen en privépersonen. Een voorbeeld is de samenwerking met de Wijkwinkel, die heeft geleid tot programma's en voorstellingen die ingaan op maatschappelijke thema's: mensen met een beperking, borstkanker of pesten op school (Deventer Schouwburg, 2014).

In 2013 waren de 115 voorstellingen in het kader van 'Podium van de stad' goed voor 30.000 bezoekers, oftewel 24% van alle bezoeken aan de Deventer Schouwburg (Gemeente Deventer, 2014b).

2.9 Nederland is voor de energievoorziening nog grotendeels afhankelijk van fossiele brandstoffen.

De toenemende productie van hernieuwbare elektriciteit vlak de laatste jaren af. In 2013 is er zelfs een kleine daling zichtbaar, waardoor de totale productie van hernieuwbare elektriciteit uitkomt op 10,1% van het totale elektriciteitsverbruik in Nederland. Zoomen we in, dan zien we dat in 2013 de elektriciteitsproductie uit biomassa afnam en dat de productie van windenergie is toegenomen.

‘De productie van elektriciteit uit biomassa daalde met ongeveer een vijfde doordat elektriciteitscentrales minder biomassa meestookten. De daling van het meestoken werd onder andere veroorzaakt door het gedeeltelijk aflopen van subsidie. De elektriciteitsproductie van windmolens nam in 2013 met 8% toe door uitbreiding van de capaciteit. De uitbreiding was voor een belangrijk deel te danken aan het gereed komen van enkele grote parken met SDE-subsidie. Het was voor het eerst sinds 2008 dat het windvermogen flink steeg. In 2013 kwam 45% van de productie van hernieuwbare elektriciteit uit windenergie’ (PBL, 2014a).

Invloed van subsidies

‘Uit het bovenstaande valt af te leiden dat subsidies een belangrijke invloed hebben op de omvang van de productie van hernieuwbare elektriciteit. Slechts een deel van de projecten met toegekende SDE-subsidie is al gerealiseerd, omdat realisatie van projecten tijd vraagt, zeker bij grote projecten’ (PBL, 2014a).

Ook voor particulieren worden verschillende financiële middelen ingezet om het opwekken van duurzame energie te stimuleren. Zo kunnen huurders vanaf 2015 in aanmerking komen voor korting op de energiebelasting als zij zonnepanelen op hun dak hebben (Ministerie van Economische Zaken, 2014b). Daarnaast nemen burgers en instellingen zelf het initiatief om de prijs van bijvoorbeeld zonnepanelen verder te laten dalen middels collectieve inkoopacties, lokale coöperaties en burgerinitiatieven. De Nederlandse netbeheerders registreerden in 2013 101.326 nieuwe installaties, grotendeels op daken van particulieren. Dit heeft er mede toe geleid dat het vermogen van zonnepanelen in 2013 bijna is verdubbeld ten opzichte van 2012 (Nu.nl, 2014a).

Subsidies kunnen echter ook een perverse prikkel zijn. Zo bericht de Volkskrant dat uit onderzoek van de Nederlandse Vereniging Omwonenden Windturbines (NLVOW) blijkt dat bij gemeenten en provincies in heel Nederland de afgelopen maanden op grote schaal vergunningsaanvragen zijn binnengekomen voor turbines die nog geen tien jaar oud zijn. ‘Deze molens zijn technisch gezien nog prima in orde, maar komen door hun leeftijd niet meer in aanmerking voor groene stroomsubsidie’ (Volkskrant, 2014a).

NIMBY

Niet alle vormen van hernieuwbare energie worden met open armen ontvangen. Vooral windturbines stuiten op maatschappelijk verzet door hun prominente aanwezigheid in het landschap. Zo zijn er negen vergunningen die eerder voor windparken op zee waren afgegeven, het afgelopen jaar ingetrokken. Hiervoor komen drie grote windmolenparken op zee terug (Volkskrant, 2014b).

Ook afvlakking in het gebruik van hernieuwbare energie

Kijken we naar de andere kant van de energieketen, dan blijkt dat ook de toename van het verbruik van hernieuwbare energie is afgezwakt. In de periode 2000-2010 zien we een toename van het aandeel van 1,3% naar 4,5%. Echter, ook in 2013 is het aandeel hernieuwbare energie 4,5%. 'Dit is ver van de doelstelling van 14% in 2020. Het Europese gemiddelde bedraagt op dit moment overigens al 14%, dus Nederland loopt op dit gebied achter.' Mede doordat het huidige kabinet in het reageerakkoord heeft afgesproken om te streven naar 16% in 2020 en een verdere doorschuiving van die 16% naar 2023 in het nationaal Energieakkoord, is de kans klein dat de achterstand snel wordt ingelopen en de Europese doelstelling wordt behaald (PBL, 2014a).

2.9.1 Impact voor Deventer

Het totale gasverbruik in Deventer is in de periode 2008-2013 afgenomen met 4,1%. De grootste afname is zichtbaar bij de particulieren (-9,1%), bij de bedrijven zien we een beperkte ontwikkeling (-0,3%) ten opzichte van het totale gasverbruik. Berekenen we het gemiddelde gasverbruik per particulier, dan is een afname zichtbaar van 10,3% in de periode 2008-2013. Bij het gemiddelde zakelijk gasverbruik is er sprake van een afname van 4,0%.

Het elektraverbruik laat minder grote ontwikkelingen zien. Het totale verbruik is gelijk gebleven als we 2013 vergelijken met 2008. Zetten we het verbruik echter af tegen het aantal personen en bedrijven, dan zien we een daling van 2,1% en 4,2% bij respectievelijk het gemiddelde particuliere en zakelijk verbruik.

De meeste winst is te behalen bij de bedrijven: 79% van het totale elektraverbruik komt voor rekening van de Deventer bedrijven, bij het gasverbruik zien we dat dit voor 59% van het totale verbruik geldt.

We hebben niet inzichtelijk welk aandeel herbruikbare energie heeft in het totale energieverbruik in de gemeente. Wel weten we dat het aantal daken met zonnepanelen vertienvoudigd is sinds 2010. Deventer loopt hiermee vooruit op het landelijk gemiddelde van een factor zes. Waren er in 2010 nog maar 133 adressen met zonnepanelen bekend, in 2014 gaat het om bijna 1.395 adressen. Landelijk zijn er iets meer dan 210.000 adressen met zonnepanelen geteld (De Stentor, 2014a). Zowel particulieren als bedrijven (bijvoorbeeld Sallcon en Deventer Sportbedrijf) hebben zonnecollectoren op de daken geplaatst.

In de loop van 2015 zijn de twee windmolenturbines langs de A1 operationeel. Zij zullen 2.700 gezinnen voorzien van energie.

2.10 Toenemende aandacht voor energiebesparing in de samenleving

In de samenleving is een toenemende aandacht voor energiebesparing te zien. Bij Nederlandse consumenten neemt de interesse en het inzicht in energieverbruik toe. Daarnaast investeert de consument in hernieuwbare energie en energiebesparing (ECN, 2014).

‘Bij Nederlandse consumenten neemt de interesse en het inzicht in energieverbruik toe. De slimme meter en het indicatief energielabel voor elk huishouden helpen daarbij. Nieuwbouwwoningen, auto’s en elektrische apparaten worden steeds zuiniger: zuinig is “in”. Maatschappelijke organisaties, verenigingen van eigenaren, bouwbedrijven, gemeenten en energiebedrijven zijn steeds actiever om energiebesparing te stimuleren. De markt speelt er op in met besparingsproducten, tools en apps. Naast het milieumotief en betaalbaarheid is ook maatschappelijke verantwoordelijkheid en energie-onafhankelijkheid steeds meer een argument voor burgers om te besparen.’ (ECN, 2014)

Besparen op energieverbruik

‘Het totale energieverbruik voor verwarming van huishoudens is in de afgelopen twaalf jaar gedaald, terwijl het aantal huishoudens is gegroeid. De afname van energieverbruik is vooral het gevolg van energiebesparende maatregelen. Tussen 2007 en 2010 stagneerde de besparing, maar vanaf 2010 herstelt het besparingstempo zich. Het gasgebruik in woningen is vooral afgenomen doordat CV-ketels zuiniger zijn geworden. Daarnaast worden woningen beter geïsoleerd. Maar ook grote elektrische apparaten zijn veel zuiniger geworden. Echter, als er geen nieuwe besparingsopties komen zal het besparingstempo afnemen’ (ECN, 2014).

Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL, 2014a) heeft ‘energiebesparing bij de verwarming van woningen en kantoren een groot potentieel. Hier moet echter een scherp onderscheid worden gemaakt tussen bestaande bouw en nieuwbouw. Vanaf 2020 moet de nieuwbouw energieneutraal zijn. Het effect hiervan op de totale energiebesparing zal dus worden bepaald door het aantal nieuwe gebouwen. Dit effect zou wel eens beperkt kunnen zijn, aangezien de demografische transitie de behoefte aan nieuwbouwwoningen vanaf 2020 sterk zal doen dalen. De energiebesparing in de gebouwde omgeving moet dus vooral worden gerealiseerd door isolatie van bestaande gebouwen.’ In de Trendrapportage van vorig jaar werd al geconstateerd dat een klimaatneutrale woningvoorraad nog ver weg is (Gemeente Deventer, 2014a).

Inzicht in het energieverbruik door slimme meters

‘Een slimme meter is een nieuw soort digitale energiemeter. De netbeheerder kan via deze digitale meter de meterstanden op afstand lezen als de gebruiker daartegen geen bezwaar heeft. Met een slimme meter krijgt een consument of klein bedrijf meer inzicht in het energieverbruik. Met dit inzicht hebben gebruikers meer grip op hoeveel energie wordt verbruikt, en daarmee op hun energiekosten. Vanaf januari 2015 wordt gestart met de grootschalige aanbidding van de slimme meter. Het is de bedoeling dat in 2020 in totaal 80% van de consumenten en kleinzakelijke ondernemers de beschikking heeft over een slimme

meter. De slimme meter is echter niet verplicht. In het rapport “Intelligente Meters in Nederland” schat DNV-GL (voorheen KEMA) dat Nederlandse huishoudens bij directe feedback via een display een gemiddelde besparing van 6,4% op elektriciteit en 5,1% op gas kunnen realiseren. Bij gebruik van indirecte feedback, zoals via een website, wordt gemiddeld 3,2% op elektriciteit en 3,7% op gas bespaard. Er zijn talloze slimme tools op de markt beschikbaar waarmee meer inzicht in het energiegebruik kan worden verkregen. Uit de eerste praktijkervaringen hiermee blijkt dat besparingen van circa 10% mogelijk zijn.’ (ECN, 2014). Ook energieleveranciers spelen op deze trend in. Een blik op de website van enkele grote aanbieders leert ons dat het thema ‘energie besparen’ een prominente plek heeft op de homepage. Intelligente thermostaten, isolatie, zonne-energie, een bespaarcoach, E-inzicht, accessoires en bespaartips. Dit alles wordt door de energieaanbieders aangeboden aan de consument.

Energielabels

‘In 2008 zijn energielabels ingevoerd voor woningen. De labels die gebruikt worden voor woningen lijken in Nederland erg op de labels die al langer gebruikt worden voor apparaten. Een woning met een G-label is het minst zuinig en A-label woningen het meest zuinig. In 2006 en 2012 zijn representatieve steekproeven gemaakt van de energieprestatie van woningen. In de periode 2006-2012 is het percentage G-label woningen sterk afgenomen. Dit komt onder meer door bouwregelgeving waardoor nieuwbouwwoningen veel zuiniger zijn geworden. Maar ook in oude woningen gebouwd voor 1971 of voor 1946 zijn de slechtste labels aan het verdwijnen doordat energiebesparende maatregelen zijn geïnstalleerd.’ (ECN, 2014) De energielabels voor woningen zijn sinds 1 januari van dit jaar verplicht.

2.10.1 Impact voor Deventer

De aandacht voor energiebesparing is niet nieuw in Deventer. Biomassa, zonne-energie, windenergie, verduurzaming van bestaande woningbouw, energieneutraal bouwen. Al deze begrippen komen terug in het Deventer beleid voor duurzaamheid. In de ‘Evaluatie uitvoeringsagenda Duurzame Energie Deventer’ is te lezen dat er kleine en grote stappen zijn gezet in de afgelopen jaren. Op de website www.energieindeventer.nl kunnen bedrijven en particulieren meer informatie vinden over hoe zij kunnen investeren in energiebesparende maatregelen. Op een andere website, deventer.zonnekaart.nl kan men op adresniveau bekijken of een woning geschikt is voor zonnepanelen. Ongeveer 1.400 adressen in Deventer hebben al zonnecollectoren (zie ook de voorgaande trend).

Via de website energielabelatlas.nl is voor elke woning in Nederland inzichtelijk welke indicatieve energielabel van toepassing is. Met name in de oude stad en in het buitengebied valt er nog de nodige winst te behalen.

3 Trends en ontwikkelingen op het vlak van ‘Ruimte om te leven’

1. Bevolkingsontwikkeling: verdere afname groei, ontgroening, vergrijzing en toenemende regionale verschillen

Impact voor Deventer

- Op basis van de gemeentelijke prognoses is het onzeker of de Deventer bevolking in 2040 is toegenomen of gekrompen. De natuurlijke aanwas is nog altijd positief, hoewel dit saldo wel afzwakt. Opmerkelijk is dat Deventer in tegenstelling tot het landelijke beeld een positief buitenlands migratiesaldo kent. Echter, ook dit saldo lijkt af te zwakken. Het binnenlands migratiesaldo is negatief. Ook op regionaal niveau zien we meer vertrekkers dan vestigers.

2. Kleinere huishoudens: meer (oudere) alleenstaande huishoudens

Impact voor Deventer

- Deventer volgt de landelijke trend van een toenemend aantal kleinere huishoudens, maar de ontwikkeling gaat in Deventer minder snel dan landelijk. Wel wordt ook in Deventer vooral een groei van het aantal oudere eenpersoons-huishoudens verwacht.

3. Ouderen blijven langer thuiswonen

Impact voor Deventer

- Op grond van de woonwensen van de respondenten in het woningmarkt-onderzoek moet Deventer rekening houden met een tekort aan seniorenwoningen. De overige voor ouderen geschikte woningen en niet voor ouderen geschikte woningen laten een mogelijk overschot zien.

4. Toenemende leegstand

- De leegstand op de Deventer kantorenmarkt is groter dan het landelijk gemiddelde. Qua winkelleegstand ligt Deventer iets boven het landelijk gemiddelde.

5. Schaalvergroting landbouw en toenemende leegstand agrarische bebouwing

Impact voor Deventer

- In Deventer waren in 2005 in totaal 371 landbouwbedrijven. In 2014 is dit aantal teruggelopen tot 293. Deventer wijkt hierbij niet af van de landelijke trend. Uit een nadere analyse van rundvee- en varkensbedrijven zien we dat het gemiddeld aantal dieren per bedrijf de afgelopen jaren is toegenomen en dat Deventer aansluit bij de landelijke trend van schaalvergroting.

6. **Mobiliteit: onzekerheden over groei wegverkeer en effect ICT, duidelijke toename e-fiets**

Impact voor Deventer

- Door een onzekere demografische ontwikkeling en mogelijk lichte groei van de economie is onzeker of de afgenomen groei van het autobezit in Deventer doorzet. Gegevens over het aantal e-fietsen in Deventer ontbreken, waardoor we hierover geen uitspraken kunnen doen.

3.1 Bevolkingsontwikkeling: afname groei, ontgroening, vergrijzing en toenemende regionale verschillen

Gemeenten van de Toekomst (2014) verwacht dat de bevolkingsgroei nog sterker gaat afnemen en dat de groei rond 2040 zal omslaan in een krimp. De daling van de bevolkingsgroei is vooral te verklaren doordat er minder kinderen worden geboren. Dit wordt de ontgroening genoemd. Daarnaast krijgen we te maken met een sterke vergrijzing van de baby boom-generatie (geboren tussen 1946-1950) die 65+ is of wordt. 'Het aantal 80+'ers is in de afgelopen zestig jaar verviervoudigd en zal blijven stijgen door de hogere levensverwachting. Omdat het aantal jongeren afneemt (ontgroening), wordt het effect van de vergrijzing versterkt.' (Gemeenten van de Toekomst 2014, p.33)

Demografische druk

De druk van de niet-productieve bevolking op de productieve bevolking zal toenemen. De prognose van het CBS is dat het werkende deel van de bevolking en de jeugd zal krimpen en dat de ouderen groeien tot 2035. De verwachting is dat rond 2020 het aantal ouderen (65+) groter zal zijn dan het aantal jongeren. De ontwikkeling heeft impact op de arbeidsmarkt (trend [Veranderende arbeidsmarkt](#) in hoofdstuk [Ruimte om te leven](#)). Deze ontwikkeling heeft ook raakvlakken met de trend: [Langer thuis](#) in [Meedoen in de samenleving](#), omdat de vergrijzing invloed heeft op de zorgvraag.

Blijvend positief migratiesaldo

Naast geboorten en sterfte, wordt bevolkingsgroei bepaald door binnenlandse en buitenlandse migratie. Wat betreft de buitenlandse migratie, zet volgens Gemeenten van de Toekomst (2014) de trend van de afgelopen vijftig jaar door waarbij meer mensen immigreren dan emigreren. 'Door de veranderingen in herkomst van immigranten over de jaren heen stijgt daarbij de diversiteit van allochtone bevolking.' Deze ontwikkeling heeft raakvlakken met de trend [Cultureel divers](#) in het hoofdstuk [Meedoen in de samenleving](#), bijvoorbeeld wat betreft de dienstverlening voor culturele diverse groepen.

Regionale verschillen

De binnenlandse migratie heeft een relatie met 'regionalisering'. De verschillen tussen regio's nemen toe, waarbij sprake is van groei in de stad en krimp in het land. Een belangrijke factor bij groei of krimp is de economische ontwikkeling. In stedelijke gebieden ontstaat een positieve spiraal van ontwikkeling en groei en in krimpgebieden een negatieve spiraal. Economische groei trekt namelijk mensen aan. Meer mensen leidt tot meer voorzieningen die op hun beurt weer zorgen voor extra werkgelegenheid en een aantrekkelijk vestigingsklimaat (Gemeenten van de Toekomst 2014).

Binnen Nederland zien we met name verschil tussen de Randstad en enkele stedelijke gewesten (vooral Brabant) en anderzijds de landelijke provincies (Trendbureau Overijssel 2014a). Een vergelijkbare indeling die je in de literatuur tegenkomt is die tussen de Randstad, de intermediaire zone (Gelderland en Noord-Brabant) en de nationale periferie. De (ruimtelijke) ongelijkheid tussen, maar ook binnen de regio's zal toenemen (Interprovinciaal Overleg, 2014).

De ontwikkeling van grotere regionale diversiteit heeft invloed op de [werkgelegenheid](#), de [leegstand](#) en [culturele voorzieningen](#) zoals beschreven in het hoofdstuk [Duurzaam en Dynamisch](#). Ook heeft de ontwikkeling invloed op de zorg zoals beschreven in de trends [langer thuis](#), [groen en grijs](#) en [toename kleine huishoudens](#) in het hoofdstuk [Meedoen in de samenleving](#).

3.1.1 Impact voor Deventer

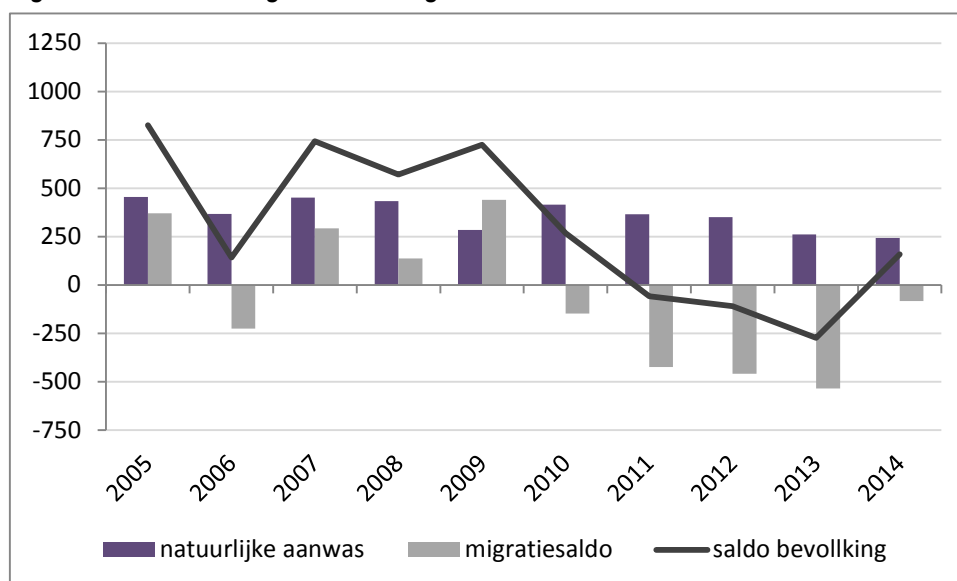
In de discussie bij de regionalisering is Deventer wat lastig te plaatsen: aan de ene kant is het wel een stad die zo haar aantrekkingskracht heeft, maar bevindt het zich niet in de Randstad. De positie van Overijssel is volgens het Trendbureau Overijssel niet eenduidig: “de provincie is in een tussengebied gelegen, soms bijna Randstedelijk, maar gedeeltelijk ook perifeer” (Trendbureau Overijssel 2014b).

Hieronder worden de verschillende aspecten van de demografische ontwikkelingen in Deventer uitgewerkt. We zien dat het niet vanzelfsprekend is dat de Deventer bevolking groeit en dat prognoses voor de toekomst erg onzeker zijn, er sprake is van vergrijzing maar in een lager tempo dan landelijk en dat de laatste jaren meer mensen Deventer verlaten dan dat zich er vestigen.

Groei Deventer bevolking niet vanzelfsprekend

Recente bevolkingsontwikkelingen in Deventer laten zien dat er einde is gekomen aan de vanzelfsprekende jarenlange bevolkingsgroei. Groeide de bevolkingsomvang nog tot 2010, in de periode 2011-2013 is er sprake van een afname om vervolgens in 2014 weer iets toe te nemen. De natuurlijke aanwas (geboorte minus sterfte) is langzaam dalende, maar draagt nog steeds positief bij aan de bevolkingsontwikkeling. Vanaf 2010 is er sprake van een negatief migratiesaldo, hoewel dit aantal in 2014 minimaal lijkt te zijn.

Figuur 3.1.1: Bevolkingsontwikkelingen Deventer 2004-2014*

Bron: *Gemeente Deventer, team Kennis en Verkenning*

* Cijfers over 2014 zijn voorlopige cijfers

Prognoses zeer onzeker

Hierdoor is het onzeker of, en in welke mate, de bevolking zal groeien de komende jaren. In de bandbreedte van de gemeentelijke trendprognoses wordt zowel rekening gehouden met de mogelijkheid van stabilisatie als van groei van de bevolking.

Ook in Deventer toename demografische druk

De demografische druk (= de druk van de niet-productieve bevolking op de productieve bevolking) wordt ook in Deventer groter. Dit hangt vooral samen met de absolute en relatieve toename van de 65-plussers. Het aantal jongeren begint langzaam af te nemen (ontgroening). Met name de ontwikkeling van de hoogste leeftijdsgroepen (75 jaar en ouder) zal een toekomstig zwaarder beslag gaan leggen op de woon- en zorgvoorzieningen.

De demografische druk in Deventer bedraagt 66% in 2014. Dat betekent dat er op elke 100 potentiële arbeidskrachten (20 tot 65 jarigen) er 66 personen jonger dan 20 of 65 of ouder zijn.

Grijze druk nog onder landelijk gemiddelde...

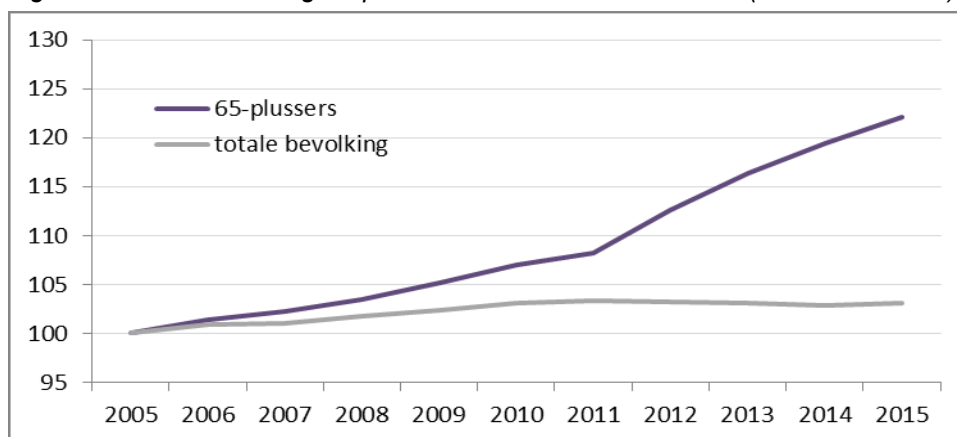
De grijze druk in Deventer bedraagt 27% in 2014. Dat betekent dat op elke 100 potentiële arbeidskrachten (20 tot 65 jarigen) er 27 personen 65 jaar of ouder zijn. De grijze druk is nog stijgende, maar ligt onder het landelijk gemiddelde (29%).

Deventer volgt op relatief korte termijn niet de landelijke verwachting dat in 2020 het aandeel 65-plussers groter is dan het aandeel jongeren. Momenteel is 16% van de totale Deventer bevolking 65 jaar of ouder. In 2020 zal dit percentage rond de 18% bedragen. Het aandeel 0-19 jarigen is dan naar verwachting bijna 23%.

...maar Deventer vergrijst wel

Vanaf 2005 is het aantal 65-plussers met zo'n 22% toegenomen. In dezelfde periode is de totale bevolking in Deventer beduidend minder hard gegroeid (zie onderstaande figuur). Het absolute aantal 65-plussers bedraagt op dit moment ruim 16.000. Dat is bijna 3.000 meer dan in 2005. Van alle 65-plussers is ongeveer een kwart 80 jaar of ouder.

Figuur 3.1.2: Ontwikkeling 65-plussers in Deventer 2005-2015 (index 2005=100)

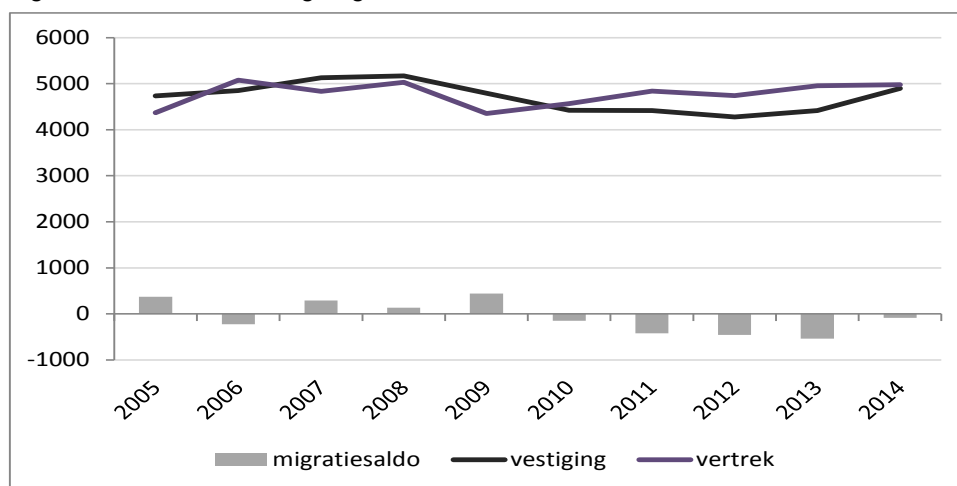

Bron: Gemeente Deventer, team Kennis en Verkenning

Toenemend negatief migratiesaldo

In Deventer speelt het migratiesaldo een belangrijke rol in de bevolkingsontwikkeling de laatste jaren. In 2015 vertrokken er bijna 5.000 personen uit Deventer, iets minder mensen vestigden zich in Deventer. Dit resulteert in een negatief migratiesaldo van ongeveer 100. In onderstaande figuur zien we dat er sinds 2010 sprake is van een negatief migratiesaldo, maar dat dit saldo het laatste jaar wel kleiner is dan de voorgaande vier jaren.

Figuur 3.1.3. Ontwikkeling migratie in Deventer 2005-2014*

Bron: Gemeente Deventer, team Kennis en Verkenning

* Cijfers over 2014 zijn voorlopige cijfers

Positief buitenlandse migratiesaldo

Meer dan 30% van alle vestigers in Deventer is afkomstig uit het buitenland. Van alle vertrekkers gaat 25% naar het buitenland of vertrekt met onbekende bestemming. Het buitenlandse migratiesaldo is al jaren positief voor Deventer, maar lijkt sinds 2009 wel af te zwakken. Verhuismotieven bij buitenlandse migratie zijn vaak gezinsmigratie, studie of werk.

Negatief binnenlands migratiesaldo

Ondanks de hoge buitenlandse migratie vindt het merendeel van de verhuizingen plaats binnen Nederland. Het aantal binnenlandse vestigingen naar Deventer is de afgelopen jaren teruggelopen naar ongeveer 3.000 per jaar. Het aantal binnenlandse vertrekken bedraagt gemiddeld ruim 3.600 per jaar over de periode 2005-2013. Dit zorgt voor een negatief binnenlands migratiesaldo. Binnenlandse migratiebewegingen hebben verschillende motieven die vaak verband houden met werk of studie.

Negatief regionaal migratiesaldo

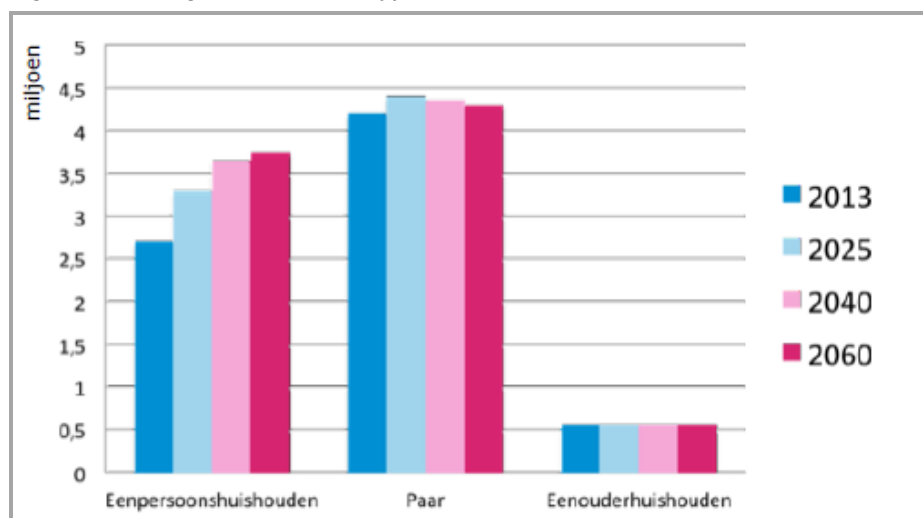
De migratie van en naar gemeenten binnen de regio Stedendriehoek levert voor Deventer een negatief saldo op vanaf 2008. Dat betekent dat er meer mensen vertrekken uit Deventer naar andere regiogemeenten dan zich vestigen. In 2013 was er een negatief migratiesaldo van 150 binnen de regio. Tot en met 2007 was er sprake van een positief migratiesaldo binnen de regio. Na 2007 is vooral het aantal vestigingen in Deventer vanuit een regiogemeente afgenomen. Deze vorm van migratie heeft vaak te maken met huishoudenovergangen en woonmotieven.

3.2 Kleinere huishoudens: meer (oudere) alleenstaande huishoudens

'De samenstelling van huishoudens is de afgelopen jaren meer divers geworden en er is een afname van de gemiddelde huishoudensgrootte. Het aantal éénpersoonshuishoudens neemt (relatief) sterk toe en het aantal (thuiswonende) kinderen neemt (relatief) sterk af. Hierdoor neemt de gemiddelde huishoudensgrootte af. Door de bevolkingsgroei en door de afname van de huishoudensgrootte neemt het aantal huishoudens in Nederland toe' (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Tussen 1900 en 2011 is de gemiddelde omvang van het huishouden gedaald van 4,5 naar 2,2 personen. Voor 2030 is de verwachting dat de omvang 2,08 zal zijn. Het aantal huishoudens is in deze periode verzesvoudigd terwijl de bevolking 'slechts' is verdrievoudigd. Het aantal éénpersoonshuishoudens is met name door de vergrijzing de afgelopen jaren enorm gegroeid en zal voorlopig ook nog blijven toenemen (zie onderstaande figuur). Dit heeft ook gevolgen voor de zorg (trend: [Toename kleinere huishoudens](#)), omdat waarschijnlijk het aantal kwetsbare alleenstaanden toeneemt.

Figuur 3.2: Prognose huishoudtypes, Nederland, 2013-2060

Bron: Gemeenten van de Toekomst, 2014.

3.2.1 Impact voor Deventer

Kleinere toename aantal huishoudens dan landelijk

Deventer telde op 1 januari 2014 bijna 41.500 huishoudens. Dit zijn er 5,1% meer dan in 2005. Dit betekent dat het aantal huishoudens in onze gemeente minder sterk is gestegen dan landelijk in dezelfde periode (+7,0%). De gemiddelde huishoudensgrootte is in 2014 2,4 en ligt hiermee boven het landelijk gemiddelde.

Eén op de drie huishoudens bestaat uit 1 persoon

Het aandeel éénpersoonshuishoudens (32%) is op dit moment dan ook lager dan het landelijk gemiddelde (37%). In absolute aantallen gaat het dan om bijna 13.200 alleenwonenden in Deventer. Het totaal aantal huishoudens is vanaf 2005 met ruim 2.000 (5%) toegenomen. In dezelfde periode is het aantal alleenwonenden met ruim 1.200 (10%) toegenomen, maar dit is nog altijd lager dan de landelijke toename van het aantal alleenwonenden.

Laatste jaren vooral toename alleenstaanden onder 30-65 jarigen

Het aantal jonge alleenwonenden (tot 30 jaar) is sinds 2005 met 10% gedaald. Het aantal oudere alleenwonenden is in dezelfde periode met 10% toegenomen. De hoogste groei van het aantal alleenstaanden heeft plaatsgevonden in de leeftijdsgroep 30 tot 65 jaar. Hier is het aantal met bijna 17% toegenomen. Voor de komende jaren wordt een verdere groei van het aantal alleenwonenden verwacht. In 2025 zal 34% van alle huishoudens bestaan uit alleenwonenden.

Verwachte toename alleenstaanden vooral onder ouderen

In absolute aantallen zal het aantal alleenwonenden groeien met 2.100 tot zo'n 15.300 in 2025. Een groei van 16%. Opvallend is dat de hoogste groei zit in de oudere alleenwonenden. In de periode tot 2025 zal het aantal oudere alleenwonenden (=> 65 jaar) tot ruim 6.000 in totaal, een stijging van 37%.

Vraaggericht bouwen

Volgens Trendbureau Overijssel leidt dit voor Deventer waarschijnlijk tot het woonperspectief van vraaggericht bouwen: "Voor Zwolle, en mogelijk Deventer, Kampen en Enschede, is er nog zicht op substantiële groei, maar die zal niet meer gepaard gaan met grote complexgewijze toevoegingen. De vraag wordt leidend. Daar past niet alleen de bouwsector zich op aan, maar ook de overheid: planprocessen en procedures zullen meer maatwerk en sneller werken mogelijk moeten maken."

Volgens het trendbureau zullen deze perspectieven leiden tot meer beleidsdoelen in het woonbeleid. Naast voldoende woningen, gaat het om:

- de leefbaarheid en kwaliteit van bestaande woonmilieus,
- de vitaliteit van vergrijzings- en ontgroeningsgebieden en
- de mensen de vrijheid te geven om zelf hun woonomgeving vorm te geven en daarbij tegelijkertijd de publieke ruimte vorm te geven.

Verder is het van belang om een open werkwijze te hanteren waarbij rekening wordt gehouden met onzekerheid op de woningmarkt. Want: 'Prognoses over de groei van het aantal benodigde woningen lopen sterk uiteen. De groei van de afgelopen decennia komt niet meer terug: dat is zeker. Maar verder zijn de prognoses in belangrijke mate afhankelijk van de economische ontwikkeling van Nederland en de regio's van Overijssel daarbinnen. Die zijn moeilijk te voorspellen.'

3.3 Ouderen blijven langer thuis wonen

In Nederland is sprake van dubbele vergrijzing. Dit wil zeggen dat het aandeel ouderen toeneemt en dat de ouderen steeds ouder worden. Zo wordt voor de woningmarkt verwacht dat in 2040 achter elke vijfde voordeur een 75-plusser woont. Nu is dat nog achter elke negende voordeur (de Groot et al., 2013). 'De ouderen van nu beschikken over andere kenmerken en hulpbronnen dan de ouderen van voorheen. Ze zijn gemiddeld welvarender, hoger opgeleid, vitaler en mobieler dan de ouderen van gisteren,' aldus de Groot et al. Dit leidt er toe dat ouderen langer thuis willen en kunnen wonen.

Ligt in dit hoofdstuk de nadruk van deze trend op het fysieke vlak, in het hoofdstuk [Meedoen in de samenleving](#) vindt de duiding plaats vanuit een sociale invalshoek. Deze trend raakt eveneens aan de trend van '[Smart living: toename technologie thuis](#)'. Ook hierover leest u meer in het hoofdstuk [Meedoen in de samenleving](#).

Lage verhuiscapaciteit

Ouderen zijn steeds honkvaster geworden. In 2011 verhuisde minder dan 5% van de 65-plussers. Uit onderzoek blijkt dat ouderen niet geneigd zijn om te verhuizen, omdat ze op de top van hun wooncarrière zitten en een verhuizing eerder een verslechtering dan een verbetering zou betekenen. Een andere oorzaak is de vaak lange woontijd in dezelfde woning waardoor de oudere gehecht is aan de woning en de woonomgeving. Verhuizen roept eerder weerstand op dan dat het wordt toegejuicht. De verhuismobiliteit van ouderen zal nog verder afnemen door het toenemende eigenwoningbezit - in 2012 beschikte de helft van de ouderen over een eigen woning- en door het overheidsbeleid van extramuralisering. Als ouderen wel verhuizen, blijven ze het liefst in de eigen buurt.

Aanpassing bestaande voorraad

De Groot et al. (2013) constateren dan ook dat de opgave voor de woningvoorraad er eerder één is van aanpassing van de bestaande voorraad dan van uitbreiding door nieuwbouw. De woningen van de ouderen moeten geschikt zijn voor de ouderen. Het blijkt dat in 2012 75% van de 75-plussers in een voor ouderen geschikte woning woont. De verwachting is dat zonder extra inspanning op woningaanpassing, in 2040 400.000 zelfstandig wonende 75-plus huishoudens niet in een voor ouderen geschikte woning wonen.

Eigenaren voldoende financieel daadkrachtig?

De Groot et al. (2013) geven aan dat door het toenemende eigenwoningbezit onder ouderen, de verantwoordelijkheid voor de aanpassingsopgave geleidelijk aan verschuift van de woningcorporaties naar de oudere huiseigenaren zelf. Tegelijkertijd is het aandeel 65-plussers met een hypotheekschuld toegenomen. 'In 1986 was ruim twee derde van de huiseigenaren in de leeftijd van 65-74 jaar vrij van hypotheekschuld, maar in 2012 is dat aandeel gedaald tot circa een derde. Het is aannemelijk dat deze trend voorlopig nog doorzet', zo geven de Groot et al. (2013) aan. Dit leidt tot de vraag 'in hoeverre (toekomstige) oudere huiseigenaren de overwaarde in de eigen woning willen en kunnen aanwenden als een spaarbuffer waaruit woningaanpassingen (en zorg) kunnen worden gefinancierd. De toekomstige oudere

huiseigenaren zijn namelijk waarschijnlijk minder vaak hypotheekschuldvrij en hebben mogelijk minder overwaarde opgebouwd dan de huidige generatie oudere huiseigenaren. De mogelijkheden van verzilvering van dit spaarbuffer moeten dan ook niet al te optimistisch worden ingeschat.'

Op den duur (te) veel woningen beschikbaar

Dat ouderen weinig verhuizen doet geen goed aan de doorstroming op de woningmarkt. Jongere huishoudens komen daardoor moeilijker aan een woning. Maar op de langere termijn - over tien tot vijftien jaar - zullen er wel veel meer woningen vrijkomen doordat de babyboomgeneratie komt te overlijden of gaat verhuizen naar een zorginstelling. Dit is gunstig voor gebieden waar sprake is van een gespannen woningmarkt zoals in de Randstad en de steden, maar minder gunstig voor vergrijsde en/of krimpgebieden. Nu bijbouwen, kan dus leiden tot toekomstige leegstand.

3.3.1 Impact voor Deventer

Op grond van de woonwensen van de respondenten in het woningmarktonderzoek moet Deventer rekening houden met een tekort aan seniorenwoningen. De overig voor ouderen geschikte woningen en niet voor ouderen geschikte woningen laten een mogelijk overschot zien.

Met het ouder worden van de bevolking neemt de behoefte aan voor ouderen geschikte huisvesting toe. Aan de hand van de resultaten van het woningmarktonderzoek 2014 kan worden bepaald hoe geschikt de Deventer woningvoorraad voor ouderen is. De Deventer woningvoorraad bestaat voor 6% uit wat de bewoners seniorenwoningen vinden. De combinatie van ligging van de vertrekken en de bereikbaarheid van de woning zonder trappen lopen resulteert in 21% overig voor ouderen geschikte woningen. De huurwoningvoorraad telt meer seniorenwoningen en anderszins geschikte woningen dan de koopwoningvoorraad.

Desgevraagd antwoordde 37% van de huishoudens bij het ouder worden in de huidige woning met eventuele aanpassingen of voorzieningen te blijven wonen. Een vergelijkbaar aandeel van 39% wil dan verhuizen naar een woning die voldoende geschikt is, 22 % weet het nog niet. De 39% verhuizers is overigens hoog in vergelijking met de verhuisgeneigdheid onder ouderen: de totale groep verhuisgeneigden in het woningmarktonderzoek bestaat voor 7% uit 65-74 jarigen en voor 4% uit 75-plussers.

3.4 Toenemende leegstand

Er is een trend zichtbaar van leegstand van kantoren, winkels en maatschappelijk vastgoed. Dit wordt verklaard door de economische crisis (consumentenvertrouwen daalt, bestedingen worden minder, er gaan meer bedrijven failliet en er worden minder nieuwe ondernemingen gestart), maar er zijn ook structurele oorzaken zoals bevolkingskrimp, vergrijzing, opkomst internet en teveel bouw door gemeenten en projectontwikkelaars. De vitaliteit van de binnenstad zal in de toekomst minder gebaseerd zijn op detailhandel (Trendbureau Overijssel, 2014a).

Leegstand heeft niet alleen impact op de fysieke leefomgeving, maar deze trend komt ook terug in het hoofdstuk [Duurzaam en Dynamisch](#) onder de trend [toenemende leegstand](#).

Kantorenleegstand

In Nederland staat in 2014 bijna 17% van het kantoorvloeroppervlakte leeg. Al jaren neemt de leegstand toe. Meer dan de helft van de kantoren staat in 2014 structureel (meer dan drie jaar) leeg. Structurele leegstand is de laatste jaren sterk in omvang toegenomen. Vooral in de Randstad komt veel leegstand voor. 'Buiten de Randstad vallen gemeente Emmen, Noord-Overijssel, Zuidwest-Overijssel en de regio rond Eindhoven op met grotere hoeveelheden leegstand.' De landelijke kantorenvoorraad neemt sinds 2013 licht af, doordat er meer meters worden onttrokken dan toegevoegd (CBS, PBL, Wageningen UR, 2014).

Winkelgebieden

Platform31, Detailhandel Nederland en Stedennetwerk G32 hebben in een gezamenlijke publicatie (Platform31, 2014a) trends benoemd waarvan zij verwachten dat ze nu of in de nabije toekomst een grote impact op de winkelgebieden zullen hebben.

1. *Comeback van de (binnen)stad*

Door de trend van transformatie van bestaand vastgoed in plaats van nieuwbouw, staat her(ontwikkeling) op de agenda van bijvoorbeeld woonwijken, stationsgebieden en binnenstedelijke bedrijventerreinen in bestaande stedelijke gebieden. In binnensteden zijn voorzieningen op loopafstand en dit past bij een drukker leven van burgers en beperkte mobiliteit van ouderen. Bedrijven vestigen zich in toenemende mate in binnensteden. Een mix van functies wordt als succesfactor gezien voor goed functionerende gebieden. De kleinere en perifere winkelgebieden zullen het moeilijk krijgen om de concurrentie met deze grote winkelgebieden aan te gaan. Andersom blijken consumenten zich namelijk ook steeds meer aangetrokken te voelen tot grotere binnenstedelijke gebieden met een groot aantal winkels en minder tot kleinere winkelgebieden, vooral voor de niet-dagelijkse boodschappen. De vraag blijft wat de invloed is van online winkelen en filialisering op deze trend (Platform31, 2014a).

2. *Demografische transitie*

Onder de winkeliers is sprake van vergrijzing. Dit leidt tot bedrijfsovernames, maar ook tot sluiting zonder opvolging.

3. *Veranderende tijdsbesteding van consumenten*

Tijdsbesteding is van invloed op de winkelgebieden. Uit onderzoek van SCP blijkt dat de mensen met uitzondering van fulltime werkenden iets minder druk zijn, het internetgebruik groeit, er minder wordt gelezen, maar evenveel tijd wordt besteed aan boodschappen doen en meer tijd wordt besteed aan online winkelen, maar dat dit niet ten koste gaat van de tijd die we in de fysieke winkels doorbrengen (SCP in Platform31, 2014a). Winkels en consumenten maken veel gebruik van de ruimere winkelmogelijkheden. Steeds meer Nederlanders winkelen op zondag en 's avonds. Vooral de grotere steden ontwikkelen zich geleidelijk naar een 24-uurseconomie. Dit heeft impact op de overlast en veiligheid.

4. *Omzetverschuivingen in offline en online winkels*

Binnen de offline winkels valt op dat vooral de nonfood-sector sinds 2008 een grote omzetsdaling kent. De foodsector kende daarentegen een omzetstijging. De laatste jaren is de omzet van onlinedetailhandel met meer dan 10% per jaar gegroeid. Op zich is het aandeel online detailhandel in de totale detailhandelomzet met 6% nog niet groot, maar de verwachting is dat dit zal groeien naar 12% in 2020. Daarbij wordt wel de opmerking geplaatst dat de groei van de online omzetten iets lijkt af te vlakken de laatste jaren en dat de scheiding tussen offline en online minder meetbaar en relevant wordt, aangezien de offline en online oriëntatie en aankopen steeds meer met elkaar verweven zullen raken. Een mogelijke verklaring voor het in internationaal perspectief bezien, relatief lage aandeel online detailhandel aankopen, is de fijnmazige winkeldekking in Nederland (Platform31, 2014a).

5. *Filialisering*

Een andere ontwikkeling is de filialisering. Dit houdt de verschuiving van zelfstandige winkeliers naar filiaalbedrijven en franchiseketens in. De filialisering is het hoogst op A1 en A2-locaties en in de grootschalige en perifere detailhandelslocaties en speciale winkelgebieden. Hoewel nog al eens wordt geklaagd over de eentonigheid, geven consumenten in hun koopgedrag en enquêtes aan de herkenbaarheid en toegankelijkheid prettig te vinden. Platform31 et. al verwachten dat de trend van filialisering doorzet (Platform31, 2014a).

6. *Toenemende winkelleegstand*

De jaarlijkse trendanalyse van onderzoeksbureau Locatus laat zien dat de leegstand in Nederland van het aantal winkelpanden is gestegen tot 6,9% in december 2013. Dit zijn ruim 15.000 panden. De leegstand stijgt nu al zeven jaar achter elkaar. Bekijken we de leegstand vanuit de winkelmeter, dan zien we dat 7,3% van de winkelmeters leeg staat. In 2013 is een eind gekomen aan de groei van het aantal winkelmeters. Door schaalvergroting groeide dit nog steeds tot en met 2012. De meeste winkelleegstand is kortdurend, 22% staat meer dan drie jaar leeg. De regionale verschillen zijn groot (Locatus, 2014).

3.4.1 Impact voor Deventer

Leegstand Kantoren

De leegstand in kantoorpanden in Deventer is de afgelopen jaren gestegen. In 2006 stond 62.400 m² leeg, 20% van het totale kantoorvloeroppervlak. Dit percentage is gestegen naar 32% in 2014, wat gelijk stond aan 106.600 m². In vergelijking met 2013 is de leegstand toegenomen met 17%. De leegstand op de Deventer kantorenmarkt is dus groter dan het landelijk gemiddelde.

De leegstand manifesteert zich met name in Het Hanzepark. Kantoorgebruikers geven namelijk de voorkeur aan locaties die zowel per auto als openbaar vervoer goed bereikbaar zijn en kantoren in een levendige, multifunctionele omgeving. Dat past ook bij Het Nieuwe Werken, waarin plaats- en tijdonafhankelijk werken centraal staat. Dat past ook in een tijd waarin ontmoeten en samenwerken buiten de grenzen van de eigen onderneming steeds belangrijker wordt. Het Hanzepark ligt gezien vanuit deze trends ongunstig, namelijk midden op het bedrijventerrein. Apeldoorn en Zwolle hebben ook een ruim aanbod aan kantoren en veel meer een regionale aantrekkingskracht dan Deventer. De concurrentie vanuit deze steden is groot en een factor om rekening mee te houden (Gemeente Deventer, 2013b).

Leegstand detailhandel

In 2014 staat 8% van alle winkels in Deventer leeg. In Deventer is de winkelleegstand iets hoger dan het landelijke gemiddelde. In de Binnenstad is de winkelleegstand hoger (10%). Net als landelijk, zien we dat de leegstand bij winkels is toegenomen de afgelopen jaren. Naast het aantal vestigingen is het ook van belang om de ontwikkelingen in de winkelvloeroppervlakte te betrekken bij leegstand. Zo zien we dat de leegstand hoger uitvalt als we deze meten in vloeroppervlakte. In Deventer totaal gaat het om 13% en in de Binnenstad om 12%. Vergeleken met het landelijke gemiddelde valt op dat Deventer in negatieve zin aanzienlijk afwijkt. De plotselinge toename tussen 2008 en 2009 wordt deels veroorzaakt door het vertrek van een grootschalige interieurzaak op het runshopping center 'De Snipperling'. Dit pand staat tot op heden leeg. Als deze leegstand niet wordt meegerekend, dan zou de leegstand in winkelvloeroppervlakte in 2014 uitkomen op 8%. Daarnaast valt op dat in de Binnenstad de leegstand in vloeroppervlakte sinds 2010 fors is opgelopen van 6 naar 12%. Volgens een bericht in De Stentor gaat het MKB Deventer de leegstand in de binnenstad zelf per maand in kaart brengen. Met een actueel beeld per straat wil de ondernemerskoepel met gerichte actie leegstand tegengaan (De Stentor, 2015).

Huurprijzen

Kijken we naar de bandbreedtes van de huurprijzen, dan zien we in Deventer dat in enkele straten in de binnenstad de bandbreedtes van de huurprijzen naar beneden zijn bijgesteld. In de Kleine en Grote Overstraat zijn daarentegen de maximale huurprijzen juist toegenomen.

Filialisering

De Deventer binnenstad wordt geroemd om de veelheid aan zelfstandige winkeltjes in winkelstraten zoals de Kleine en Grote Overstraat en de Walstraat. De filialen zijn gevestigd op de A1- en A2-locaties, waarvan de Korte en Lange Bisschopstraat de meeste passanten telt.

3.5 Schaalvergroting landbouw en toenemende leegstand agrarische bebouwing

Trendbureau Overijssel voorziet een sterke groei van de schaalvergroting in de landbouw. Al vijftig jaar neemt het aantal boeren in Nederland af, maar door verschillende ontwikkelingen zal het aantal boeren de komende decennia nog sterker afnemen (Trendbureau Overijssel, 2014a). Alterra voorspelt voor 2030 een grotere leegstand van gebouwen met een agrarische functie dan kantoor- of winkelruimte (Gies, 2014).

Schaalvergroting

‘Juist de komende jaren, vanaf 2015, zal de schaalvergroting in de landbouw versterkt doorzetten. Al sinds de jaren '60 kent Nederland een tempo van circa 3% minder boeren per jaar (met een licht dalend landbouwareaal). Dat tempo zal opgeschroefd worden door het verdwijnen van de melkquota en de afbouw van de inkomstenstoeslagen. De verwachting is dat de Overijsselse melkveehouder in 2020 gemiddeld 120 melkkoeien zal houden, in plaats van de 60 nu. Bedrijven van 300 à 500 melkkoeien zullen zeker geen uitzondering zijn. Ook in de varkenshouderij wordt opschaling verwacht. Dat heeft consequenties voor het landelijke gebied. Er komt veel agrarische bebouwing vrij. Ook dient zich de vraag aan hoe grotere boeren hun bedrijfsactiviteit met natuurwaarden kunnen en zullen combineren’ (Trendbureau Overijssel, 2014a).

Leegstand

In een onderzoek van Alterra in opdracht van Innovatienetwerk, wordt geprognosticeerd dat tot 2030 ‘naar verwachting 24.000 agrarische bedrijven zullen stoppen en dat er ook een omvangrijke leegstand zal ontstaan. Tot 2030 wordt verwacht dat gebouwen met een oppervlakte van ten minste 32 miljoen m² hun agrarische functie zullen verliezen. Daarvan zal ongeveer de helft een andere invulling kunnen vinden. De resterende circa 15 miljoen m² zal leegstaan. Deze leegstand is groter dan de verwachte leegstand in 2030 als het gaat om kantoorruimte of winkelruimte in Nederland.’ Volgens het Innovatienetwerk zal hergebruik van vrijkomende agrarische gebouwen een belangrijk beleidsthema worden. Er zal daarbij gezocht moeten worden naar innovatieve nieuwe vormen van hergebruik om het landelijke gebied sociaal en economisch vitaal te houden (Gies, 2014).

Agrarisch gebied kan worden omgevormd tot nieuwe natuur. Het ontstaan van het 60 hectare groot nieuw natuurgebied Gooiermars aan de oostkant van Deventer is hier een voorbeeld van. Dit natuurgebied is mogelijk gemaakt door verkoop van twee boerderijen en kavelruil (Dienst Landelijk Gebied, 2014).

De schaalvergroting en de leegstand hebben impact op de arbeidsmarkt. (trend [Veranderde arbeidsmarkt](#), hoofdstuk [Duurzaam en dynamisch](#))

3.5.1 Impact voor Deventer

Schaalvergroting

In Deventer waren in 2005 in totaal 371 landbouwbedrijven. In 2014 is dit aantal teruggelopen tot 293. Deventer wijkt hierbij niet af van de landelijke trend. Uit een nadere analyse van rundvee- en varkensbedrijven zien we dat het gemiddeld aantal dieren per bedrijf de afgelopen jaren is toegenomen en dat Deventer dus aansluit bij de landelijke trend van schaalvergroting.

Leegstand

In het onderzoek van Alterra is berekend dat in Overijssel van de 8350 bedrijven in 2012 er tussen de 2.188 en 3.158 zullen gaan stoppen tot 2030. Dat is tussen 26 en 38%. Dit is gelijk aan het landelijke beeld.

3.6 Mobiliteit: onzekerheden over groei wegverkeer en toename ICT, duidelijke groei e-fiets

'Er gebeurt meer rond mobiliteit dan lange tijd. Ten eerste groeit de automobilititeit al een aantal jaren niet meer. Dat komt door de crisis, maar er lijken ook structurele demografische factoren aan het werk te zijn. Minder mensen betekent uiteindelijk (de link is niet direct, want economische groei is ook een factor) minder groei van mobiliteit. Bovendien maakt ICT nieuwe manieren mogelijk om vraag en aanbod van mobiliteit slim op elkaar af te stemmen. Het is goed denkbaar dat, naar analogie met wat de Uber--app nu doet voor taxi's, er bedrijven komen die er brood in zien om de mobiliteitsvraag van bijvoorbeeld scholieren te koppelen aan het aanbod van automobilisten. ICT kan op die manier leiden tot een serieuze concurrent (goedkoper, meer op maat) – of zelfs een vervanging – van een deel van het OV--netwerk. En tot slotte beginnen zich nu serieuze veranderingen in vervoermiddelen te vertonen. De brommobiel was er al een tijdje, de elektrische fiets is zeker ook zo'n verschuiving. De zelfsturende auto begint nu ook serieus te worden, en zelfs drones komen aan de horizon. Zelfsturende auto's die treintjes kunnen vormen zullen de capaciteit van wegen verhogen. Dat zal de komende jaren nog niet plaatsvinden, maar vergt wel aandacht wanneer investeringen in infrastructuur voor de komende decennia aan de orde zijn' (Trendbureau Overijssel, 2014a).

Op korte termijn lichte groei wegverkeer voorspeld

Voor 2014 en 2015 wordt door het Kennisinstituut Mobiliteit (KiM) een lichte groei van het wegverkeer voorspeld. Vooral de voorzichtig herstellende economie lijkt hierop van invloed te zijn. Dit leidt mogelijk ook tot een kleine toename van de files (+1%). In 2013 daalde het reistijdverlies met 7%, dit is minder dan in 2012 en 2011 (KiM, 2014a). Ook het aantal personenauto's is de laatste jaren nog steeds toegenomen. Wel zien we dat het aantal auto's per 1.000 inwoners in 2014 gelijk is gebleven ten opzichte van 2013 (CBS, 2014c). Het veranderde autobezit van jongvolwassenen (18-30 jaar) werkt echter niet door tot op latere leeftijd. Gebruiken ze nu nog minder vaak de auto en pakken ze vaker de fiets en het openbaar vervoer, op latere leeftijd neemt hun automobilititeit echter weer toe. Gewijzigde maatschappelijke omstandigheden en veranderingen in de woonomgeving zijn enkele verklaringen hiervoor (KiM, 2014b). Het is dus de vraag of de groei van de automobilititeit echt tot stilstand komt. Of moeten we rekening houden met slechts een beperkte groei, zoals ook in de Trendpaper 2013 al was geconstateerd. Zullen demografische factoren hierin van grotere invloed zijn dan economische factoren?

Mate van invloed ICT onzeker

Ook is het onzeker hoe groot de invloed van ICT de komende jaren is op mobiliteit en bereikbaarheid. Het aanbod aan toepassingen blijft groeien, maar wat het effect hiervan is op de mobiliteit is onzeker. 'Veelal wordt verwacht dat een verdere digitalisering van de samenleving tot een daling van de mobiliteit zal leiden - offline activiteiten zullen worden vervangen door hun online variant, zo luidt de redenering' (KiM, 2012, p.2). Uit de studie van het KiM blijkt de scheiding tussen fysieke en virtuele activiteiten echter niet zo scherp. 'Fysieke activiteiten worden niet alleen door virtuele activiteiten vervangen; ICT genereert ook nieuwe activiteiten en daarbij behorende mobiliteit. (Mobi) Internet leidt daarnaast ook tot een

verandering in de organisatie van fysieke activiteiten. Door al deze verschillende en soms tegenstrijdige effecten, is de impact van mobiliteit op dit moment nog moeilijk vast te stellen' (KiM, 2012, p.2). Daarnaast kunnen ontwikkelingen geconfronteerd worden met tegengestelde belangen in de maatschappij. Een voorbeeld hiervan is de Uber-app die tot op heden verboden is in Nederland, omdat de particuliere chauffeurs geen licentie hebben en zich hiermee schuldig maken aan illegaal taxivervoer (Nu.nl, 2014b). De hoge verwachtingen van ICT is niet alleen iets van de laatste jaren. In 1990 verscheen de 'Nota Telematica Verkeer en Vervoer' van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. In deze nota waren de verwachtingen ten aanzien van telematica ten behoeve van verkeer- en vervoerssector hooggespannen. Uit een analyse van de nota die bijna tien jaar later plaatsvond bleek echter dat van de geboden perspectieven *"slechts fragmenten gerealiseerd zijn, vaak ander en altijd later dan voorzien"* (Van Egeraat, 1998, p.10). Maar de zelfrijdende auto komt steeds dichterbij. Nederland is het eerste land waar een zelfrijdende auto zonder stuur de openbare weg op mag. In december 2015 vindt er tussen Ede en Wageningen een proef plaats met twee zelfrijdende auto's. Om dat mogelijk te maken, moeten de verkeersregels worden aangepast. De ministerraad heeft toestemming gegeven om te experimenteren met nieuwe vormen van vervoer, waaronder de zelfrijdende auto. In de Rotterdamse haven vindt een proef plaats met zelfrijdende vrachtwagens, maar die hebben een chauffeur en een stuur om te kunnen ingrijpen (NOS, 2015). Als de zelfsturende auto werkelijkheid wordt, heeft dit mogelijk gevolgen voor de inrichting van de infrastructuur.

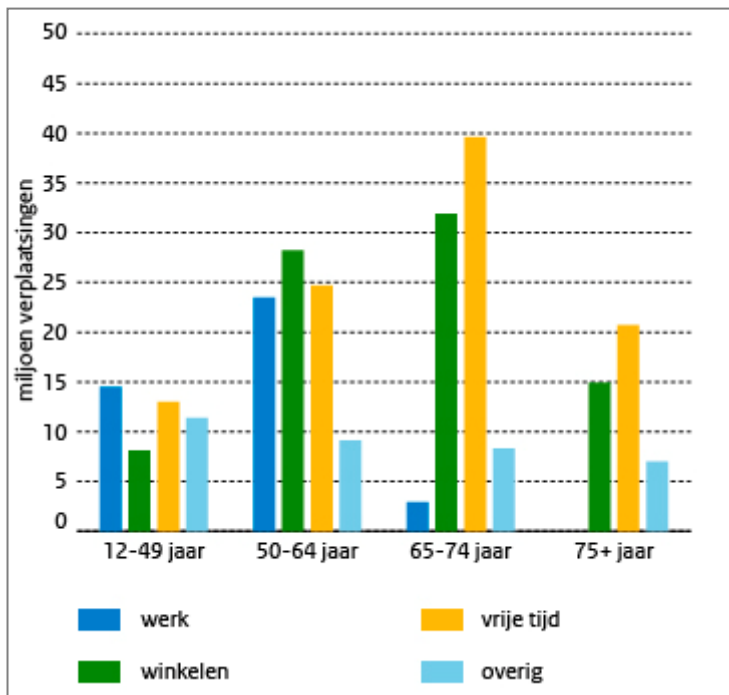
Digitalisering is al zichtbaar van invloed op parkeren. In tweederde van de gemeenten is het al mogelijk om cashless te betalen voor parkeren, aldus de deskundigen in 'Trends in parkeren' (CROW & ANWB, 2014). De meeste automobilisten geven ook de voorkeur om te betalen zonder contant geld, zo blijkt in dezelfde trendstudie. De verwachting is dat over vijf jaar mobiel betalen de meest gebruikte betaalmethode is. Maar ook methoden zoals kentekenparkeren is in opkomst, hoewel automobilisten daar nog aan moeten wennen. De huidige techniek maakt het ook mogelijk om het parkeertarief te variëren naar gelang het tijdstip van de dag, het seizoen en de vraag. In de Verenigde Staten wordt ermee geëxperimenteerd. Uit een proef in San Francisco bleek dat hogere tarieven in de spits een daling van de congestie tot gevolg had. De Nederlandse deskundigen die in de studie van CROW & ANWB (2014) aan het woord komen twijfelen echter over het effect van deze maatregel.

Op de e-fiets naar het werk

De elektrische fiets is voor steeds meer mensen een alternatief voor de auto in het woon-werk verkeer. Zeker met de komst van een razendsnelle elektrische fiets die 45 km per uur haalt. In 2013 zou 10% van alle Nederlanders over een elektrische fiets beschikken. Het bezit is het grootst onder de 65-plussers (ruim een kwart) om vervolgens af te nemen tot ongeveer 10% onder de vijftigers, zo'n 5% onder de veertigers en 1% onder de volwassenen tot 40 jaar. Eigenaars van een e-fiets in de leeftijd van 12-49 jaar gebruiken deze fiets vooral voor werkverplaatsingen. Ook onder de 50-64 jarigen worden de nodige kilometers voor het werk op de e-fiets gereden (zie figuur 3.5) (KiM, 2014a). Maar volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL, 2014a) vervangt de e-fiets vooral de gewone fiets in het woon-werkverkeer (in 33% van de gevallen) en in mindere mate de auto (16%).

Figuur 3.6: Aandeel e-fietsverplaatsingen naar motief

Bron: KiM (2014a)

3.6.1 Impact voor Deventer

De groei van het aantal geregistreerde motorvoertuigen in Deventer vlak de afgelopen jaren (2010-2014) af van 1,5% in 2010 tot 0,2% in 2014. Bij de personenauto's zien we in 2014 voor het eerst een afname van het aantal auto's ten opzichte van een jaar eerder (-0,2%). Het aantal bedrijfsauto's is daarentegen wel toegenomen (+2,3%) (Gemeente Deventer, 2014b). De vraag is hoe het autobezit zich in Deventer ontwikkelt als de economie weer aantrekt. De onzekere demografische ontwikkeling van Deventer maakt een mogelijke voorspelling nog complexer.

De ruimtedruk (het aantal personenauto's per km²) is het grootst in enkele buurten in de Binnenstad, Zandweerd, Voorstad en De Vijfhoek. Per vierkante kilometer staan er meer dan 2.500 auto's in deze buurten geregistreerd. Zetten we het aantal auto's af tegen het aantal huishoudens, dan tellen we de meeste auto's in het buitengebied en in De Vijfhoek (Gemeente Deventer, 2014b).

Het aantal snorfietsen blijft ook in Deventer toenemen. In 2014 staan er ruim 4.600 geregistreerd, dit zijn er 14% meer dan in 2010. De ontwikkeling van het aantal e-fietsen in Deventer is onbekend.

4 Trends en ontwikkelingen op het vlak van 'Meedoen in de samenleving'

1. [Financiële tweedeling: toename van het verschil tussen arm en rijk](#)

Impact voor Deventer

- De potentiële doelgroep voor minimabeleid is tussen 2011 en 2013 niet toegenomen in Deventer. Wel is er een toename zichtbaar bij het aantal Deventenaren dat bij het BAD aanklopt en het aantal personen dat is toegelaten tot de wettelijke schuldsanering.

2. [Tweedeling leefstijlen: toename verschil in leefstijl en gezondheid](#)

Impact voor Deventer

- Het is vooralsnog niet mogelijk om voor Deventer de hoogte van het inkomen af te zetten tegen de (ervaren) gezondheid.

3. [Langer thuis: zorg dichtbij en integraal](#)

Impact voor Deventer

- Ook in Deventer komt leegstand van verzorgingshuizen voor (bijvoorbeeld Corel). Er zijn geen cijfers beschikbaar over Deventenaren met een zorgvraag die graag zelfstandig willen wonen.

4. [Smart living: toename technologie thuis](#)

Impact voor Deventer

- In het voorjaar van 2014 kwamen – op verzoek van het platform Wonen en Welzijn –instellingen uit Deventer en een drietal leidende domotica aanbieders bij elkaar om van gedachten te wisselen over de toepassing van technologische hulpmiddelen voor wonen, zorg en welzijn.

5. [Groen en grijs: minder jongeren en meer ouderen](#)

Impact voor Deventer

- De grijze druk neemt ook in Deventer toe, maar ligt nog altijd onder het landelijk gemiddelde.

6. [Toename kleinere huishoudens](#)

Impact voor Deventer

- Het aandeel éénpersoonshuishoudens is de afgelopen jaren licht gegroeid in Deventer: van 31,1% in 2010 tot 31,8% in 2015. Hiermee blijft Deventer achter bij het landelijk gemiddelde van 36,9% in 2014

7. [Op maat: ieder mens is uniek](#)

Impact voor Deventer

- De door het ministerie gesignaleerde trend is al jaren gaande in Deventer en zet met de drie decentralisaties alleen maar verder door.

8. [Voorkomen: van curatief naar preventief](#)

Impact voor Deventer

- Met de inzet van buurtcoaches is Deventer enige jaren geleden al op deze trend ingesprongen.

9. [Cultureel divers](#)

Impact voor Deventer

- Deventer volgt de landelijke trend van een toenemende culturele diversiteit. Het buitenlands migratiesaldo is al jaren positief, tegenover een negatief binnenlands migratiesaldo. De laatste jaren zijn er met name meer Polen in Deventer komen wonen. Begin 2014 telde Deventer alleen meer Turken, Duitsers en Chinezen.

In de Trendrapportage van 2013 was er een sterke focus op de decentralisaties op het sociale domein (Gemeente Deventer, 2014a). De trend was helder, er was echter veel onzekerheid over de uitwerking op lokaal niveau. Afgelopen jaar is hierover steeds meer duidelijkheid gekomen en in 2015 zal de praktijk uitwijzen of de decentralisaties goed ingebed zijn. Komende jaren zal dan ook duidelijk worden of de nieuwe ongelijkheden die het Platform31 in 2013 signaleerde (toename van financiële problemen en eenzaamheid bij kwetsbare burgers) daadwerkelijk gaan ontstaan; of dat de samenleving de kracht in zich heeft om hier een positieve draai aan te geven en de gemeenten in staat zijn effectief hun middelen in te zetten.

4.1 Financiële tweedeling: toename van het verschil tussen arm en rijk

SCP en WRR (2014) constateren dat er sprake is van een groeiende kloof tussen de onderste en de bovenste 10% van de inkomensverdeling. Deze kloof is de laatste decennia gegroeid. Bovendien signaleren ze dat de nieuwe categorieën werkenden (een deel van de zzp'ers) een grotere kans hebben om onderaan de inkomensladder te belanden.

Toename armoede

Begin 2014 rapporteerde het CBS dat de vermogenspositie van huishoudens sinds de economische crisis van eind 2008 voortdurend verslechtert. Zo hadden Nederlandse huishoudens op 1 januari 2012 een doorsnee Vermogen van 27.000 euro. Dat is 10% minder dan begin 2011 (CBS, 2014e).

Uit onderzoek van de Hogeschool Utrecht (2014) blijkt dat de schuldproblematiek in Nederland de afgelopen jaren is toegenomen. Minstens 700.000 Nederlanders hebben problematische schulden. Problematische schulden zijn steeds vaker onoplosbaar. De maatschappelijke kosten zijn hoog en de gevolgen voor de betrokken gezinnen zijn groot.

Een ander signaal voor toenemende armoede is dat steeds meer mensen een beroep op Voedsel- en Kledingbanken doen. Binnenlands Bestuur (2014d) signaleerde eind maart 2014 dat Voedselbanken de vraag niet meer aankunnen. Het aantal huishoudens dat een beroep doet op noodhulp is in een jaar tijd met 30% gestegen. Ongeveer 35.000 huishoudens ontvangen wekelijks een voedselpakket. Dat komt overeen met 85.000 mensen die afhankelijk zijn van deze vorm van noodhulp. Een positieve ontwikkeling die het ministerie van Binnenlandse Zaken signaleert is de toename van een sociaal bewustzijn in de Nederlandse samenleving om huishoudens die het moeilijk hebben te ondersteunen. Een voorbeeld hiervan zijn de vele "weggeefhoeken" op Facebook waar mensen spullen die zij overhebben weggeven aan anderen (middels "likes").

Toename kinderarmoede

Onderzoek van Platform31/EUKN laat zien dat ook de kinderarmoede in Nederland groeit en dan vooral in de steden. Nederland scoort in de ranglijst van Europa relatief goed, maar ook in Nederland leeft 15% onder de armoedegrens (Platform31, 2014b). Het SCP (2014a) heeft berekend dat van de niet-westerse kinderen er één op de vier leeft in een armoedehuishouden. Bij autochtone kinderen is dit één op de 16. De Volkskrant (2014c) heeft in het eerste kwartaal van 2014 een rondgang gedaan bij Stichting Leergeld, het Jeugdsportfonds en het Jeugdcultuurfonds. Deze particuliere organisaties financieren met giften en sponsorgelden de kosten van activiteiten of middelen voor schoolgaande kinderen in armoede, zodat zij niet in een sociaal isolement raken. De conclusie luidde dat het aantal aanvragen voor hulp aan kinderen die in Nederland in armoede opgroeien het afgelopen jaar fors is toegenomen. Het gaat om het betalen van de contributie voor een sportclub, muzieklles, een schoolreisje, een computer of een fiets. Gemeenten ontvangen sinds 2013 extra geld voor armoede en schuldenbeleid. Uit onderzoek van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

(2014b) blijkt dat gemeenten dit extra geld vooral inzetten voor armoedebestrijding onder kinderen en preventie, de doelen waarvoor dit extra geld bedoeld is.

Wettelijke schuldsanering

Ondanks een dalend vermogen en een groot aantal signalen over het tegengaan van (toenemende) armoede daalt landelijk het aantal particulieren en zelfstandige ondernemers dat toegelaten wordt tot de wettelijke schuldsanering. Uit de jaarcijfers van 2013 (CBS, 2014f) blijkt dat er sprake is van een 10% daling van het aantal particulieren (9.900) en zelfstandige ondernemers (2.500) dat toegelaten wordt tot de wettelijke schuldsanering. De daling begon in 2012. Volgens het CBS komt dit mede doordat mensen vanaf 2012 eerst een schuldhulpverleningstraject bij gemeenten doorlopen, voordat ze worden toegelaten tot de wettelijke schuldsanering. De toelatingseisen van gemeenten zijn strenger geworden, waardoor de doorstroom naar het wettelijke traject ook lager ligt. Daarnaast zijn er meer alternatieven, zoals het beschermingsbewind. Een andere reden voor de daling van het aantal wettelijke schuldsaneringstrajecten is dat gemeenten de afgelopen jaren een steeds hogere drempel hebben opgeworpen om in aanmerking te komen voor schuldsanering.

4.1.1 Impact voor Deventer

Toename van armoede en schulden in Deventer en een groeiend beroep op hulpinfrastructuren

Voor Deventer hebben we geen cijfers over de toename van het verschil tussen arm en rijk. Wel signaleren we een toename van armoede en schulden in Deventer en een groeiend beroep op hulpinfrastructuren vanuit de samenleving. In 2009 behoorde 10% van de Deventer huishoudens tot de potentiële groep van het minimabeleid, in 2011 was dit 13%. Voor 2013 is dit percentage hetzelfde gebleven. Kijken we naar het aantal Deventenaren dat bij het Budgetadviesbureau van de gemeente (BAD) aanklopt, dan zet de stijgende lijn door van 386 Deventenaren in 2008 naar 822 in 2013 en 929 in 2014. Kijken we naar het aantal mensen dat is toegelaten tot de wettelijke schuldsanering, dan is ook een stijging te zien: 72 personen in januari 2013 en 81 personen in januari 2014.

Deventer kent diverse weggeefhoeken op Facebook. Zo heeft de openbare weggeefhoek Deventer 1.193 leden (d.d. 4 januari 2015) die regelmatig elkaar blij maken met spullen. Een ontwikkeling die past bij de programmabegroting “Meer maatwerk bieden, zelfredzaamheid en betrokkenheid van burgers bevorderen en ondersteunen”.

Kinderarmoede

In Deventer staat Stichting Leergeld Deventer de kinderen uit arme gezinnen financieel bij. Deze instelling heeft in 2013 een recordaantal aanvragen voor financiële steun gekregen. Het aantal kinderen uit gezinnen met een laag inkomen dat een aanvraag deed groeide tot 1479, in 2012 waren dat er nog 1224. Een stijging van ruim 20% (De Stentor, 2014b). In totaal werd zo'n 400.000 euro besteed. Onder meer dankzij een bijdrage van de gemeente Deventer kan Leergeld de aanvragen honoreren.

4.2 Tweedeling leefstijlen: toename verschil in leefstijl en gezondheid

In Nederland bestaan grote verschillen in leefstijl en gezondheidsontwikkeling gerelateerd aan de sociaal-economische status. Gemeenten van de Toekomst (2014) constateert dat er een tweedeling zichtbaar is waarbij mensen uit de lagere inkomensklasse zich vaak minder gezond voelen, vaker langdurige beperkingen hebben en vaker één of meer chronische aandoeningen hebben. Naarmate het verschil tussen arm en rijk toeneemt, zal ook het verschil in leefstijl en daarmee de verwachting van het aantal levensjaren in goede gezondheid toenemen. Het hebben van schulden speelt hier een grote rol. Mensen met risicovolle schulden hebben vaker een ongezondere leefstijl, meer psychosociale klachten en een slechtere gezondheid dan mensen zonder risicovolle schulden.

De trend hangt samen met de voorgaande trend waarbij is ingegaan op het verschil tussen arm en rijk.

4.2.1 Impact voor Deventer

Het is vooralsnog niet mogelijk om voor Deventer de hoogte van het inkomen af te zetten tegen de (ervaren) gezondheid. Wel weten we op basis van de Minimamonitor dat in 2013 13% van de Deventer huishoudens tot de potentiële doelgroep voor minimabeleid gerekend kon worden. Concreet gaat het om ongeveer 5.200 huishoudens. Het aandeel is stabiel ten opzichte van 2011, maar enigszins toegenomen ten opzichte van 2009 (10%). De vraag is hoe dit zich verder ontwikkelt in de komende jaren.

Daarnaast blijkt uit het jaarverslag van het Budgetadviesbureau Deventer (BAD) dat in 2013 912 aanvragen voor minnelijke schuldhelpverleningen zijn binnengekomen. Achttien procent hiervan is ingediend door aanvragers jonger dan 27 jaar (Gemeente Deventer, 2014d).

4.3 Langer thuis: zorg dichtbij en integraal

Er is sprake van een maatschappelijke ontwikkeling dat meer mensen zelfstandig willen (blijven) wonen. Zo is er in het algemeen een afnemende verhuiscapaciteit onder ouderen. Circa de helft van de huidige 65-plussers maakt nog één stap op de woningmarkt voor overlijden (Rli, 2014). Ook onder mensen met een lichamelijke en/of geestelijke beperking bestaat er een grote voorkeur voor zelfstandig wonen met zorg of wonen met diensten.

Meer en langer thuis wonen

Gemeenten van de Toekomst (2014) constateert dat doordat zorg en ondersteuning dicht bij huis, integraal en meer op maat georganiseerd worden, er meer mensen thuis kunnen blijven wonen. Er is een verschuiving gaande van curatief naar preventief. Door de toenemende levensverwachting, innovatie in de zorg en de vergrijzing verandert de aard en omvang van de zorgvraag. Veranderende wensen van burgers in combinatie met de extramuralisering van zorg beïnvloeden de locatie waar en de wijze waarop mensen zorg ontvangen. Ouderen zijn tot op hoge leeftijd zelfredzaam en blijven langer thuis wonen. Hierdoor krijgen gemeenten te maken met een groeiend aantal thuiswonende burgers met één of meer ondersteuningsvragen op het gebied van wonen, welzijn of zorg.

Intramurale zorg

De wens om langer zelfstandig te wonen in combinatie met het beleid om hoge zorgkosten tegen te gaan, leidt tot een daling van het aantal intramurale verzorgingshuisplaatsen (Rli, 2014). De afgelopen vier jaren zien we een verdere afname van het aantal verzorgingshuisplaatsen. Na het invoeren van de zorgzwaartepakketten heeft het Rijk besloten dat cliënten met lichtere zorgzwaartepakketten geen toegang meer krijgen tot intramurale zorg. Hiermee wordt wonen gescheiden van zorg. Landelijk gaat het om circa 78.000 mensen die voorheen wel, maar nu niet meer in aanmerking komen voor intramurale zorg (Rli, 2014). Het gevolg is dat zorgorganisaties zich herbezinnen op hun vastgoed en de bezetting hiervan. Uit onderzoek van Berenschot bleek begin 2014 dat voor 800 van de bijna 2.000 verpleeg- en verzorgingshuislocaties sluiting dreigt, omdat door het scheiden van wonen en zorg deze locaties financieel niet rendabel zijn. Dit heeft er afgelopen jaren toe bijgedragen dat ouderen zowel vrijwillig als gedwongen verhuisden naar een andere woning (Zorgvisie, 2014).

Raakvlakken met andere trends

Bij langer zelfstandig wonen gaat het niet alleen om de woning, maar ook om de vitaliteit van de woonomgeving. Onderzoek laat bijvoorbeeld zien dat ouderen in woonservicegebieden langer zelfstandig wonen dan in vergelijkbare andere woonwijken (Institute for Management Research, 2012). De trend heeft raakvlakken met de trends [Kleinere huishoudens](#) en [Ouderen blijven langer thuis](#) het hoofdstuk [Ruimte om te leven](#). Tot slot is de haalbaarheid van zelfstandig wonen met een beperking ook afhankelijk van de soort en mate van beperking en de aan- of afwezigheid van mantelzorgers (trend [Doe het zelf: minder overheid, meer burger](#) in het hoofdstuk [Open overheid](#)).

4.3.1 Impact voor Deventer

Ook in Deventer zijn/worden verzorgingshuizen gesloten, zoals bijvoorbeeld Corel. Anderzijds verandert de populatie in verzorgingshuizen en worden leegstaande appartementen voor jongerenhuisvesting ingezet (Humanitas). Er zijn geen cijfers beschikbaar over Deventenaren met een zorgvraag die graag zelfstandig willen wonen. Landelijk is bekend dat van de ouderen met een zorgindicatie 74% zelfstandig woont, van de gehandicapten 60% en van de ggz-cliënten landelijk 87% (Rli, 2014).

De consequenties voor meer zelfstandig wonende mensen met een zorgbehoefte kunnen groot zijn. Om deze groep Deventenaren te ondersteunen is er volgens de Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur het volgende nodig:

- Een sterkere maatschappelijke integratie van mensen met beperkingen in de buurt.
- Mensen met een zorgbehoefte beter hun persoonlijke woonbehoeften laten realiseren.
- Ondernemers nieuwe woon- en dienstverleningsconcepten in de markt laten zetten.

Het integrale Deventer beleid speelt hier al op in. Via keukentafelgesprekken wordt geïnventariseerd wat mensen met een ondersteuningsvraag nodig hebben en in hoeverre zij dit op eigen kracht dan wel met behulp van hun eigen sociale netwerk kunnen bereiken. De sociale wijkteams weten waar mensen die op eigen kracht niet verder komen, ondersteuning kunnen krijgen. Volgens RIGO (2014) is de fysieke opgave bij langer zelfstandig wonen beperkt en gaat het vooral om de juiste ondersteunende voorzieningen zoals respijtzorg, ontmoeting en een snelle alarmopvolging.

Door de veranderingen gaan mensen op zoek naar alternatieve woonvormen. Zo zijn er mensen die ervoor kiezen om hun zorgbehoefte ouderen bij hen onder één dak te laten wonen. Anderzijds zijn er mensen die gezamenlijk op zoek gaan naar toekomstbestendige huisvesting. In Deventer heeft een groep particuliere 55-plussers in het plan Het Eikendal een wens voor alternatieve huisvesting (circa 6 wooneenheden en grond voor een gemeenschappelijke moestuin/boomgaard). Zij willen vorm geven aan hun eigen keuze voor collectief zelfstandig wonen van ouderen (Het Eikendal.nl, 2015).

4.4 Smart living: toename technologie thuis

'Door gebruik te maken van technisch ondersteunende voorzieningen in huis, kan voor ouderen en hulpbehoevenden de mogelijkheid worden gecreëerd om langer zelfstandig en veilig te kunnen wonen. Met behulp van sensoren, omgevingsbesturing en hierop aangesloten mechanica kunnen mobiliteits- en levensstijlbeperkingen worden ondersteund en kan snel worden ingegrepen bij onveilige situaties. Zorgprofessionals en mantelzorgers kunnen via technologie ook op afstand contact houden en een patiënt in de gaten houden' (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Er komen steeds meer ICT-toepassingen die de kwaliteit van leven en wonen verbeteren. Hierbij kan worden gedacht aan gordijnen die automatisch open en dicht gaan. Dit soort ICT-toepassingen worden domotica genoemd. Met domotica kunnen ouderen mogelijk langer zelfstandig blijven wonen (Ministerie van VWS, 2015). Als sinds het einde van de 20ste eeuw zijn aanbieders en installateurs van domotica zeer actief om de technologie onder de aandacht te krijgen van consumenten en professionele stakeholders zoals corporaties en zorgaanbieders (Trendbureau Overijssel, 2014a).

Domotica kunnen leven van ouderen ondersteunen

Volgens Gemeenten van de Toekomst (2014a) kunnen domotica het leven van ouderen op meerdere manieren ondersteunen. Zo kan domotica helpen fysieke handelingen makkelijker te maken of zelfs over te nemen. Hierdoor kunnen ouderen langer zelfstandig wonen zonder hulp van een zorgverlener. Een tv die een bejaarde vertelt dat de medicatie moet worden ingenomen is een voorbeeld hiervan. Ook zorgondersteunende robots kunnen worden ingezet om specifieke huishoudelijke en zorgondersteunende taken uit te voeren. Zo signaleerde K&V in het najaar van 2014 dat Smart Homes (Kenniscentrum voor Domotica en Slim Wonen) bij 40 senioren een jaar lang een systeem test bestaande uit een mobiele zorgrobot en slimme apparaten zoals een bewegingssensor, valdetector, een automatische pillendoos en een smartphone-app voor familie en vrienden. Het doel van dit alles is het verbeteren van welzijn, zelfstandigheid, gezondheid en veiligheid voor de senioren en hun familie en vrienden. Naast Nederland wordt het systeem in Noorwegen, Zweden en Portugal getest. (DigitaleZorgGids, 2014).

Belang van samenwerking bij toepassing van domotica

Domotica zijn opgebouwd uit individuele technologieën zoals sensing en videobewaking. Deze technologieën zijn niet nieuw, maar hun toepassing in de zorg is dat wel. Zo zijn er in de bouw geen normen voor domoticasystemen en zijn de kosten voor het aanpassen van huidige woningen erg hoog. Volgens Gemeenten van de toekomst belemmert dit de aanleg van dergelijke systemen en daarmee de inbedding in de samenleving. Volgens het ministerie kan standaardisatie sneller worden bereikt en kunnen financieringsproblemen sneller worden opgelost door verschillende partijen, zoals bouwbedrijven, IT-bedrijven, woningcorporaties en zorgverleners, samen te laten werken (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Gebruik van open standaarden leidt mogelijk tot snellere doorbraak domotica

Volgens Trendbureau Overijssel (2014a) is het opvallend dat reguliere consumentenelektronica in toenemende mate voorziet in connectiviteit tussen apparaten en besturing op afstand. Apparaten zoals smartphones en tablets communiceren met anti-inbraaksystemen, verlichting etc. De traditionele domotica met eigen gesloten systemen en fabrikantgebonden standaarden lijkt daarmee te worden ingehaald door nieuwe systemen met open standaarden. Met deze trend zou de integratie van techniek in de woning sneller doorbreken.

4.4.1 Impact voor Deventer

Het is inmiddels traditie binnen de gemeente Deventer om vierjaarlijks een woningmarkt-onderzoek onder de bevolking te houden. Dit jaar hebben de gemeente en de woningcorporaties Rentree, Woonbedrijf ieder1 en Woonstichting De Marken de handen ineen geslagen en gezamenlijk het onderzoek opgezet. Aan de bewoners die als verhuismotief een afnemende gezondheid of het wegvallen van een partner hebben genoemd, zijn nog enkele vragen over alternatieve woonmogelijkheden gesteld. Van hen antwoordde 60% wel te willen wonen in een complex met extra mogelijkheden voor sociale contacten en extra aandacht voor veiligheid. De aanwezigheid van alarmering of domotica wordt door 68% van de belangstellenden belangrijk gevonden.

Donderdag 15 mei 2014 was er een domotica bijeenkomst in Deventer. Deze bijeenkomst – op verzoek van het platform Wonen en Welzijn – was bedoeld om instellingen uit Deventer en een drietal leidende domotica aanbieders bij elkaar te brengen om met elkaar van gedachten te wisselen over de toepassing van technologische hulpmiddelen voor wonen, zorg en welzijn: een kennismaking met nu al beschikbare en snel inzetbare technologische hulpmiddelen, maar ook inhoudelijke gesprekken over samenwerking, financiering, perspectieven (Digitale Steden Agenda, 2014). Naast de kennismaking en een enthousiaste deelname, zijn er ook een aantal ideeën naar voren gebracht. In de vervolgsessie zal worden bekeken of het mogelijk is een domoticamarkt voor bewoners op te zetten (Digitale Steden Agenda, 2014).

4.5 Groen en grijs: minder jongeren en meer ouderen

Gemeenten van de Toekomst (2014) noemt als trend de vergrijzing en ontgroening. De verwachting is dat de huidige vergrijzing op termijn tot rust zal komen, maar in eerste instantie zal het aandeel oudere ouderen toenemen door een 'geboortegolf' die ouder wordt en door de toenemende levensduur (dubbele vergrijzing). Omdat de levensverwachting van mannen en vrouwen steeds meer naar elkaar toegroeit, zal de geslachtsverhouding minder scheef worden en kunnen meer ouderen profiteren van het langer samenleven met hun partner. En omdat de komende decennia ook de kinderloosheid laag is onder degenen die 75 jaar worden, is er 'extra potentieel' voor mantelzorgers (NIDI, 2013).

Vergrijzing leidt tot toename zorg

De consequentie van deze bevolkingsontwikkeling is dat het aantal personen dat zorg nodig heeft steeds verder toeneemt. De vergrijzing draagt bij aan een toenemend aantal chronisch zieken, een groter aantal alleenstaanden, een verminderde zelfredzaamheid en een toenemende eenzaamheid. Deze laatste twee ontwikkelingen kunnen elkaar wederzijds versterken.

Eenzaamheid toenemend probleem

Vooraf eenzaamheid is een toenemend probleem. Er zijn diverse initiatieven in het land die eenzaamheid moeten tegengaan voor ouderen, zoals ondersteuning bij het opdoen van (sociale) vaardigheden. Of initiatieven die er op gericht zijn om mensen bewust te maken van het verschijnsel eenzaamheid. Een voorbeeld hiervan is het programma "Waarheen, waarvoor" van het Nationaal Ouderenfonds waarbij aandacht gevraagd werd voor eenzaamheid van ouderen.

Eenzaamheid is niet alleen een toenemend probleem onder ouderen. Naar schatting 8% van de Nederlandse bevolking voelt zich aanhoudend ernstig eenzaam. De staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft samen met de Coalitie Erbij (een samenwerkingsverband van o.a. het Leger des Heils en de MO-groep) een actieplan gelanceerd om de eenzaamheid in de Nederlandse samenleving terug te dringen (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2014).

Ontgroening

Ook de effecten van ontgroening zijn zichtbaar. Zo neemt het aantal basisschoolkinderen flink af. In 2012 waren het er nog anderhalf miljoen, in 2025 zijn het er 100 duizend minder - een daling van 7%. In sommige gemeenten neemt het aantal leerlingen met een derde of meer af, waardoor scholen zullen moeten sluiten (PBL, 2014b). Daarnaast signaleert het CBS (2014g) dat de komende tien jaar het aantal tieners in Nederland naar verwachting met 160.000 afneemt. In 2025 zouden er dan bijna 1,9 miljoen 10- tot 20-jarigen in ons land wonen. Vooral het aantal 10- tot 15-jarigen neemt sterk af ten opzichte van 2014.

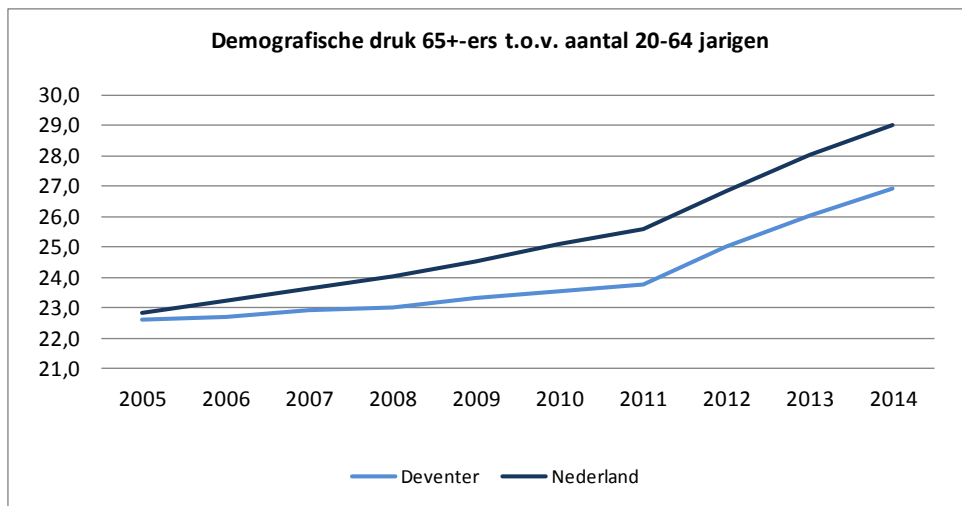
In het hoofdstuk [Ruimte om te leven](#), wordt ook ingegaan op deze trend ([Bevolkingsontwikkeling](#)).

4.5.1 Impact voor Deventer

De grijze druk neemt ook in Deventer toe, maar ligt nog altijd onder het landelijk gemiddelde (zie onderstaande figuur).

Figuur 4.5.1: Grijze druk Deventer, 2005-2014

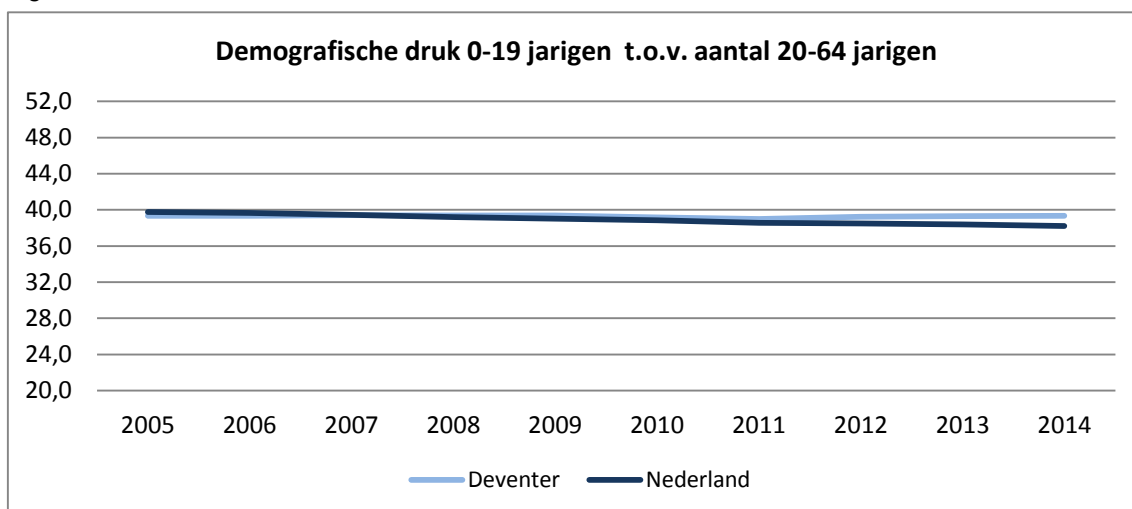
Bron: Gemeente Deventer, team Kennis en Verkenning

Ondanks de langzamere vergrijzing zal ook in Deventer een groter aantal ouderen een beroep op de gemeente doen voor ondersteuning.

Het aspect eenzaamheid is in de laatste Trendrapportage genoemd als signaal uit de wekelijkse signalering van team Kennis en Verkenning (Gemeente Deventer, 2014a). Dit signaal zet zich door als trend. Uit het bewonersonderzoek van 2011 bleek dat 7% van de Deventenaren vindt dat zij te weinig contacten heeft met andere mensen buiten school, werk en/of eigen huishouden. Zeventien procent zou graag meer contact willen hebben. In het bewonersonderzoek 2013 is één vraag gesteld over eenzaamheid. Hieruit blijkt dat 5% van de bewoners veel mensen bij hun in de buurt kennen, waarvan zij weten dat zij eenzaam zijn, 30% kent geen mensen die eenzaam zijn. Ruim een kwart van de mensen kon deze vraag niet beantwoorden, of heeft er geen mening over. Uit de Gezondheidsatlas van de GGD IJsselland (2012) geeft 41% van de 65-plussers in IJsselland aan zich wel eens matig tot zeer eenzaam te voelen. Vanwege de beperkte respons is het niet mogelijk om deze gegevens voor Deventer in kaart te brengen.

De groene druk is de verhouding tussen het aantal personen van 0-20 jaar en het aantal personen van 20-65 jaar. Het cijfer geeft inzicht in de verhouding van de jeugd tot het werkende deel van de bevolking. Door ontgroening nam de groene druk landelijk de afgelopen jaren af. In Deventer blijft deze nagenoeg gelijk en zit de laatste jaren boven het landelijke cijfer.

Figuur 4.5.2: Groene druk Deventer, 2005-2014

Bron: Gemeente Deventer, team Kennis en Verkenning

Kijken we naar het aantal basisschoolleerlingen, dan neemt dit ook in Deventer af. De verwachting is dat deze daling in de komende jaren zal doorzetten. Het afgelopen jaar is reeds geconstateerd dat er in de gemeente een overschot is van circa honderd lokalen op een totaal van vijfhonderd lokalen (De Stentor, 2014c). Echter, sommige scholen nemen nog toe in leerlingaantal. Door de verwachte krimp betekent dit niet langer dat toevoeging van lokalen vanzelfsprekend is.

4.6 Toename kleinere huishoudens

Nederland kent steeds meer kleinere huishoudens. Er is al een aantal jaren een toename van het aantal eenpersoonshuishoudens. Een toenemende groep vindt geen partner/huisgenoot. Een ander deel van deze alleenstaanden blijft alleen na het overlijden van hun partner. Alleenstaanden kunnen niet terugvallen op een huisgenoot die mantelzorg kan verlenen en huishoudelijke taken kan uitvoeren. Deze groep zal eerder een beroep doen op de gemeente voor ondersteuning. Dit vraagstuk zal groter worden naarmate de leeftijd van de alleenstaande stijgt.

Ook echtscheidingen zorgen voor een toename van kleinere huishoudens/eenouder gezinnen. Door echtscheidingen blijft er gemiddeld een lager inkomen over per huishouden, waardoor er meer behoefte kan zijn aan financiële ondersteuning. Gemeenten van de Toekomst (2014) signaleert dat landelijk gezien eenoudergezinnen de grootste groep in de bijstand vormen.

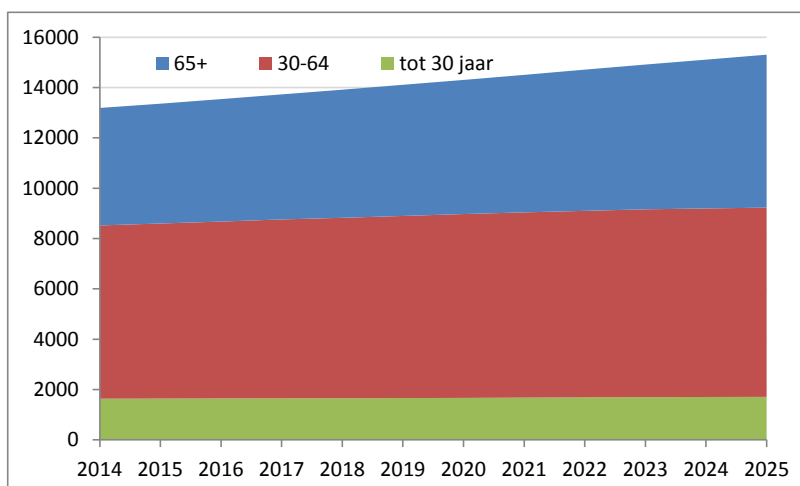
De ontwikkeling heeft ook effect op het wonen (trend [Kleinere huishoudens](#) in het hoofdstuk [Ruimte om te leven](#)).

4.6.1 Impact voor Deventer

Toename alleenwonenden

Het aandeel eenpersoonshuishoudens is de afgelopen jaren licht gegroeid in Deventer: van 31,1% in 2010 tot 31,8% in 2015. Hiermee blijft Deventer achter bij het landelijk gemiddelde van 36,9% in 2014 (CBS Statline). Uit prognoses van Kennis en Verkenning blijkt dat de groei van alleenwonenden in Deventer doorzet tot mogelijk 34% in 2025. Deze toename is voor een groot deel het gevolg van een toename van het aantal alleenstaande 65-plussers (zie figuur 4.6.1).

Figuur 4.6.1: Prognose aantal alleenwonenden in Deventer naar leeftijd, 2014-2025

Bron: Gemeente Deventer, team Kennis en Verkenning

Op 1 januari 2014 woonden 5.044 mensen die achterbleven na het overlijden van hun partner. Dit aantal is ruim 100 minder dan vier jaar geleden. Deventer kent daarnaast 2.786 eenoudergezinnen. Dit zijn er ruim 400 meer dan vier jaar geleden. Onbekend is welk percentage van deze eenoudergezinnen in de bijstand zit.

In 2013 zijn 193 echtscheidingen en 18 beëindigingen van geregistreerd partnerschap geregistreerd in Deventer. Dit is het hoogste aantal in de afgelopen tien jaar. Het totale aantal personen dat na scheiding of beëindiging van het partnerschap alleen is komt hiermee op ruim 7.000.

Ook in Deventer is het beleid om mensen te stimuleren om zich actief op te stellen en een beroep te doen op zichzelf en de directe omgeving. Dat is voor deze groep, zodra zij kwetsbaar wordt, moeilijk. Vorig jaar signaleerde team Kennis en Verkenning al de ontwikkeling dat juist (vermoedelijk) kwetsbare mensen opgespoord worden om verder afglijden te voorkomen, zoals bij de pilot buurtcoaches. Een pilot die inmiddels overgegaan is in de doorontwikkeling van lichte steunstructuren/sociale teams.

4.7 Op maat: ieder mens is uniek

Gemeenten van de Toekomst (2014) signaleert dat een trend “Op Maat” is. Immers, ieder mens is uniek. Er is een beweging zichtbaar van afhankelijkheid van een standaardaanbod van voorzieningen naar een persoonlijke invulling van wonen, welzijn, onderwijs (passend onderwijs) en zorg. Een verdergaande vorm van individualisering. Deze persoonlijke invulling vraagt vanuit gemeenten om flexibilisering van het aanbod, andere vormen van interactie met burgers en een ander competentieprofiel van ambtenaren. Kortom, maatwerk in het aanbod.

4.7.1 Impact voor Deventer

Eigen kracht in Deventer

Deze trend is al jaren gaande in Deventer en zet met de drie decentralisaties alleen maar verder door. Juist doordat de gemeente verantwoordelijk is voor de zorg en ondersteuning is het niet alleen wenselijk, maar juist financieel noodzakelijk om niet iedereen met dezelfde ondersteuningsbehoefte dezelfde ondersteuning te geven. Door het voeren van de keukentafelgesprekken kan Deventer juist die ondersteuning bieden die noodzakelijk is en kunnen Deventenaren middels Eigen Kracht hun eigen persoonlijke bijdrage leveren. Hier hoort de keuzevrijheid voor zorgverlenende partijen bij, waarmee Deventer een contract heeft afgesloten.

Eigen regie op basis van Eigen Kracht is een streven. Toch zijn er grenzen. Uit onderzoek van Nivel blijkt een kwart van de ouderen in de toekomst ondersteuning nodig te hebben bij de regie over hun eigen leven. Daarnaast blijkt uit onderzoek van het SCP (2014b) dat WMO-voorzieningen die aanvragers krijgen, meer bijdragen aan redzaamheid dan participatie in de vrije tijd. Een uitkomst om rekening mee te houden bij de keukentafelgesprekken.

De term “Ieder mens is uniek” vertaalt zich in toenemende individualisering. Deze doorgaande individualisering leidt tot afname van bestaande sociale structuren en het ontstaan van nieuwe sociale structuren. Deventer heeft bijvoorbeeld als tegenhanger op individualisering ingezet op wederkerigheid. Het toepassen van collectieve wederkerigheid in (beleids)maatregelen draagt op een positieve wijze bij aan het leggen van contacten tussen individuen die op een natuurlijke wijze minder snel tot stand zouden zijn gebracht. Ook het eerder genoemde particuliere initiatief voor collectieve ouderenhuisvesting in het plan Eikendal is een voorbeeld van het ontstaan van een nieuwe sociale structuur.

4.8 Voorkomen: van curatief naar preventief

Gemeenten van de Toekomst (2014) constateert dat er zowel in de jeugdzorg als in de langdurige zorg een toegenomen aandacht is voor vroegtijdige signalering van risicovolle situaties en tijdige interventies ter voorkoming van zwaardere ondersteuning en (jeugd)zorg.

De trend laat een beweging zien van een focus op bestrijding van ziekte en intensieve ondersteuning naar een focus op behoud van gezondheid en eigen kracht door aanpassing van leefstijl en preventie. Het investeren in preventie is een ontwikkeling die te zien is bij zowel overheden als individuen. Vooral hoger opgeleiden kiezen voor een gezondere leefstijl. Dit heeft voor een deel te maken met de toegenomen algemene kennis over de relatie tussen leefstijl en gezondheid. Het (financiële) effect zal echter pas op langere termijn zichtbaar worden. Het ministerie constateert dat de toenemende aandacht voor preventie wordt ondersteund door onderzoek naar (kosten)effectiviteit maar ze constateert ook dat dit een consistent beleid van gemeente vraagt over de zittingstermijn van een collegeperiode heen. De kost gaat voor de baat uit en vraagt vertrouwen.

4.8.1 Impact voor Deventer

Preventie en vroegsignalering zijn in Deventer belangrijke gemeenschappelijke uitgangspunten bij het vormgeven van (het beleid en ondersteuning van) het Centrum voor Jeugd en Gezin en het formuleren van de Lokale Educatie Agenda (LEA). Door vroegtijdig mogelijkheden te creëren om bij te sturen, vergroot Deventer de kansen en mogelijkheden voor haar jeugd.

Sociale wijkteams leggen ook nadruk op preventie met het oog op kostenbesparing op de langere termijn. Voor één van de voorlopers van de huidige sociale teams (de buurtcoaches) heeft team Kennis en Verkenning, samen met bureau LPBL, een maatschappelijke kosten-baten analyse uitgevoerd. Het resultaat was dat het maatschappelijk saldo eind 2013 ongeveer break-even was. Het financieel saldo was op dat moment nog negatief (-20%), maar er waren aanknopingspunten voor een positief saldo op termijn. Uit landelijke ervaringen bleek en blijkt verder dat het een tijd duurt voordat een aanpak rendeert (1 jaar of langer). Dat kan veroorzaakt worden door een toegenomen vraag op korte termijn, maar ook omdat de teams inwerktijd nodig hebben en dus een lagere caseload bedienen dan zij op termijn aankunnen c.q. nog niet optimaal functioneren.

4.9 Cultureel divers: nieuwe burgers uit diverse landen

De Nederlandse samenleving laat een toename in culturele diversiteit zien. De trend van de afgelopen vijftig jaar zet door waarbij meer mensen immigreren dan emigreren. Door verandering in herkomst van immigranten over de jaren heen stijgt daarbij de diversiteit van de allochtone bevolking (Gemeenten van de Toekomst, 2014).

Discriminatie

De toename van de culturele diversiteit heeft positieve en negatieve consequenties. Een van de negatieve consequenties is het voorkomen van discriminatie. In januari 2014 publiceerde het Sociaal en Cultureel Planbureau (2014c) een onderzoek naar de mate waarin inwoners van Nederland discriminatie ervaren. Uit dit onderzoek blijkt dat discriminatie het vaakst wordt ervaren vanwege leeftijd en etnische herkomst. Binnen migrantengroepen heeft een derde tot de helft in 2013 discriminatie in de openbare ruimte ervaren.

Hoge en snel oplopende werkloosheid onder migranten

Een ontwikkeling die samenhangt met culturele diversiteit is economische integratie. Uit het Jaarrapport Integratie 2013 van het SCP (2014a) blijkt dat er sprake is van een hoge en snel oplopende werkloosheid onder migranten. De werkloosheid onder niet-westerse migranten (16%) is ruim drie keer zo hoog als onder autochtonen (5%). Kijken we specifiek naar vluchtelingen dan blijkt uit de Integratie Barometer 2014 van Vluchtelingenwerk dat minder dan de helft van de vluchtelingen (46%) een betaalde baan heeft. Volgens Vluchtelingenwerk stagneert de economische integratie van vluchtelingen en het strenge overheidsbeleid maakt het hen nog moeilijker. De organisatie is van mening dat gemeenten inburgering en het vinden van werk beter op elkaar moeten laten aansluiten en vluchtelingen de kans moeten geven om een opleiding te volgen. In de trend [Veranderde arbeidsmarkt](#) in het hoofdstuk [Duurzaam en Dynamisch](#) wordt ook aandacht besteedt aan de arbeidsmarkt voor allochtonen.

4.9.1 Impact voor Deventer

Ook Deventer kent een grote verscheidenheid aan burgers uit diverse landen. Deventer kent 8,8% Westerse allochtonen. Dit zijn mensen uit Europa (behalve Turkije), Noord-Amerika, Indonesië, Japan en Oceanië. De grootste groep niet-westerse Deventenaren zijn de Turken (6,8% t.o.v. de totale Deventerse bevolking). De overige groepen niet-westerse Deventenaren komen ieders minder dan 1% voor en bestaat uit Surinamers, Chinezen, Antillianen, Irakezen, Marokkanen en Somaliërs. Door de aanwezigheid van het asielzoekerscentrum in Schalkhaar kent Deventer ook een groot aantal asielzoekers/vluchtelingen. Een deel van deze mensen blijft na het verkrijgen van de status in Deventer als nieuwe burger uit diverse landen.

De laatste jaren zijn er met name meer Polen in Deventer komen wonen. Vraag is in hoeverre deze mensen door de gemeente bereikt worden. In tegenstelling tot de Turkse en Marokkaanse immigranten, blijven Poolse immigranten wel beduidend minder lang, zo blijkt uit onderzoek van het CBS (2014h). Van de Polen die in 2000 naar Nederland verhuisden, is 60% inmiddels alweer vertrokken (Gemeenten van de Toekomst, 2014). Onduidelijk is nog of dit ook voor Deventer geldt.

Als we kijken naar verhuisbewegingen, dan zien we al jaren een positief buitenlands migratiesaldo in Deventer, tegenover een negatief binnenlands migratiesaldo. In het hoofdstuk [Ruimte om te leven](#) (trend [Bevolkingsontwikkeling](#)) wordt hier meer aandacht aan besteed.

In de trend [Veranderde arbeidsmarkt](#) vindt u Deventer cijfers over de verdeling van de werkzame beroepsbevolking naar herkomst.

Vier procent Deventenaren heeft zich in 2013 gediscrimineerd gevoeld

In het bewonersonderzoek van 2013 heeft het team Kennis en Verkenning voor het eerst een vragenblok over discriminatie opgenomen. Een kleine groep van respondenten (4%) heeft zich het afgelopen jaar gediscrimineerd gevoeld. De belangrijkste reden hiervoor blijkt ras, afkomst of huidskleur te zijn (Gemeente Deventer, 2014e). Dit is in overeenstemming met onderzoeksbevindingen van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP, 2014c). Uit hetzelfde rapport van het SCP blijkt verder dat een groot deel van de discriminatie plaatsvindt in de openbare ruimte. Ook in Deventer vindt de meeste discriminatie plaats op straat. Verder bestond de discriminatie in Deventer in de meeste gevallen uit schelden, pesten of opmerkingen maken.

5 Trends en ontwikkelingen op het vlak van 'Veiligheid'

1. Daling criminaliteit

Impact voor Deventer

- Ook in Deventer is de afgelopen jaren het aantal geregistreerde misdrijven teruggelopen. Tevens zien we dat het slachtofferschap gedaald is en iets onder het landelijk gemiddelde ligt.

2. Daling vandalisme

Impact voor Deventer

- In Deventer zie we eveneens een afname van het aantal door de politie geregistreerde gevallen van vandalisme.

3. Daling jeugdbendes zet door

Impact voor Deventer

- In 2013 waren vijf jeugdgroepen in beeld waarvan vier als hinderlijk zijn omschreven en één als overlastgevend. In 2012 waren er nog 12 in beeld, waarvan negen hinderlijk, één overlastgevend en twee crimineel.

4. Probleemgerichte ketenaanpak High Impact Crimes blijft prioriteit

Impact voor Deventer

- Van de HIC-delicten zijn in onze gemeente woninginbraken de meest voorkomende. Terwijl de jaren 2011 en 2012 nog een daling van het aantal woninginbraken lieten zien, laat 2013 weer een stijging zien.

5. Pluralisering van de veiligheidszorg: groei toezichthouders en handhavers

Impact voor Deventer

- De formatie van team Toezicht is door bezuinigingen afgenomen. Het aantal binnengekomen handhavingsverzoeken is toegenomen.

6. De veranderende rol van de beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid: integraal en regisserend

Impact voor Deventer

- Ook de gemeente Deventer wil de verbinding tussen veiligheid en de overige facetten van de samenleving versterken.

7. Toenemende radicalisering

Impact voor Deventer

- De betekenis van radicalisering voor Deventer is moeilijk te vatten in cijfers.

5.1 Daling criminaliteit

Een analyse van verschillende type gegevens laat een daling van de objectieve misdaadcijfers en perceptie van slachtofferschap zien, evenals een gunstige ontwikkeling van de algemene veiligheidsbeleving. De onveiligheidsgevoelens in de buurt laten echter een lichte stijging zien.

Politiecijfers

In het afgelopen decennium daalde het gehele niveau van de criminaliteit met 30%. Die daling heeft zich de laatste vijf jaar voortgezet. De politie registreerde bijna 1,1 miljoen misdrijven in 2013, een daling van bijna 17% sinds 2007. Deze algemene trend laat onverlet, dat bij specifieke delicten na een eerdere daling weer een stijging bleek vast te stellen. Dat betrof gewelddadige overvallen en woninginbraken. Door die stijging werd al eerder prioriteit aan deze twee type delicten gesteld (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2014a).

Onveiligheidsgevoelens

In de landelijke Veiligheidsmonitor 2013 wordt de ervaring en beleving van burgers van 15 jaar en ouder gemeten. In de periode 2005–2013 is er sprake van een gunstige ontwikkeling van de algemene veiligheidsbeleving. Vooral in de eerste jaren is er een grote daling van de onveiligheidsgevoelens zichtbaar, de laatste jaren is deze daling minder sterk. Tussen 2008 en 2013 zijn ook de onveiligheidsgevoelens in de buurt gemeten. Hier is juist sprake van een stijging, zij het een lichte welke fluctueerde over de jaren (CBS, 2014a).

Perceptie slachtofferschap

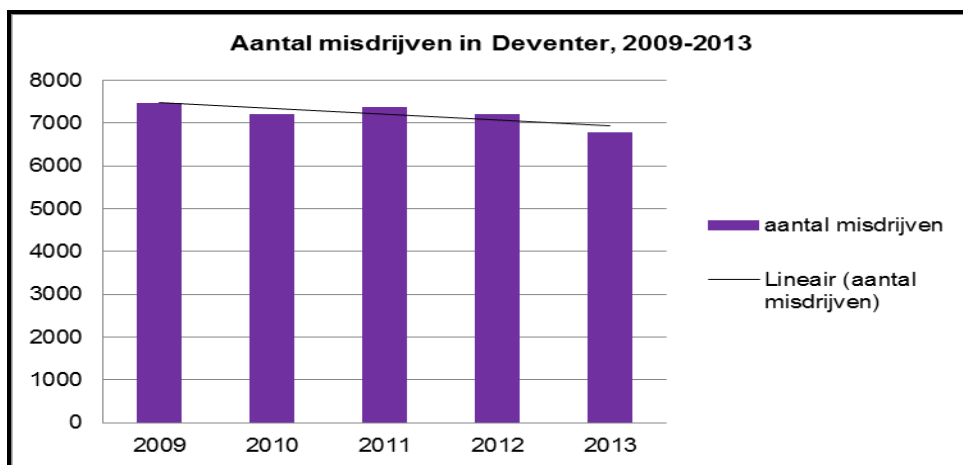
In de Veiligheidsmonitor wordt ook gevraagd naar slachtofferschap. Het CBS (2014a) geeft aan dat over de periode 2005–2013 de ontwikkeling van slachtofferschap van ‘traditionele’ criminaliteit een duidelijk dalende trend laat zien. Het is sinds 2005 met 28% gedaald. Deze daling was het sterkst in de periode 2005–2008, maar na een korte stijging tussen 2008 en 2009, is ook daarna sprake van een licht dalende tendens. Alleen het slachtofferschap van vermogensdelicten is sinds 2008 stabiel gebleven. Het sterkst afgenomen sinds 2005 is het slachtofferschap van vandalisme, gevolgd door vermogensdelicten en geweldsmisdrijven.

5.1.1 Impact voor Deventer

Geregistreerde misdaad gedaald

Uit de registratie van de politie blijkt dat in de afgelopen jaren het aantal geregistreerde misdrijven in Deventer is teruggelopen (zie figuur 5.1.1). Het aantal misdrijven in Deventer bestaat uit diefstal/inbraak woning en/of bedrijf, voertuigcriminaliteit, winkeldiefstal, vermogensdelicten, zedendelicten, geweldsdelicten en overige misdrijven. In 2013 werden er bijna 6.800 misdrijven geregistreerd in Deventer. Dat zijn er bijna 500 minder dan een jaar eerder. Het aantal woninginbraken is wel toegenomen. Dit komt verder aan de orde bij de [vierde trend van dit hoofdstuk](#). De meeste misdrijven werden geregistreerd in de Binnenstad van Deventer (Politie Oost Nederland, 2014).

Figuur 5.1.1: Aantal misdrijven in Deventer, 2009-2013

Bron: Politie IJsselland, 2014

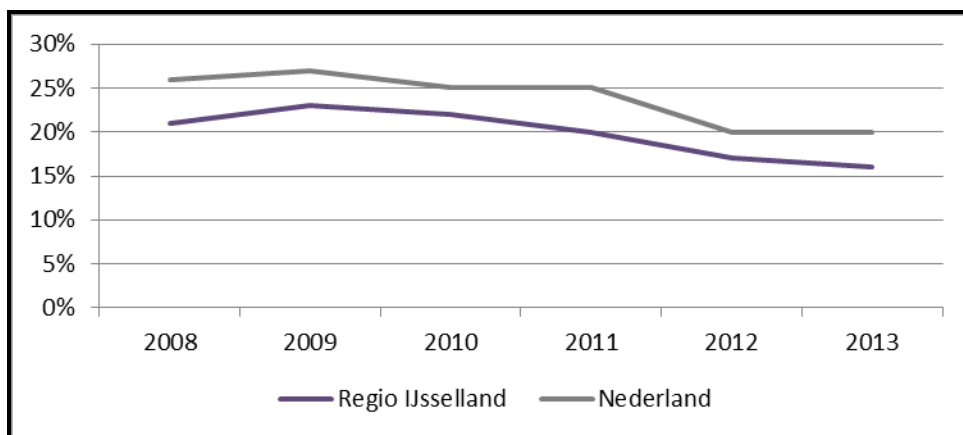
Onveiligheidsgevoelens in de buurt stabiel

Het onveiligheidsgevoel in de eigen buurt ligt vanaf 2009 rond de 18%. Waar we bij de feitelijke criminaliteitscijfers wel een dalende trend zien in de afgelopen jaren, is bij de perceptie van veiligheid in de buurt geen sprake van een duidelijke dalende trend (Gemeente Deventer, 2014f). Deze ontwikkeling van buurtgerelateerde onveiligheidsgevoelens wijkt overigens niet af van de landelijke trend (CBS, 2014a).

Daling slachtofferschap

Vergelijkbare cijfers over slachtofferschap zijn beschikbaar op het niveau van het politiedistrict IJsselland. Dit bestaat uit de gemeenten: Kampen, Staphorst, Steenwijkerland, Zwarte-waterland, Zwolle, Dalfsen, Hardenberg, Ommen, Deventer, Olst-Wijhe en Raalte. Net als landelijk, is het aantal mensen dat slachtoffer is geweest van één of meerdere gewelds-, vermogens- of vandalismedelicten de laatste jaren gedaald (zie figuur 5.1.2). In de regio IJsselland heeft in 2013 16% van de bewoners aangegeven slachtoffer te zijn geweest, tegenover 20% landelijk (CBS, 2014a).

Figuur 5.1.2: Slachtofferschap, Nederland en regio IJsselland, 2008-2013*

Bron: CBS (2012) en CBS (2014a), bewerking team Kennis en Verkenning

*Nieuwe methodiek sinds 2012

5.2 Daling vandalisme

In de uitgave 'Sociaal Economische Trends, Vandalisme' van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, 2014i) worden feitelijke politiecijfers op het gebied van vandalisme naast de perceptie van bewoners gelegd. Hieruit valt af te leiden dat vandalisme minder voorkomt in de openbare ruimte, maar dat men dit in 2013 ook minder snel meldt bij de politie.

Minder vandalisme volgens de bewoners, maar ook lagere meldingsbereidheid

In onderstaande tabel staat de perceptie van de bewoners centraal. Hieruit blijkt dat men van mening is dat vandalisme in de buurt in 2013 minder voor komt dan in 2005. Het aandeel slachtoffers van vandalisme is in diezelfde periode gedaald. Dit geldt echter ook voor de melding- en aangiftebereidheid ten aanzien van vandalisme.

Tabel 5.2: Perceptie bewoners omtrent vandalisme, Nederland, 2005-2013

	2005	2013
Vernieling van straatmeubilair in de buurt komt wel eens voor	47%	31%
Bekladding van muren of gebouwen in de buurt komt wel eens voor	35%	27%
Slachtoffer geweest van één of meerdere vandalismedelicten	11%	7%
Bereidheid om vandalisme te melden bij de politie	39%	22%
Bereidheid om aangifte te doen van vandalisme bij de politie	22%	15%

Bron: CBS, 2014i

Ook afname vandalisme in politiecijfers

De afname in het slachtofferschap van vandalisme in combinatie met de dalende meldings- en aangiftebereidheid vertalen zich in de politiecijfers. Het aantal door de politie geregistreerde gevallen van vernieling en beschadiging daalde fors van bijna 200.000 in 2005 naar minder dan 120.000 in 2013. Deze daling vond plaats in alle categorieën. Ook aan de 'daderkant' van vandalisme wordt een sterk dalende trend gemeten: het aantal geregistreerde verdachten van beschadiging of vernieling nam af van bijna 45.000 in 2005 tot 17.000 in 2013. Het aantal jongeren dat een Haltstraf in de categorie vernieling en openbare orde heeft gekregen daalde tussen 2005 en 2013 van ongeveer 4.600 naar 1.300 (CBS, 2014i).

5.2.1 Impact voor Deventer

In 2013 minder vandalisme geregistreerd

De politie IJsselland registreerde in 2013 904 gevallen van vandalisme (aantasting openbare orde) in de gemeente Deventer. Dat aantal is een stuk lager dan in de drie jaren ervoor, waarin het aantal gevallen ongeveer tussen de 1.250 en 1.150 lag (Politie Oost Nederland, 2014).

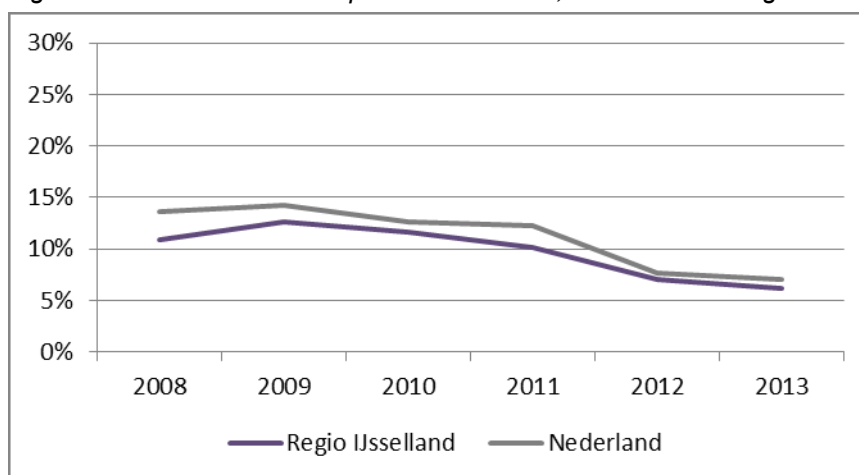

Perceptie bewoners

Uit de Monitor Leefbaar en Veiligheid van de gemeente Deventer (2014f) blijkt dat in 2013 31% van de bewoners aangaf dat bekladding op muren en gebouwen voorkomt, waarvan de meesten aangaven dat dit soms voorkomt. Dit is een verbetering ten opzichte van 2009, aangezien toen 37% aangaf dat bekladding op muren en gebouwen voorkomt. Bijna de helft (45%) van de Deventer bevolking gaf in 2013 aan dat vernieling van straatmeubilair in de eigen buurt voorkomt. Vanwege een andere vraagstelling is een nadere vergelijking in de tijd niet mogelijk.

Regio IJsselland volgt de landelijke trend van een daling in het aantal personen dat aangeeft slachtoffer te zijn geweest van vandalismedelicten, waarbij moet worden opgemerkt dat in 2012 is overgegaan op een andere meetmethodiek. In 2013 is 6% van de regio slachtoffer geweest van een vandalismedelict. Landelijk lag dit percentage op 7% (CBS, 2014a en CBS, 2012).

Figuur 5.2.1: Slachtofferschap van vandalisme, Nederland en regio IJsselland, 2008-2013*

Bron: CBS (2012) en CBS (2014a), bewerking team Kennis en Verkenning

*Nieuwe methodiek sinds 2012

5.3 Daling aantal jeugdgroepen en -bendes zet door

In de Trendrapportage 2013 constateerden we reeds een dalende trend van jeugdcriminaliteit en jongerenoverlast (Gemeente Deventer, 2014a). Landelijk gezien zet deze trend zich voort. Minister Opstelten berichtte de Tweede Kamer dat het aantal jeugdbendes in ons land in 2013 voor het vierde jaar op rij is gedaald (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2014b).

Daling jeugdgroepen en -bendes

In 2009 waren er nog 1.760 hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen actief. Eind 2013 was dit aantal gedaald met meer dan de helft tot 764. Deze drie probleemgroepen worden sinds 2009 in kaart gebracht. Het aantal hinderlijke jeugdgroepen daalde sindsdien van 1.341 naar 536 (-60%), het aantal overlastgevende jeugdgroepen van 327 naar 183 (-44%) en het aantal criminele jeugdgroepen van 92 naar 45 (-51%) (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2014b).

Daling jeugdige verdachten en daders

In de afgelopen vijf jaar is het aantal jeugdige verdachten en daders van een misdrijf jaarlijks gedaald, dit in tegenstelling tot de stijging in de acht à tien jaren ervoor. Zowel onder minderjarigen als onder jongvolwassenen was tot aan 2007 jaarlijks sprake van een sterke toename in het aandeel verdachten, gevolgd door een daling tot en met 2012. Het aandeel verdachten onder de minderjarigen neemt sterker af dan onder de jongvolwassenen. De ontwikkelingen in het aandeel strafrechtelijke daders (personen tegen wie een strafzaak is afgedaan) laten een minder sterke stijging zien en de daling bij deze groep zet pas één à twee jaar later in. Onder de jongvolwassenen is het aandeel strafrechtelijke daders in de laatste twee jaren stabiel, terwijl dit aandeel onder minderjarigen blijft dalen (WODC, 2014).

Aanscherping aanpak problematische en criminele jeugdgroepen

De rijksbegroting 2015 van Veiligheid en Justitie meldt dat de effectieve aanpak van problematische jeugdgroepen en in het bijzonder criminele jeugdgroepen wordt aangescherpt. De aanpak van criminele jeugd werkt, maar er blijft sprake van een hardnekkig probleem waarvoor aandacht van politie, gemeenten en OM nodig blijft. Er wordt zowel ingezet op de aanpak van groepen die al crimineel zijn, als op het voorkomen van het ontstaan van nieuwe groepen en het doorontwikkelen van problematische/overlastgevende groepen naar crimineel. Een systeemaanpak op basis van een gezamenlijke probleemanalyse waarin preventie, zorg en straf goed op elkaar aansluiten, is hierbij een vereiste. Als basis hiervoor is een goede informatie-uitwisseling tussen de betrokken partners uit het justitiële, zorg en gemeentelijke domein, aldus Platform31 (2014c).

5.3.1 Impact voor Deventer

Volgens de shortlist methodiek van bureau Beke waren in 2013 vijf jeugdgroepen in beeld waarvan vier als hinderlijk zijn omschreven en één als overlastgevend. In 2012 waren er nog 12 in beeld, waarvan negen hinderlijk, één overlastgevend en twee crimineel (Politie Oost Nederland, 2014).

5.4 Probleemgerichte ketenaanpak High Impact Crimes blijft prioriteit

De probleemgerichte ketenaanpak van de afgelopen jaren van de High Impact Crimes (straatroof, woninginbraken en overvallen) is succesvol gebleken en blijft in 2015 topprioriteit. Om nog betere resultaten te bereiken wordt de focus verbreed. Er komt meer aandacht voor het verhogen van het ophelderingspercentage en het afpakken van crimineel vermogen. Dat maakte het ministerie van Veiligheid en Justitie bekend (Rijksoverheid, 2014).

Streefcijfers

Het streven is het aantal straatroven en overvallen in 2015 terug te brengen tot respectievelijk 6.723 en 1.648 (in 2012 waren er dat nog 7.977, respectievelijk 1.982). Bij woninginbraken streeft het ministerie naar een afname tot 61.000 in 2018 (in 2012 waren er dat nog circa 91.000). De ophelderingspercentages voor overvallen, straatroven en woninginbraken moeten flink omhoog.

Rol voor de gemeente

De gemeente heeft de regie op het gebied van veiligheid in de gemeente en kan op die wijze een stimulerende rol oppakken voor een integrale aanpak en afspraken maken met partners. Bij de aanpak van HIC-delicten gaat het om een combinatie van gebiedsgerichte aanpak, waarbij tevens geprobeerd wordt de heterdaadkracht te verstevigen door in te zetten op actieve betrokkenheid van de burgers, en dader/persoongerichte aanpak, waarbij de aanpak van criminele jeugd bijzondere aandacht heeft (Platform31, 2014c).

5.4.1 Impact voor Deventer

Een veilige leefomgeving is een basisbehoefte van elk mens. De beleving hiervan is medebepalend voor de veiligheidsbeleving en daarmee van grote invloed op de kwaliteit van ons leven. High Impact Crimes (HIC) hebben een grote invloed op de veilige woon- en leefomgeving. In de gemeente Deventer zijn de HIC een gezamenlijke prioriteit van OM, politie en gemeente.

Woninginbraken toegenomen, minder straatroof

Van de HIC-delicten zijn in onze gemeente woninginbraken de meest voorkomende. Lieten de jaren 2011 en 2012 nog een daling van het aantal woninginbraken zien, in 2013 is het aantal in een jaar tijd weer met 15% gestegen. De andere twee HIC-delicten komen verhoudingsgewijs veel minder voor. Het aantal straatroven is fors gedaald ten opzichte van de voorgaande twee jaren.

Tabel 5.4.1: High Impact Crimes (HIC), Deventer, 2011-2013

Delicttype	2011	2012	2013
Diefstal/woninginbraak	398	395	455
Straatroof	44	27	14
Overvallen	14	10	11

Bron: Politie IJsselland, 2014

5.5 Pluralisering van de veiligheidszorg: groei toezichthouders en handhavers

Al twintig jaar doet zich het verschijnsel voor dat naast politie en justitie andere partijen in toenemende mate verantwoordelijk zijn voor de bestrijding en preventie van overlast, verloedering en criminaliteit ('plural policing' of 'police extended family') (Eikenaar en van Stokkom, 2014).

Toezichthouders en handhavers zijn werkzaam in zowel het publieke domein (zoals op straat of in de horeca) als private domein (zoals in winkelcentra). Dat toezicht en handhaving meer bij de gemeente is komen te liggen, komt mede doordat de politie zich meer is gaan richten op de kerntaken (misdaad en criminaliteit) en steeds minder op handhaving van de kleine norm in de openbare ruimte. Ook de roep om meer veiligheid en 'meer blauw op straat' heeft tot groei van toezicht en handhaving geleid. Het vakgebied is nog steeds in ontwikkeling. Zo heeft het ministerie van Veiligheid en Justitie in 2013 maatregelen genomen om de situatie rondom buitengewone opsporingsambtenaren te verbeteren. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de samenwerking tussen gemeentelijke toezichthouders en handhavers en de politie niet altijd even goed verloopt en verbetering behoeft (Eikenaar en van Stokkom, 2014).

5.5.1 Impact Deventer

Het houden van toezicht en het bestuursrechtelijk en strafrechtelijk handhaven op het gebied van openbare orde, milieu en bouwen en wonen ligt in handen van team Toezicht van de gemeente Deventer. In de strategische veiligheidsvisie van de gemeente Deventer wordt gemeld dat de formatie van het team Toezicht fors is teruggebracht. Dit komt door het wegvallen van rijksbijdragen en interne bezuinigingen. In de visie wordt aangegeven dat er echter 'een grote roep om toezicht en handhaving' is en blijft (Gemeente Deventer, 2014g). Het toegenomen aantal binnengekomen handhavingsverzoeken ondersteunt dit (van 10 verzoeken in 2012 naar 57 verzoeken in 2014 t/m 3e kwartaal) (Gemeente Deventer, Olst-Wijhe en Raalte, 2015).

5.6 De veranderende rol van de beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid: integraal en regisserend

'Bij de gemeente zie je in de aanpak van veiligheid steevast de beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid terug. Bij onderwerpen als aanpak van 'hangjongeren' tot horecaoverlast. De beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid kom je overal tegen, juist daar waar het 'spannend' is. Er is wel een verandering zichtbaar. Nog niet lang geleden kwam je de beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid voornamelijk tegen bij incidenten en de voorbereiding van meer grootschalige evenementen. Meer en meer zie je dat de gemeente haar rol en positie pakt in een integrale aanpak op bestuurlijke wijze. Een beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid is meer en meer regisseur' (SBO, 2014).

5.6.1 Impact voor Deventer

Deventer wil aandacht voor veiligheid in bijna alle programma's

In de Meerjarenvisie op het terrein van veiligheid geeft de gemeente Deventer aan hoe ze deze regisserende rol wil oppakken. Daarin staat dat de gemeente de verbinding tussen veiligheid en de overige facetten van de samenleving, conform het bestuursakkoord, beter wil vastleggen. Binnen vrijwel alle programma's vormt veiligheid een belangrijk aspect. Hoewel op sommige terreinen die koppeling al is geborgd, zijn er nog mogelijkheden tot verbetering. De meer integrale aanpak kan ook tot uitdrukking komen in het (bestuurlijk) overleg met de maatschappelijke partners (Gemeente Deventer, 2014g).

Maar ook actieve betrokkenheid van burgers en ondernemingen

Dat de Deventer beleidsmedewerker Openbare Orde en Veiligheid ook naar buiten gericht een regisserende rol nastreeft, blijkt eveneens uit één van de uitgangspunten voor het veiligheidsbeleid. In de meerjarenvisie is opgenomen dat 'het veiligheidsbeleid (...) er op gericht is en blijft om de betrokkenheid van burgers en ondernemingen te vergroten en hun actief te blijven betrekken in de beleidsvorming. Activiteiten en dan zeker op het gebied van preventie laten wij daar waar het kan over aan onze partners waarbij heldere afspraken liggen over rol en betrokkenheid van politie en gemeente. (...) Gedeelde verantwoordelijkheid is het leidend motief, waarbij wij ons realiseren dat veiligheid een kerntaak van de overheid is en uiteindelijk op een aantal aspecten de eindverantwoordelijkheid ook daar blijft liggen' (Gemeente Deventer, 2014g).

5.7 Toenemende radicalisering

Nederland wordt in toenemende mate geconfronteerd met de gevolgen van oorlogen in andere delen van de wereld. De zorgen rondom radicalisering worden steeds groter. De maatschappelijke gevolgen van radicalisering zijn groot, een effectieve en integrale aanpak is essentieel. Radicalisering kan in iedere gemeente in Nederland plaatsvinden. Bij de aanpak van radicalisering is een sleutelrol weggelegd voor gemeenten. Daarom zijn nadere afspraken gemaakt met onder andere de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) over samenwerking op dit dossier (NCTV, 2014).

De VNG heeft voor een goede aanpak van radicalisering een speciale factsheet opgesteld. Voor een goede aanpak is zowel preventie als repressie van belang; een integrale aanpak staat voorop. Vooral in het laatste onderdeel hebben gemeenten hun verantwoordelijkheid. Gemeentelijke diensten hebben veel directe contacten met inwoners. Hier liggen kansen om signalen van radicalisering op te pikken. Ook politiefunctionarissen vormen een belangrijke bron. De gemeente heeft als eerste overheid nauw contact met en kennis van haar inwoners. Daarmee is de gemeente een spin-in-het-web en regisseur (VNG, 2015).

5.7.1 Impact voor Deventer

De betekenis van radicalisering voor Deventer is moeilijk te vatten in cijfers. 'Enkele jaren geleden is door de Raad van de gemeente Deventer, na een analyse welke tot stand is gekomen na gesprekken met betrokken partners en politie, de conclusie getrokken dat radicalisering zich in Deventer niet of slechts in beperkte mate voorkomt en dat er niet nader op hoeft te worden geacteerd. De wereld is sterk in verandering en de ontwikkelingen met betrekking tot onder meer IS zijn reden tot zorg. De effecten daarvan en de mogelijke dreiging in de toekomst, bijvoorbeeld met betrekking tot de terugkomers zijn ook in toenemende mate op lokaal niveau merkbaar. De gemeente Deventer werkt nauw samen met de landelijke inlichtingendiensten om dreigende situaties snel en accuraat in beeld te krijgen en gepaste maatregelen te treffen', zo is te lezen in de Meerjarenvisie (Gemeente Deventer, 2014g).

Literatuurlijst

00:/ (2011). [Compendium for the civic economy.](#)

Binnenlands Bestuur (2014a). [Ambtenarenkrimp het sterkst bij gemeenten.](#)

Binnenlands Bestuur (2014b). [Digitale burgerpanels nog steeds in opmars.](#)

Binnenlands Bestuur (2014c). [Alle CBS-data zijn nu open data.](#)

Binnenlands bestuur (2014d). [Voedselbanken kunnen vraag niet meer aan.](#)

Boogers, M., & Voerman, G. (2010). [Independent local political parties in the Netherlands.](#) *Local government studies*, 36(1), 75-90.

Capgemini (2014). [Trends in Veiligheid 2014.](#)

CBS (2014a). [Veiligheidsmonitor 2013.](#)

CBS (2014b). [Internationaliseringsmonitor 2014, vierde kwartaal.](#)

CBS (2014c). [Tweede raming CBS: Economische groei licht neerwaarts bijgesteld.](#)

CBS (2014d). [Nederland op weg naar 8 miljoen auto's.](#)

CBS (2014e). [Vermogen van huishoudens gedaald in 2012.](#)

CBS (2014f). [Opnieuw minder nieuwe schuldsaneringen.](#)

CBS (2014g). [Aantal tieners daalt komende 10 jaar, maar stijgt in Randstad.](#)

CBS (2014h). [Immigratie loopt op.](#)

CBS (2014i). [Sociaal Economische Trends 2014, Vandalisme.](#)

CBS (2013). [Internationalisation Monitor 2013.](#)

CBS (2012). [Integrale Veiligheidsmonitor 2011.](#)

CBS, PBL & Wageningen UR (2014). [Leegstand van kantoren, 1991-2014](#)

[CBS Statline](#)

Commissie Derksen (2014). [Perspectief voor de steden, advies van de commissie Derksen.](#)

CROW & ANWB (2014). [Trends in parkeren.](#)

De Stentor (2015). [MKB Deventer telt leegstand maandelijks.](#)

De Stentor (2014a). [Aantal zonnepanelen in Deventer stijgt snel.](#)

De Stentor (2014b). [Aantal arme kinderen in Deventer naar record.](#)

De Stentor (2014c). [Deventer heeft teveel schoollokalen.](#)

De Volkskrant (2015). [Buiten de raadszaal gebeurt het.](#) Artikel gepubliceerd op 15 januari 2015.

De Volkskrant (2014a), [Nog goede windmolens vervangen vanwege subsidiestop.](#)

De Volkskrant (2014b), [Felle kritiek op kabinetsplan windparken op zee.](#)

De Volkskrant (2014c). [Meer hulpvragen voor arme Nederlandse kinderen.](#)

Deventer Schouwburg (2014). [De stad op het podium van de schouwburg.](#)

Dienst Landelijk gebied (2014). [Dankzij aankopen en kavelruil 60 ha nieuwe natuur in Salland.](#)

Digitale Steden Agenda (2014). [Deventer organiseert domotica bijeenkomst.](#)

Digitale Zorggids (2014). [40 senioren gaan jaar lang zorgrobots testen.](#)

- ECN (2014). [Energietrends 2014.](#)
- Egeraat, van (1998). [Een herculische opgave, de implementatie van telematica in de verkeer- en vervoersector als inter-organisch veranderingsproces.](#)
- Eikenaar & van Stokkum (2014). [Van stadswacht naar nieuwe gemeentepolitie?](#)
- Gemeente Deventer (2015). [Economische Thermometer.](#)
- Gemeente Deventer (2014a). [Tendrapportage 2013.](#)
- Gemeente Deventer (2014b). [Statistisch Jaarboek 2014.](#)
- Gemeente Deventer (2014c). [Evaluatie Uitvoeringsagenda Duurzame Energie Deventer.](#)
- Gemeente Deventer (2014d). [Jaarverslag Schuldhulpverlening 2013.](#)
- Gemeente Deventer (2014e). [Burgerpeiling discriminatie.](#)
- Gemeente Deventer (2014f). [Onderzoek Leefbaarheid en Veiligheid 2013.](#)
- Gemeente Deventer (2014g). [\(Samen\)werken aan veiliger Deventer 2015-2018.](#)
- Gemeente Deventer (2014h). [Voortgangsrapportage Veiligheid 2014.](#)
- Gemeente Deventer (2013a). [Voorjaarsnota 2013.](#)
- Gemeente Deventer (2013b). [Structuurvisie Leegstand.](#)
- Gemeente Deventer, Olst-Wijhe en Raalte (2014). [Handhavingsuitvoeringsprogramma \(HUP\) 2015](#)
- Gemeenten van de Toekomst i.s.m. BeBright (2014). [Trends en ontwikkelingen voor de gemeente van de toekomst.](#)
- Gies, T.J.A., W. Nieuwenhuizen & R.A. Smidt (2014). [Vrijkomende agrarische bebouwing in het landelijk gebied.](#)
- Groot, C. de, F. van Dam & F. Daalhuizen (2013), [Vergrijzing en woningmarkt.](#)
- Het Eikendal.nl (2015). [Erfdelers willen samen oud worden op het eikendal.](#) Geraadpleegd in januari 2015.
- Hofland, M. (2014). [Burgerparticipatie in de openbare ruimte. Een onderzoek naar de bereidheid van de bewoners van de gemeente Deventer om verantwoordelijkheid te nemen voor de openbare ruimte in hun buurt.](#)
- Hogeschool Utrecht (2014). [Onoplosbare schuldsituaties.](#)
- Institute for Management Research (2012). [Kwetsbaar en zelfstandig.](#)
- Interprovinciaal Overleg (2014). [Kompas 2020, samen werken aan een sterke regio.](#)
- KiM (2014a). [Mobiliteitsbeeld 2014.](#)
- KiM (2014b). [Niet autoloos, maar auto later.](#)
- KiM (2012). [Is ICT een driver voor de afname van de automobilititeit?](#)
- Locatus (2014). [Winkelleegstand stijgt voor zevende jaar op een rij.](#)

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2011). [Nederland op weg naar een burgerbegroting.](#)

Ministerie van Economische Zaken (2015). [Agrarische export stijgt naar 80,7 miljard euro.](#)

Ministerie van Economische Zaken (2014a). [Rijksbegroting 2015 XIII Economische Zaken.](#)

Ministerie van Economische Zaken (2014b). [Duurzame energie aantrekkelijker voor huurders.](#)

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2014a). [Kamerbrief visie reshoring.](#)

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2014b). [Gemeenten besteden geld voor armoede en schulden doelgericht.](#)

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2014a). [Brief Tweede Kamer Criminaliteit en rechtshandhaving 2013 en Nationale Veiligheidsindices 2013](#)

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2014b). [Aanpak problematische jeugdgroepen loont: daling zet door.](#)

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2015). [Langer zelfstandig wonen ouderen](#)

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2014). [Van Rijn: Eenzaamheid kunnen we samen aanpakken.](#)

Motivaction (2014). [Nederlanders trekken steun aan participatiesamenleving weer in.](#)

NCTV (2014). [Voortgangsrapportage Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme.](#)

Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (2013). [Regionale toekomstbeelden behoefte aan langdurige zorg en de relatie met wonen.](#)

NOS (2015). [Zelfrijdende auto in december de weg op.](#)

NOS (2014a). [75% gemeenten gaat bezuinigen.](#)

NOS (2014b). [Steeds meer lokale partijen.](#)

NOS (2014c). [Werk komt terug naar Nederland](#)

Nu.nl (2014a). [Zonne-energie steeds populairder.](#)

Nu.nl (2014b). [Particulierendienst taxi-app Uber blijft verbonden in Nederland.](#)

PBL (2014a). [Balans van de Leefomgeving 2014.](#)

PBL (2014b). [De Nederlandse bevolking in beeld.](#)

Platform31 (2014a). [Winkelgebied van de Toekomst.](#)

Platform31 (2014b). [Kinderarmoede groeit in Nederland.](#)

Platform31 (2014c). [Een volle agenda voor de stad – Analyse Platform 31 Rijksbegroting 2015.](#)

Politie Oost Nederland, District IJsselland, Team IJsselland Zuid (2014). [Gebiedsscan 2013 gemeente Deventer. Versie 15 april 2014.](#)

Raad voor Cultuur (2014). [De cultuurverkenning. Ontwikkelingen en trends in het culturele leven in Nederland.](#)

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (2014). [Langer zelfstandig, een gedeelde opgave van wonen, zorg en welzijn.](#)

RIGO (2014). [Randvoorwaarden voor extramuraal wonen bij ZZP's VV 01 t/m 04.](#)

Rijksoverheid (2014). [Roofovervallen verder terugbrengen.](#)

- SBO (2014). [Trends en ontwikkelingen op openbare orde en veiligheid.](#)
- SCP (2014a). [Jaarrapport integratie 2013.](#)
- SCP (2014b). [De WMO in beweging.](#)
- SCP (2014c). [Ervaren discriminatie in Nederlands](#)
- SCP & WRR (2014). [Gescheiden werelden? Een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland.](#)
- Skipr (2014). [Geen herstel werkgelegenheid zorg. Nieuwsbericht 3 februari 2014.](#)
- Social Enterprise NL (2014a). [Iedereen winst. Samen met de overheid naar een bloeiende social enterprise sector.](#)
- Social Enterprise NL (2014b). [De social enterprise monitor 2014.](#)
- Sociale Vraagstukken (2013). [Waarom lukt een burgerbegroting toch niet in Nederland?](#)
- Trendbureau Overijssel (2014a). [De Top 10 aan Trends die relevant zijn voor de volgende Statenperiode.](#)
- Trendbureau Overijssel (2014b). [Toekomstverkenning. Wonen in Overijssel. Toenemende verschillen.](#)
- Vilans (2014). [Infographic Hervorming zorg en ondersteuning.](#)
- Vluchtelingenwerk Nederland (2014). [Integratie Barometer 2014](#)
- VNG (2015). [Factsheet radicalisering: samenspel tussen Rijk en gemeenten.](#)
- VNG (2012). [Bouwen op de kracht van burgers.](#)
- UWV (2014). [UWV Arbeidsmarktprognose 2014-2015.](#)
- WODC. (2014). [Monitor Jeugdcriminaliteit.](#)
- WRR (2014). [Naar een lerende economie, investeren in het verdienvermogen van Nederland.](#)
- WRR (2012). [Vertrouwen in Burgers.](#)
- Zorgvisie (2014). [Sluiting dreigt voor ruim 800 ouderenzorglocaties.](#)

